

NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK HİZMETLERİ MESLEK
YÜKSEKOKULU

GELECEĞİN MİMARLARI
ÜSTÜN YETENEKLİLER SEMPOZYUMU
(27 NİSAN 2012)

BİLİM KURULU:

Prof.Dr.Ayşegül ATAMAN (Gazi Üniversitesi),

Yrd.Doç.Dr.Ahmet KURNAZ (Konya Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Ayça (Köksal) KONİK (İstanbul Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Marilena Z. LEANA – TAŞCILAR (İstanbul Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Faruk LEVENT (Marmara Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Hakkı KONTAŞ (Adıyaman Üniversitesi)

Öğr.Gör.(Dr) Feyzullah ŞAHİN (Namık Kemal Üniversitesi)

DÜZENLEME KURULU:

Doç.Dr.Aysun ÜNAL (NKÜ SHMYO Müdürü)

Öğr.Gör. Dilek ŞAHİN (NKÜ SHMYO Müdür Yardımcısı)

Hüseyin GÜLER (Tekirdağ Bilim ve Sanat Merkezi Müdürü)

Öğr.Gör.(Dr) Feyzullah ŞAHİN (NKÜ SHMYO)

Öğr.Doruk BAYTUR (Tekirdağ Bilim ve Sanat Merkezi)

İÇİNDEKİLER

Üstün Yetenekli Çocuk Kimdir?.....	4-15
Üstün Zekalılar – Üstün Yetenekliler.....	16-21
Üstün Yetenekli Öğrencilerin Öğretmenlerine ve Ailelerine Öneriler	22-28
Bilsem Öğretmenlerine Göre Üstün Yetenekli Öğrencilerin Sosyo-Duygusal Özellikleri.....	29-34
Üstün Yetenekli Öğrencilerin Rehberlik İhtiyacına Yönelik Eğitim Politikaları.....	35-40
Üstün Yetenekli Çocukların Öğretmenlerinin Eğitimi.....	41-44
Üstün Yetenekli Çocukların Tanınmasında Türkiye’de Mevcut Durum.....	45-48
Üstün Yetenekli Çocuklarda Değer Eğitimi.....	49-71
Üstün Yetenekli Çocukların Eğitiminde Kullanılabilecek Eğitsel Stratejiler.....	72-78
İki Kere Farklı Üstünler.....	79-84

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUK KİMDİR?

Ayşegül ATAMAN¹

Efendim çok basit bir şey sorarak sunuma başlamak istiyorum. Çünkü ona göre sunumu yönlendirmem lazım. Sabah ki sunumu izleyenleriniz var mı içinizde? Evet gençler izlemiş bu vaziyette konu sizler için pekiştirme o zaman. Özür diliyorum. Çünkü üstün yetenekli çocuklarla ilgili bazı noktalarda aynı bilgileri tekrar paylaşmak söz konusu olacak. Çünkü ailelere de aynı duyguyu aktarmak durumundayız. Efendim ben prof. Ayşegül Ataman Gazi Üniversitesi Gazi eğitim Fakültesi Özel Eğitim bölümü başkanayım.

1972 yılından beri üstün yetenekli ve üstün zekalı çocuklarla ilgili araştırmalar yapan ilk kişiyim. 1992'e kadar ki araştırmalara baktığımızda bir tek benim adımlı görüyorsunuz. 1992'den sonra Bilim Sanat Merkezleri kurulmaya başlayınca genç arkadaşlarda hazır üstün yetenekli çocukların bulunduğu kurumlar ortaya çıkınca rahatlıkla araştırma yapmaya başladılar. Bu sene meslekteki 43. Yılım. 43 yıl içinde yoğun olarak üstün yetenekli çocukların tanılanmasında aileleri yönlendirmede aile rehberliği konularında bizzat çocuklarla birlikte çalışan bir akademisyenim. Bu bağlamda burada size sunacağım bilgilere büyük bir kısmı kendi deneyimlerimi de kapsayan hususlar olacak. Şimdi öncelikle üstün zekalı çocuklar kimdir? Ana babalar öğretmenler neler yapabilir? Konusunda sizi bilgilendirmeye çalışacağım. Daha sonrada sorularınız olursa o konuda elimden geldiği kadarıyla yardımcı olmak istiyorum. Şimdi üstün zekalı çocuklar kimdir diye baktığımızda burada bazı örnekler var. Sabahleyin de aynı örnekleri verdik. Gençler bunu biliyorlar. Burada 4- 5 tane çocuk var bir tanesi Leyla gördüğünüz gibi standartlaştırılmış zeka testinde 145 zeka bölümü elde etmiş ama okuldaki akademik derslerde ortalaması 80. İkincisi Sinan resim dersinde çok güzel heykeller yapmış, ancak akademik ağırlıklı derslerden kıl payı sınıfı geçiyor. Tarık matematikte sanki sihirbaz, çözemediği problem yok. Ancak İngilizce sosyal bilgilerde yardıma ihtiyacı var. Rüya sınıftaki tüm çocukların akıl hocası. Her konuda arkadaşlarına rehberlik önderlik yapan bir lider. Pınar'sa müzik dersinde çok iyi. Bütün üflemeli çalgıları çalabiliyor. Saksafonda iyi ve akademik derslerde ortalaması 90. Elimizin altında örnekte 5 farklı çocuk portresi var. Bu çocukların ortak özellikleri nedir? diye baktığımızda bunların öncelikle hepsi çocuk. Demek ki öncelik vermemiz gereken nokta çocuk oluşu. Tüm çocuklar gibi temel gereksinimlerinin karşılanması gerekiyor. Bunların bu temel gereksinimleri ise sevgi, güven, disiplin, bakıp gözetilmek olarak özetlenebilir. Yani tüm çocuklara vermiş

¹ Prof.Dr.Ayşegül ATAMAN, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

olduğumuz bu özelliklere üstün zekalı çocuklara verilmesi lazım. Bunu vurgulamadaki temel amacım; çocuğa üstün yetenekli tanısı konulduysa daha çok o çocukların evde patron oldukları gözlüyoruz. Çocuk şahi aile tiplerinde bu ailelerde daha yaygın olduğunu gözlemliyoruz. Çocuk kararları veriyor, her şeyi yapılmasının nasıl olacağına karar veriyor. Çocuk evi yöneten kişi oluyor nerdeyse ama bizim de istediğimiz ana babanın rollerini üstelenerek çocuklarına sevgi, güven ve disiplinle bakıp gözetmek işlerini hakkiyle yapmaları. Bu çocukların bazıları üstün zekalıları, bazısı üstün yetenekli ve bazısı ise parlak çocuk. Şimdi üstün zekalı, üstün yetenekli ve parlak diye üç tane çocuk grubu oluşturudum. Bu çocuklardan en son okumuş olduğum hem müzikte hem matematikte hem ortalamada yüksek olan kız çocuğumuz hatırlarsanız üstün zekalı bir çocuk. Hem bütün alanlarda ortalamanın üstünde ama bir tanesi var sadece resimde iyi. Bir tane var parlak çocuk. Parlak çocuk ve üstün zekalı çocuk arasında temel bir fark var. Parlak çocuk öğretmenlerinin gözbebeği olan çocuktur. Sınıfta soru sorulduğu zaman cevap veren çocuktur. Ödevlerini muntazam yapan çocuktur. Öğretmenin beğendiği çocuktur. Herhangi bir problem çıkarmaz. Ödevleri günü güne yapan ön sırada oturan ilgili görünür. Üstün zekalı çocuk ise soru soran çocuktur. Soruya cevap veren değil. Soru soran ve baş belası çocuktur. Öğretmeni köşeye sıkıştırmaya çalışır. Ödev yapmaktan pek hoşlanmaz. O zaman parlak çocuk ve üstün zekalı çocuk iki ayrı uç grup ortadaki de üstün yetenek. Şimdi yetenek zekayı kapsayan bir alandır. Çünkü üstün zekalılığın oranı oldukça azdır. %2 civarında ama üstün yetenekli grubu dediğimizde bunu %4 %5'lere çıkartmamız mümkün. Resim, müzik, matematik ve sözel alanların bir iki tanesinde akranlarından iki üç yaş ileride gelişen çocuklar ama bazıları akranlarıyla aynı alanda gelişen bazıları da destek gerektiren çocuklardır üstün yetenekli çocuklar. Hepsinde 4/4'lük olmazlar. Üstün zekalı çocuklar hem yaratıcılıkta hem de kendini konuya adayan, genel zeka alanlarının hepsinde minimum iki yaş ileride olan çocuklardır. Tümünü koyarsanız bu olması gereken düzeyin 4 yaşa kadar çıktığını görürüz. Parlak çocuksa hepimizin sevdiği sevimli, bir iki derste parlak olan, kapasitesi ortalamanın biraz üstünde olan, her şeyi 4/4'lük istendiği biçimde yapan kolay bir çocuktur. Şimdi bazı üstün zekalıların özelliklerini belirtmekte yarar var. Çünkü üstün yetenekliler okuduğumuz zaman kaynaklarda erken konuşurlar, sözcük dağarcıkları şöyle olur: okumayı erken sökerler gibi bilgilere ulaşmaktayız. Ancak bazı üstünler bu özellikleri göstermezler, örneğin: Albert Einstein 4 yaşında konuşmuş, 7 yaşında da okumuş. Ama Albert Einstein'ın düzeyinde bir üstün zekalı çocuk yakalamak istersek aynı yaş grubunda bir milyon çocuk taramamız gerekir. Bunun yanı sıra, Albert Einstein okuma güçlüğü olan birisidir yani disleksiyalıdır. Beethoven bildiğiniz gibi müzik öğretmeni tarafından ümitsiz vaka denilen bir kişidir. Ama Beethoven ünlü dokuzuncu senfonisini

bestelerken total sağırdır. Hiç duyamamaktadır. Tınıları algılayabilmek için piyanonun vurgularını anlamak için piyanosunun ayaklarını kesmiştir. Kulağını oraya dayayarak bestesini yapmıştır. Eserde vurmalarının çok olmasının sebebi kendisinin sağır olmasıdır. Resitalini verdiği alkışları duyamamıştır. Omzuna dokunmuşlar, sahneden yüzünü dinleyicilere çevirmişler ve böylece eserin beğenildiği fark etmiştir. Tolstoy Rus edebiyatının en ünlü yazarıdır. Başarısızlık nedeniyle okulu bırakmıştır. Walt Disney çizgi filmleri çizgi kahramanları, bize armağan eden kişidir. İyi fikirleri olmadığı için çalıştığı gazeteden kovulmuştur. Walt Disney, aynı zamanda bu alanın babası kabul ettiğimiz. Terman'ın 30 yıllık dikey genetik çalışmasının deneklerinden biridir. 140 zeka bölümünün üstünde zekası vardır. 1930'lardaki ekonomik kriz nedeniyle Walt Disney okuyamamıştır. Hayata atılmak zorunda kalmıştır. Abraham Lincoln yüzbaşı olarak katıldığı savaştan er olarak terhis olmuştur. Bu da büyük bir başarı tabii herkes beceremez bu işi Winston Churchill 6. Sınıf tekrarına kalmıştır. Edison'un öğretmeni onu hiçbir şey öğrenemeyecek kadar aptal bulmuş bunun sonucu olarak annesi onu evde eğitmiştir. ve Edison ampulü bulmak için 1000 kez deney yapmıştır. 1000'den fazla deneylerden sonra ampulü yakalamıştır. Bu da üstün yeteneğin azmin, vazgeçmemenin kendini bir işe adamanın örneği olarak gösterilebilir. Warner Von Braun bir Alman fizikçisidir. 9. Sınıfta cebirden kalmıştır. 2. Dünya Savaşında v8 bombalarını desenleyen fizikçilerden biridir. Aynı zamanda aya giden uzay aracının projesini oluşturan kişidir. Kendisi de oldukça üstün yetenekli birisidir. Üstün zekanın sıklığı nedir? Biraz öncede söylediğim zihinsel gelişimi akranlarına göre iki zeka yaşı ileride olan bir çocuğa gelişimi güzel seçilmiş yüz çocuk arasında bir taneye rastlanır. İki zeka yaşı daha yukarı düzeyler içinde Einstein örneğinde olduğu gibi, bir milyon çocuk taramak gerekir. 1 tanesinin eğitim kapsamı dışında kalması hem ülke hem insanlık için büyük kayıptır. Bilmemiz gereken bu sayıları az bir ülkeyi a noktasında b noktasına getiren üstün zekalılar, sizin benim gibi sıradan insanlar değil biz ancak onların takipçileri olabiliriz. Eğer onları eğitmezsek ülke çok şey kaybeder. Ve hala kaybetmeye devam ediyor. Ne oluyor bunlara? Bizdekiler beyin göçü olarak gelişmiş ülkelere gidiyorlar. Amerika da Stanford Üniversitesinde oldukça fazla Türk bilim insanı var. Bütün üniversitelerde Türk insanı var. Amerika'dakiler Avrupa'ya yolladıklarımızdan farklı yetişmiş olanlar Avrupa'ya göç gönderdik insan gücü olarak gönderdik. İş gücü olarak gönderdik. Ama ABD ye gidenler, bunlar beyin göçü. Bu göçe konu olan insanlar kimin kaybı? Türkiye'nin kaybı oldu. Ama insani açıdan bakarsak insanlık için uygun olan yerde mutlu oldukları yerde çalışıyorlar diyebiliriz ama hedef bu ülkede mutlu olsunlar burada çalışsınlar temel hedefimiz bu olmalı. Zekaya ilişkin geçerli görüşler var. Bir defa eskiden zekanın doğuştan geldiğini sabit olduğunu değişmez olduğunu kabul ediyorduk biz. Bir insan

ya zekidir ya değildir. Zekiye zekidir. Değilse değildir. Ne yaparsanız yapın bunu değiştiremezsiniz. Zeka her işe yarayan limon gibi bir güçtür. Matematiğin iyiye Türkçen de iyidir. Resmin de iyi olacak diğer derslerinde iyi olacak ama artık zekayla ilgili bu görüşler bitti ve de diyoruz ki her insan kendi zekasını geliştirme yeteneğine sahiptir. Bunlar Howard Gardner'in çoklu zekayı açıklarken belirttiği temel görüşlerdir. Demek ki biz kendi zekamızı geliştirme ve iletme yeteneğine sahibiz. Yaşımız ne olursa olsun. Bu yani eyvah ilk öğretimi kaçırdık, çocuğun zekası belirlenemedi, hapi yuttuk? Bu çocuğa bir şey yapamayacak mıyız? Hayır. Zekasını ve yetenek alanlarını özellikle 60 yaşından sonra keşfettiğimiz dolu insan var. Emeklilikte resme yönelenler el işlerine yönelenler yeni dil öğrenmeye yönelenler bunlar hep değişik zeka alanları yetenek alanlarını geliştiren ve pekiştiren kişiler, zeka sadece geliştirilmekle kalmıyor. Başkalarına da nasıl geliştirebileceği öğretebiliyor. O zaman ben size müzik zekanızı, sözel zekanızı geliştiren program uygulayabilirim. O zekanızı geliştirebilirim. Ben sizin sözel zekanızı geliştirip Toystoy yapamam. Yaşar Kemal yapamam, ama ben size çok iyi kitap okuyan, çok iyi kendini ifade eden, çok iyi eserlerden zevk alan bir kişi haline getirebilirim. Kendinizi ifade edecek yazılar hazırlayabilmenizi sağlayabilirim. Daha önce fark etmediğiniz bir özellik, ama bazı çocuklar var ki üç yaşından dört yaşından itibaren sözel dilsel yetenekte kendini çok iyi geliştirmiş çok erken okumayı sökmüş çok üst düzeyde kitap okuyan onların doğal yeteneklerini daha yukarı çıkarmam mümkün.

Zeka insandaki beyin ve zihin sisteminin birbirleriyle etkileşimi sonucu ortaya çıkan çok yönlü bir olgudur. Zeka çok yönlülük göstermesine karşın kendi içinde bir bütündür. Hepsini birden ahenk içinde çalışırlar, her insan çeşitli zeka alanlarının tümüne sahiptir ki 8 zeka alanı var. Burada hepimizde bunun hepsi var. Kimimiz de az kimimizde çok. Önemli olan, çok olanı gidebildiği yere kadar götürmek. Az olanı da belli bir düzeye çıkarmak. Yani belli bir eğitimle olağan bir kişiyi üstün yetenekli yapamam. Zihin engelli normal yapamam. Ama oldukları kapasite içinde en üst düzeye çıkartma şansına sahibim. Yeni yaklaşımlarla çeşitli zeka alanları genellikle bir arada belli bir uyum içinde çalışır. Müzik, ritim zekayla sözel dilsel zeka bir arada çalışır. Sözel dilsel alanı gelişmiş olanın müzik ritim zekası gelişkindir. Daha çok zihinsel girdilerle öğrenilir. Ve hepimiz bir dizi güç oranında zeki olmanın birçok yolunu bulabiliriz. Belki biz de yaşımıza başımıza bakmadan istersek zeki olabiliyoruz. Yani aptalları oynamamıza gerek yok. Hepimizin belli bir kapasitesi var.

Üstün zekalığın doğasını anlamak için şunu söyleyebilirim: temelde herkes tarafından benimsenmiş kişilik ve zihinsel nitelikler için bir ortak yaklaşım ve tanım bulunmamaktadır. Ben hangi pencereden bakıyorsam o pencereye göre tanımlama yapabiliyorum. Ama ana baba

öğretmenlerin kafalarını karıştıran bir yığın sorunlar var. Onların üzerinde duracağım. Bunlarla ilgili şehir efsaneleri var. Bunların hiçbiri gerçek değil.

1. Üstün zekalı çocuk farklı olduklarını fark etmezler. Hayır fark ederler hem de çok erken yolda fark ederler.

2. Yardım almaksızın kendi yollarını bulurlar. Hayır bulamazlar. Bunu söyleyen Elitist bir yaklaşım üstün yeteneklere özel eğitim vermek istemeyen, bundan kaçınan politikacılar ve orta düzeyde zekaya sahip kişilerin oluşturduğu bir politik görüş. Bu görüşün altında ”**Zaten üstünler, bir de özel eğitim verip başımıza bela mı olsunlar**” mantığı yatmaktadır. Mutlaka yardım edilmesi lazım.

3. Disiplin etmek diğer çocuklara göre daha zordur “*ha ben babayım dediğim olacak*” dersiniz zor, ama baba olarak değil de o kural için neden konulduğunu açıklarsanız mantıksal biçimde disipline etmek kolaydır.

4. Evde misafir gibi değil de bir birey gibi algıyorsanız disipline etmek kolaydır. Ben görüyorum okula başlayacak 60-72 ayda neleri yapıyor diyorum.(4+4+4 geldi ya 60 aylıklar artık okula başlayacak.) Yemeğini yer mi diyorum. Çocuk okuyor yazıyor da kendi başına yemez. Ben besliyorum niye siz besliyorsunuz? Ee etrafa dökülmesin. Birde işe gideceğim biran önce yemeğini yesin diye. Çocuklar okula gitmiş elini bağlıyor annesinin gelip beslemesini bekliyor. Üstünü başını kendisi giyinir mi diyorum. İşte işimiz acele ben acele acele giydiriyorum. Giymeye ne gerek var. Misafir muamelesi görüyor. Kraliçe muamelesi görüyor. Dediği olsun diye kıyafetini giydiremiyorum diyor. Yaz günü kışlık giyiyor kış günü yazlık giyiyor diyor. Ben bunu yerim ben şunu yemem diyor. Peki ne yapıyorsunuz? Valla ne yapacağımı şaşırdım diyor. Peki kontrol sizin elinizde mi ? Hayır çocuğun elinde. Çünkü disipline etmeyi bilmiyorsunuz. Diyorum ki üç seçenek sunuyorsunuz. Üç seçenek içinden özgür iradesiyle seçiyor. Seçeneği siz sunuyorsunuz. Bu kıyafet, bu kıyafet ya da bu kıyafet. Hayır bunları giyebiliyorsa giyemezse sen bilirsin bitti. Kesin ve kararlı olmak gerekir.

5. Bunun dışında onları sürekli meşgul etmek gerekir. Yoksa tembel olurlar. Ne olur artık çocukları çok meşgul etmeyin. Çocuklar çocukluklarını yaşasınlar. Bir gün matematik dersi bir fizik dersi bir gün bilmem ne dersi dersane öğretmen, öğretmen aktivite. Bugün tenis oynayacak yarın basketbol oynar. Öbür gün Fransızca dersi alacak. Lütfen bunlar çocuk. Bırakında sokakta koşsunlar düşünler dizlerini yaralasınlar meşgul etmek değil. Onları bir biçimde çocukluklarında kazanmaları gereken ve tüm öğrenmelerin temeli olan deneyimlerden mahrum etmeyiniz. Onu iyi duyduğunuzu belli ediniz, onları dinleyiniz onları da yönlendirmek ve geliştirmek gerekiyor.

Tüm akademik alanlarda fiziksel toplumsal, duygusal açılardan eşit gelişim hayır eşit gelişmiyorlar. En hızlı geliştikleri alan, bilişsel alan. Duygusal açıdan daha geriden geliyorlar. Bencil olanları oldukça çok. Her şey etraflarında dönsün istiyorlar. Fiziksel açıdan her çeşit yapıda oluyorlar ama Terman araştırması grup olarak daha yapılı daha güzel daha iri yarı olduklarını doğum ağırlıklarının fazla olduğu söylüyor grup olarak normallerle kıyaslandığında. Benim doçentlik tezimde de öyle çıktı. Normallerle kıyaslandığın da daha üste yer alıyorlar. Obez de olurlar gözlüklü de olur, dünya güzeli de olurlar çirkinde olurlar yani, her çeşit fiziksel yapıda olurlar. Bunlara ek olarak, sadece her eşit fiziksel yapıda değil engel grubunda da olabilirler görme engellide olabilirler işitme engellide olabilirler ama çok üstün zekaya sahip olabilirler. Eşref armağanı duymuşsunuzdur hepiniz Eşref Armağan doğuştan total görmeyen birisidir. Üzerinde artık nöroloji kitabı yazılmaya başlandı. Görmeyen bir kişinin prespektif algısını yağlı boyada elleriyle dokunarak nasıl yaptığına ilişkin olağanüstü resimler yapan bir sanatçı. Renk yok rengi bilmiyor biçim bilmiyor ama o kadar güzel manzara resmi yapıyor ki inanılmaz.

Üstün zekalı çocukla yaşamak zor. Her çocuk özel bunu biliyoruz. Ancak üstün zekalı çocuk diğer üstün zekalı çocuklarla bazı ortak özellikleri paylaşırlar. Farklı biçimde öğrenir, farklı biçimde davranır, akranlarından farklı biçimde tepki koyar bu nedenle üstün zekalı çocukların ortak özelliklerini bilmek gerekiyor ve üstün zekalı çocukların o kadar çok özellikleri var ki bazen bu onların başına bela oluyor. Bunlarla nasıl baş etmek gerektiğini üzerinde duracağız.

Ana babaların zorlandığı özellikleri şöylece belirledim. Kaynaklardan, kendi gözlemlerimden ve gelen vakalardan belirlediğim sorun olma olasılığı yüksek özellikleri şunlardır. *Soruları ile sizi çıldırtıyor mu? Sizin unutmak istediklerinizi hatırlatıyor mu? 4sene önce olan bir şeyi size pat diye hatırlatıyor mu? Kelime haznesini kendisinden daha büyük mü? iki yaşında ama 15 yaşındakinin kelimelerine sahip mi? Kendi akranlarından çok yetişkinlerle mi arkadaşlık yapıyor? Sınırlarını zorluyor cevaplarına hayır kabul etmiyor avukat gibi görüşlerini savunuyor mu? İlgi alanlarının çeşitliliği ve yoğunluğu.* Bunlar ana babaları zorlayan özellikleri peki bunların sorun olma özellikleri ne? Sonu gelmeyen sorular, neden? Niçin? Nasıl? Niye? Nerede? Ne olmuş? Kim demiş.. 3yaşında tanrı var mı? varsa nerede? her şeyi yarattıysa onu kim yarattı? hiç yaratılmadan var olmak ne demek??? Annelerin en çok bunalıp bana geldikleri temel konu. Ne zaman ne olduğunu hatırlamak ve erken öğrenmek ve öyle bir erken öğrenmek ki anne karnında başlıyor bu. 7aydan itibaren işitme kanalı ile dil öğrenmeye açık oluyorlar. Annenin kalp atışlarını duydukları için doğduklarında annelerinin kalp atışlarını duydukları duyduklarında sakinleşiyorlar. Anne sesi ile sakinleşiyorlar. Dil öğrenen çocuklarla karşılaşıyoruz. Anne karnından itibaren o zaman 7

aydan itibaren tüm duyu kanallarıyla öğrenmeye hazır vaziyettedir. Eş zamanlı olmayan gelişmeleri var. Motor becerilerinde farklılıkları var. Nedenleri ve kuralları sorgulama var. Niye yapmayacağını, bunun açıklamanız lazım. Büyük bir mizah anlayışı var. Espri yapar ve esprisine yanıt alamazsa üzülürler. Hızlı derinlemesine öğreniyorlar. Örneğin,9 yaşında geliyor çocuk bana, oturup konuşuyoruz. İlgi alanı, kara delikler 9yasındaki bir çocuğun kara deliklerle ilgilenmesi oldukça üst düzeyde bir ilgi alanı olduğunun göstergesidir.

Aşırı duyarlılar, Somali’de ki açlıktan savaştan Van da ki depremden etkilenen çocuklardır bunlar. Sokak kedilerinin aç kalmasından etkileniyorlar yiyeceklerini saklayıp onlara vermek istiyorlar savaşları sorguluyorlar, fakirliği sorguluyorlar. Bir tanesi dedi ki” *ben fakirliği ortadan kaldıracak bir formül biliyorum öğretmenim*” Neymiş o fikrin dedim ‘*parayı ortadan kaldırırsanız fakirlik ortadan kalkar eşyaları takas edelime*” dedi. Bir diğer çocukla şunları yaşadım: 9 yaşında erkek bir çocuk: Ankara dışında oturuyorlar ve servisle gidip geliyor, servistekiler sorduğu sorulardan artık baygınlık geçiriyorlarmış, çocuğun annesine “Allah aşkına bunu birilerine götür bir şeyler yapsın. Ona birinci görev olarak servisle giderken geçen arabaları tek numara çift numara ayırarak kaydetmeyi verdim. Sonra bunları cinslerine göre modellerine göre ayırmasını söyledim. Sorgulamasını azaltmak için, gözlenmesi lazım. Bir gün geldi dedi ki “ *öğretmenim arabalara bakarken ben bir şey keşfettim*” nedir dedim “*trafik kazaları daha çok yolların kenarlarında ki babalara çarparak oluyor*” dedi. Evet dedim aşırı hızdan “*ben buna bir çözüm formülü buldum*” dedi. “*Ölüm oranını düşürmek için, (Bunu konuştuğumuzda 4.sınıfta yanı çokta öyle ergen düzeyinde değil) .Ne yapacaksın dedim. “Hani sağa sola atılmış çevre kirliliği yapan lastikler var ya araba lastikleri, O araba lastiklerini babalar şeklinde yol kenarına koyup kenarlara araba hızlı bir biçimde çarptığında onun itme gücüyle içerdeki zedelenme oranını düşürür*” dedi. Ama bu çok güzel bir proje sen bunu çiz istersen dedim.

Şimdi projeler geliştirirler ve de çok fazla soru sorarlar.

Erken okuma, 43 yılda iki tane vak’a gördüm. Biri 22 aylık biri ise de 20 aylık okumayı söken ağzında memesi, poposunda beziyle geldi yanıma. Konuşmadan daha hızlı okuma becerisini geliştirmiş. Baba ekmekli oldu çocuğunu büyütüyor, annede çalışıyor. İletişim becerilerinde üst ve hızlı bir gelişim tüm alanlarda erken gelişim ve yetişkinlerde arkadaşlık gençler çok güzel gelip sohbet ediyorlar. Onları dinliyorum. Çünkü dinlemek gerekiyor. Sonra, etkinlikler yoluyla öğreniyorlar. Bol bol sınanma yolunu kullananlar var. Evde her şeyleri birbirleriyle karşılaştırırlar ve yeni maddeler yapmaya çalışırlar. Bellekleri çok güçlü ve hiç unutmazlar. Siz unutmaya kalksanız da o size devamlı hatırlatır. Senkronize olmayan bir gelişimleri var. Ve doğru olduğunu düşündükleri her şeyi savunurlar. Devamlı bir avukatla yaşamak

durumundasınız. Risk almaktan çekinmezler güçlü mizah duyguları vardır. Espriyi hemen kavrar, kendisi de espri yapar yaptıkları espriye gülmezseniz bir daha size espri yapmazlar. Derinlemesine öğrenir zihinsel gelişmene uygun fiziksel aktiviteler öğrenir yoğun odaklanma sorunları gözlenebilir. Dağınıklık söz konusudur. Erken okuma ve iletişim becerileri bunlarda çok gelişmiştir. Açıkladığımız özellikleri açısından kendilerini nasıl algılıyorlar diye sorguladığımızda, diyorlar ki *“üstün zeka bireyin diğer arkadaşlarından yabancılaştırılmasına neden oluyor. Dışlanıyoruz, biz azınlık grubu gibi kalıyoruz. Bize karşı üstün zekalılık bir yaratıcılıktır. Bunun farkındalar ve ürünleri ortaya koymak için bol miktarda çalışma yapıyorlar. Herkesle bir doğal yetenek olduğunun farkındalar. Azınlıkta onun için kendilerini görüyorlar.”* Bu bir seçme durumudur. İlgi alanlarını görüyorlar ve alan seçmek için maymun iştahlılığa varacak tarzda değişik değişik ilgi alanları geliştiriyorlar. Üç gün keman çalışıyor, beş gün gitar çalıyor, bir miktar kitap okuyor bir miktar deneme yapıyor ve kendilerini topluma karşı sorumlu hissediyorlar. Sorumluluk almak istiyorlar. Ve *“üstün zekanın onları güdülediğini”* söylüyorlar. Üstün zekalılık bireyde iç baskı oluşturuyor. Çocukların ifadesi bu Öğrenmek için yanıp tutuşan bir istekleri var. Ve kendileri için standartlar oluşturmak zorundalar. Kendisine ait sorumlulukları var. Akran baskısı hissediyorlar. Ben öğrencilik dönemimde çok acımasızca arkadaşlarımdan çok çalışanları kitabının arasına ot koyarak *“inek”* gibi olduklarını hatırlatmaya çabalardım. Hepimiz yaptık demiyorum ama çoğumuz yaptık diyebilirim. Herkesi suçlamama gerek yok. Ama bir baskı oluşturuyorsunuz. Ve bununla nasıl baş etmesi gerektiğini öğrenmesi gerekiyor. Baş etmek zorunda çünkü onu hep öne çıkartması bu toplumda mümkün değil. Çünkü toplumumuz ortalama üzerine kurulmuş bir toplumdur. Ve de eğitim sistemimiz ortalama ve ortalama altındaki çocukları yukarıya itirmek üzere planlanmıştır. Üstün yetenekli üstün zekalı çocuklar için düzenlememiz oldukça sınırlıdır. Sizin için güç çocuk bunlar, kolay değil. Her çocuk güçtür, yani üstün zekalıları yetiştirmek güçte olağanlar kolay mı? Hayır. Ama akranlarından farklı olarak daha fazla her şeyin farkında olan çocuk bunlar. Zeki ve sebatkar kolaylıkla yoğun bir kişi. Ana babaların üstünden gelmesi gereken fazla sayıda problemlerle karşılaşması olası. Bu olası problemlerden bazıları üzerinde durmak isterim.

1. En başta gelecek olan olası problem çocuğun güçlü olduğu özellik alanlarında ortaya çıkabiliyor.

2. Olarak çocuk yetiştirme biçimleri önem taşıyor. Örnek olarak çocuğun güçlü ancak problem yapabileceği özellikleri ele alıyoruz. Yaşının çok üstünde kavrama yeteneği var. Sınıf arkadaşlarının muhakeme yeteneğini aptalca bulmalarına neden oluyor. 9 yaşındaki kara delikle ilgilenen çocuk geldiğinde dedi ki öğretmenim *“bunların hepsi aptal”* dedi. Daha ses

nedir ışık nedir bilmiyorlar dedi. Öğretmene saçma sapan sorular soruyorlar dedi. Tüm konuları hazmetmiş ve kara deliklere gelmiş arkadaşlık yapmaktan kaçınıyor. Onun için diğer arkadaşları ve yetişkinler de çocuğa geveze, ağzı kalabalık diyor. “*Üf yeter artık ne kadar çok sordun, ne kadar konuştun*” çok fazla ailelerin kullandığı bir ifade biçimine geliyor. Çocuk akranlarından olan arkadaşlarını kaybetmeye başlıyor. O Kara deliklerle ilgilenen çocuğa dedim ki sabahleyin de söyledim “*bak arkadaşların çok ilginç soruyormuş gibi rol yapacaksın. Öğretmen İngilizce bir kelime söylediğinde on tane zıt on beş tane benzer karşılıklı bulmayacaksın sene sonunda arkadaşlarımla ilişkilerin iyi gittiğinde ben sana Asimov’un bir kitabını vereceğim*”. Çünkü Asimov’a bayılıyordu. Bir de fizik laboratuvarında deney yaptıracağım dedim. Peki öğretmenim dedi biz bu konuşmayı ekim kasım gibi yaptık. Gitti sene sonu geldi. “*Öğretmenim dediğini yaptım.*” Sanki çok ilginç soruyorlarmış gibi rol yaptım beni de oyunlarına kattılar Goddo’yu beklerken oynadık bende rol aldım.” Ağaç rolümüymüş neymiş replik söyletememişler ama birlikte sahneye çıkmışlar aferin, seni kutluyorum dedim. Asimov’un kitabını verdim. Elinden tuttum Gazi Eğitiminin dekanıyım o zaman, yardımcım da fizik profesörü çağırdım “*Bu öğrenci ile gidip laboratuarda deney yapıyorsunuz*”. Böylece ödülünü almış oldu. Onun için mutlaka ve mutlaka arkadaşlarıncı kabul etmenin yollarını ana baba öğretmenler olarak bulmamız lazım. Nasıl bir adada tek başlarına yaşamaları olası değilse üstün yetenekli çocuklar için ayrı bir toplum oluşturma şansımız yok. Onları ayrı bir yere koyamıyoruz.

Yaşına göre çok üst düzey sözcük dağarcığı var. Bunların yaşlarının çok üstündeki sözcükleri kullanmaları arkadaşlarıncı ne dediğinin anlaşılmasına neden olabiliyor. Eski terim kullanabiliyorlar çok konuştuğu için de diğer arkadaşlarına konuşma fırsatı tanımıyorlar. Bunun sonucu olarak diğer çocuklar üstün zekalı çocuğu kendi kendini beğenmiş olarak adlandırıyorlar. Dışlanıyorlar ve yalnızlığa itiyorlar. Bu da onlarda uyum sorunu olarak diğer bir problem alanı ile karşımıza çıkartıyor. Yaratıcı düşünüyorlar. Öğretmenimin anlattığı biçimde değil kendine has bir biçimde problemleri çözüyor. Bir öğrencimiz 2. Sınıfta geldi. 7-8 haneli rakamlarla toplama çıkarma işlemi yapıyor. Matematikte çok hızlı gidiyor biz ona dedik ki çok güzel aferin. Sonuçlar doğru ama matematik sistemini bilmen lazım. Onun için lütfen sınıfta matematik biliyor dahi olsan toplamayı eldenin öbür tarafa nasıl aktarıldığını öğrenmen lazım. Reddetti, reddetti, reddetti, reddetti. Lise sona geldiğinde matematikte kendi kafasında yapmış olduğu yaratıcı problem çözme temel stratejiyi bilmediği için sorun olarak karşısına çıktı. Matematikten ders almak zorunda kaldı. Temel öğrenmeleri çocuğun mutlaka kazanması gerekir. Kendi kafasına göre işlem yapanların hakikaten öğrenilmesi gereken sistematığe uygun olup olmadığının kontrol edilmesi lazım. Bir tanesi de noterden tasdikli

belge getirdi. Orijinal bir düşünce sistemidir matematikte şöyle bir yol bulunmuştur diye. Hocam ben matematik problemleri böyle çözüyorum dedi. Hoşta yani noter nerden bilecek bunun orijinal olduğunu sen orada problemi çözdün o da tasdik etti. Bunu matematik profesörlerine gösterelim. Hakikaten bu problemler böyle çözülür mü ? ondan sonra sen ona göre yaparsın ama genelde çözüme sistematığına uygun yapmazsan sınavda başarılı olamazsın. Üniversite sınavı dediğin bir şey var. Beş gün sonra bir başkası geldi. dedi ki ben bırakıyorum dedi neyi okumayı, anne baba panik halindeydi. İkisi de akademisyen lise 1 de. Niye bırakıyorsun? dedim. Bu ne ya dedi aynı şeyi 5. Sınıftan beri tekrarlayıp tekrarlayıp duruyoruz. Hiçbir şey öğretmediler bana dedi. Üstüne bir konu koyuyorlar. Üstüne bir konu koyuyorlar. Bir sene ben böyle aptal bir programda okumak istemiyorum. bırakıyorum okulu dedi. Haklısın bırak dedim. Anne baba dedi ki hocam ne diyorsunuz? size getirdik medet ummaya siz dediniz ki çocuğa bırak. Sana bir teklifim var dedim. “Efendim öğretmenim” dedi. Açık liseyi biliyor musun dedim. Yok dedi. Bak dedim sistemde açık lise diye bir şey var sen lise programını kendi hızınla istediğin sene bitirebilirsin ondan sonrada istediğin üniversitede okursun. “Bak bu güzelmiş” dedi. Bir buçuk sene de açık liseyi bitirdi. Diplomasını aldı yurtdışından burs aldı matematik konusunda Doktora yaptı yaratıcı düşünüyor. Bu çocukları öğretmenler tehdit olarak görüyorlar kendilerine. Köşeye kendilerini sıkıştırmak isteyen birisi olarak görüyorlar. Saygısız olarak görüyorlar ve disiplin olayı olarak karşımıza çıkıyor. Çok hızlı düşünüyorlar rutin ödevler, görevlerden çabuk sıkılıyorlar. Görevi de tamamlamıyorlar.

Sabahleyin örnek verdim bir sayfa yazı vermiş öğretmen. Öğrenci birinci satıra yazmış şöyle bir çizgi çizmiş. En alt satıra inmiş defterin sonuna oraya da bir satır yazmış. Arası ne oldu? dedik ee ben biliyorum bu kadar yazmama gerek yok. İşte birinci sayfa yaptım ben bunu dedi mantıksal olarak doğru bir sayfa yapmış. Bunları sevmiyorlar bir tarafta görevin başından fırlayarak kalkıp sınıf içinde sağ sola doğru dolaşarak başka meşguliyet arayabiliyor. Çünkü program çok hoşuna gitmiyor. Öğretmen de öğrencide dikkat eksikliği var derslere katılmayan olumsuz problem davranışlar olan bir öğrenci olarak ele alıyor. Ve arkadaşlarına da kötü etki yaptığı sonuçlarına varıyor. Disiplin olayı olarak karşımıza çıkıyor.

Çok hızlı düşündüğü için her şeyle ilgilendiği için ilgisi kolaylıkla başka yöne kayar ve hiçbir şey tamamlanamaz. Büyük bir engel ve de ileride projeleri tamamlamama tehlikesiyle karşı karşıya kalırız. Yüksek enerjili çocuk dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tanısı koymak riski fazla yanlış tanımlanabilirler. Bunun sonucu ilaç verirler. İlaçla çocuğun enerjisine ve kendisini toparlamaya çalışırlar. Odaklanmanın çok güçlü oluşu da problem yaratıyor. Düşük not alabiliyorlar. Ayrıntıya takılır bir sonraki basamağa geçemez. İlla önce ayrıntıyı

yapması lazım. Projenin teslim süresi geçer. Bir türlü bu proje ödevini bitiremiyor neticede düşük not alma tehlikesi var.

Yetişkin düzeyde düşünme becerisi nedeniyle ortama göre davranamama söz konusu olabilir. Hem arkadaşları hem de diğer yetişkinler çocuğun kaba düşüncesiz biri olduğu sonucuna varabilirler. Bazı olayları kamufle etmek isteriz ya, o bunu yapmaz işte. Pat diye size söyler. Size söyleyince de kötü durumda kalırsınız. Peki böyle bir çocuk nasıl yetişecek? her ortamda gelişemez bunu bilin. Bir defa uygun ortamlar sağlanması ana babalara düşen bir görev. Ana babalar öncelikle çocuğa zaman ayırmalıdır diyoruz. Yaşadıkları yaşamın tümünü onunla paylaşmak ve onu dışlamamalıdır diyoruz. Tüm gelişimini gözlemlemeli ve belli özelliklerini mutlaka kayıt altına almalıdır diyoruz. Siz de çocuklarınızı getirdiğiniz zaman en önemli veri kaynağı sizlersiniz. Lütfen çocuğunuzun doğumundan itibaren bütün aşamaları sistematik bir biçimde kayıt altına alın. Çocuk özellikle yardım istediğinde mutlaka bunu sağlanması lazım. En iyi çocuk yetiştirme biçimi var mı? var. Güvenilir anne baba, otoriter anne baba, demokratik anne baba, ihmalkar anne baba olarak ana baba tiplerini sıralıyoruz. Burada baktığımızda demokratik anne baba tutumunun çok uygun olduğunu göreceksiniz. Çünkü sıcak ilişkilerin çok fazla olduğu ve kontrolün çok az düzeyde yapıldığı ailelerde sosyal yeterlilik ve özgüven en üst düzeyde gelişiyor onun içinde mutlaka demokratik bir ortamın sağlanması lazım. Bundan özgüveni olan çocuklar olduğu için bu ortamda yetişenler risk almaya daha hazır çocuklardır. Bizim de risk almayı bilen çocuklara ihtiyacımız var. Evet ne yapabilirsiniz? gereksinimlerini bilmeniz lazım. Öğretmeniyle, rehber öğretmeniyle yakın ilişkide olmanız lazım. Çocuğunuz ve benzerleri için STK'lar oluşturulmuştur. Bakın zihin engelli çocukların ailelerinin çok güçlü bir STK'ları vardır. Çünkü çocuk ölünceye kadar bağımlılığı söz konusu olduğundan aileler birbirleriyle birikimlerini ve kaynaklarını paylaşırlar. Ama üstün zekali çocuklarla ilgili STK'lar oluşturamıyoruz. Her çocuğun özelliği bireysel her çocuk kendi yolunu bulup kanatlarıyla uçmaya başladığında aileler artık deneyimlerini birbirlerine aktarmıyorlar. Bu da bize hak ettikleri ve de yapılması gereken hizmetlerin tümünün ulaşmamasındaki en büyük engel oluyor. *Kaba deyimle ağlamayana meme yok.* Engelli çocukların aileleri çok iyi örgütlendi. Ağlıyorlar ve destek alıyorlar. Onun için üstün zekalı ve üstün yetenekli çocukların aileleri STK oluşturması lazım. Talep etmesi lazım. Bu bağlamda TBMM üstün zekalı çocuklar araştırma komisyonu oluştu. O komisyon bu konu üzerinde yoğun çalışıyor. Geçen hafta ben gittim şimdi alan uzmanlarıyla teker teker görüşecekler sonra herhalde bir karar alacaklar. Ama orada söylediğim şeylere söyleyerek bitirmek istiyorum. Üstün zekalı çocukları yetiştirmek hükümet politikası değildir. Bir devlet politikası olmalıdır. Hükümetler üstü olmalıdır. Bu stratejiyi herkesin takip etmesi

gerekmektedir. Eğer Tırkiye'yi politikacıların söylediği gibi gelişmiş on ekonomi içinde tutmak lider konuma getirmek bilgi üreten bilgiden bilgiyi üreten bir toplum haline getirmek istiyorsak bu çocuklara ihtiyacımız var.

ÜSTÜN ZEKÂLILAR VE ÜSTÜN YETENEKLİLER

Ayşegül ATAMAN²

Beyinde olan örgütlenme nasıl oluyor da bireyi diğer kişilerden farklı kılıyor? Beynin işleyişinde ve görevlerini yerine getirmede genelde hastalıklı boyutunu biliyoruz, hızlı gelişen boyutu nedir?

Bu konuda bir şeyler söylememiz lazım.

Üstün zekalı nedir? Kimdir?

Ne gibi özellikler gösterir?

Eğitim sorunları nelerdir?

Üstün zekalı kimdir? Sorusuna birinci örneğimiz Leyla. Leyla standartlaştırılmış zeka testinde 145 zeka bölümü elde etmiş. Standartlaştırılmış zeka testlerini biliyorsunuz. Geçerlilik ve güvenilirlik için yapılan bir testtir. Ama okulda akademik derslerin ortalaması 80 üzerinde; ama Sinan resim, heykel yapıyor ancak akademik derslerden kıl payı sınıfını geçiyor. Tarık matematikte bir sihirbaz. çözemediği problem yok, ancak İngilizce ve Sosyal Bilgilerde yardıma ihtiyaç duyuyor. Rüya, sınıftaki tüm çocukların akıl hocası, her konuda akranlarına liderlik önderlik yapan biri. Pınar, müzik derslerinde çok iyi, üfleli çalgıları çalabiliyor, saksafon da çok iyi. Tüm akademik derslerinin ortalaması da 90. Bu çocukların ortak özellikleri nedir? diye baktığımızda, öncelikle hepsi **ÇOCUK**. Temel bazımız çocuk olduğuna göre; bu temel gereksinimleri sevgi, disiplin olarak görülmektedir. Buna göre bazıları üstün yetenekli, bazıları üstün zekalı, bazıları da parlak çocuk özelliklerini göstermektedir. Alan olarak baktığımızda üç farklı kavramla karşılaşırız. Üstün zeka, üstün yetenek ve parlak çocuk. Hepsinin özel ilgiye ihtiyacı var. Özel programa eğitimde gereksinim duyulmaktadır. Parlak çocuk; ortalama zekadan 1-2 zeka yaşı ilerde olan belli alanlarda sınıfının üstünde olan, söz dinleyen, öğretmen soru sorduğunda cevap veren, günlük biçimde çalışan, öğretmenin gözdesi olan çocuklardır.

Sorulan soruya cevap verir. Kendisi soru sormaz. Elini kaldırır. Düzenlidir. Resimde iyidir, matematikte iyidir. Ama onun dışında iyi değildir. Favori öğrencidir.

Üstün zekalı çocuk; kendisi soru sorar. Öğretmeni müşkül duruma sokar. Çok öyle güzel bir öğrenci değildir. Bütün işlerden sıkılır. Sorgular. “Neden?”, Neden öğrenmek istediğinin sonuçlarını almak ister. Sınıfta baş belasıdır. Bir kısmı böyledir.

² Prof.Dr.Ayşegül ATAMAN, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

Öğretmeni köşeye sıkıştırmak ister. Cevaplanması zor sorular üretir. Bu çocukların oranı çok fazla değildir. Parlak çocuklar daha fazladır, üstün zekalılar ise %2 oranı ya da daha az karşılaşıyor. Peki üstün yetenekli çocuk nedir?

Yetenek zekayı kapsayan bir alandır. Zeka içinde küçük bir noktadır. Zeka küçük bir noktayı kapsayan bir yetenek, son yıllarda yapılan çalışmalarda zekayı yetenek olarak betimlemek ön plana çıkmıştır. %2-4 arasında olan bir gruptur. Müzik, resim, plastik sanatlarda, matematikte iyi olur ama Türkçe’de desteğe ihtiyacı olur. Türkçe’de, okuma-yazmada fevkalade olur. Beden eğitiminde desteğe ihtiyacı olur. Üstün zekalı çocuk ortalama olarak her grupta akranlarından ileriye üstün yetenekli çocuk bazı alanlarda ileridir, bazı alanlarda normaldir hatta bazı alanlarda desteğe ihtiyaç duyar. Peki hangisine çok rastlarız? Parlak çocuklara çok rastlarız; üstün yetenekli çocukların da sayısı biraz fazlacadır. Çünkü her çocukta bir yetenek vardır, her çocuk bir alanda diğer akranlarına göre daha üst durumdadır. Ama üstün zekalı çocuk oranı azdır. Üstün zekalı çocukların içinde akranlarına göre 5-6 yaş ilerde giden çocuklar vardır. 43 yıllık hocalığım boyunca bana 2 tane rastlamıştır. 1,5 yaşında ağzında emziği duruyor. Altında bezi, okuyor. Acaba bu çocuk zeki mi diye bana getirmenize gerek yok, bu çocuk zeki. Kaynaklarda erken konuşan çocuk vakaları okuyoruz. O zaman bunlara “Dahi” diyoruz. 20.yüzyıl dahisi Türkiye’den çıktı. Türkiye Cumhuriyeti’ni kurdu Mustafa Kemal Atatürk. Ondan sonra biz başka rastlamadık. Her alanda ileri olan bir kişiliktir. Türkiye’nin şanslıydı, bizlere Cumhuriyet’i armağan etti. Ona çok iyi sahip çıkmamız gerek.

Bazı ünlü üstün zekalıların özellikleri; Albert Einstein bu gruptandır. Albert Einstein dehasında bir çocuk yakalamak için bütün çağ nüfusunda 1,5 milyon çocuğu taramamız gerek. 7 yaşta 1,5 milyon çocuk tararsan, belki 1 tane Albert Einstein bulursun. Ne yapmış Albert Einstein; 4 yaşında konuşmuş, 7 yaşında okumuş, demek ki erken okuma, erken konuşma her üstün zekalı çocuk için bir gösterge değil ama göstergelerin önemlilerinden biridir. Ancak Albert Einstein aynı zamanda disleksiyası olan biridir. Hem üstün zekalı hem de destek alması gereken birisidir. Bunun öyküsünü bilirsiniz.

Beethoven’ın müzik öğretmeni onun için ümitsiz vaka demiştir. Beethoven da bildiğiniz gibi ünlü 9 Senfonisini total sağırken bestelemiştir. Ritmi algılayabilmek için piyanonun ayaklarını kesmiş. Kollarını piyanonun üstüne koyarak ritmi yakalamak istemiş. Uzmanların şok olmasının nedeni total sağır olduğu için alkışları duyamıyor olmasıdır. Ancak omzuna dokunulduğunda kendisini alkışlayan insanları görmüştür. 8 çocuklu bir ailenin çocuğudur biliyorsunuz. Annesi Frengilidir. Yani bu çocuğun yaşaması bile o dönem için imkansızdı. Ama bir Beethoven çıkmıştır. Kalıtımın etkisi var zekada, ama her zaman değil. Kalıtım birinci planda değil, kalıtımın ağırlığı var. Tolstoy Rus edebiyatının en ünlü yazarıdır.

Başarısızlık nedeniyle okulu bırakmıştır. Walt Disney çizgi filmlerin, çizgi kahramanların babası. İyi fikirleri olmadığı için çalıştığı gazeteden kovulmuştur. Fare resimleri çizmiş, işten atmışlar. Walt Disney özel birisi. Bu alanın babası Louis Terman üstün zekalılar alanında uzmandır. Terman'ın 30 yıl süren dikey genetik araştırmasının deneklerinden biridir Walt Disney. 1930'lu yıllarda Amerika'daki ekonomik kriz nedeniyle öğrenimine devam etmemiştir. Zekası 140'ın üzerindedir ve Terman takip etmiştir. Walt Disney okuyamadığı için gazetede çalışmıştır ama yaratıcılık boyutu o kadar ileri ki yaptığı işler beğenilmemiştir. Şimdi Disney kumpanyası Dünya'nın en güçlü kumpanyalarından biridir. Şimdi torunlarının torunları bu işi devam ettiriyor. Abraham Lincoln hepimizin bildiği gibi iç savaşta Amerika'nın başkanıydı. Yüzbaşı olarak katıldığı savaştan er olarak terhis olmuştur. Winston Churchill İkinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin en büyük başbakanlarından biriydi. 6.sınıfta sınıf tekrarına kaldı. Newton'un okulda notları çok düşükmüş. Edison'un öğretmeni onu hiç bir şey öğrenemeyecek kadar aptal buluyormuş. Edison 1001 inci denemesinde ampülü keşfetmiş. Dediler ki 1000 kere bir deneyi denedin neden vazgeçmedin? Sonucunda olacağını biliyordum dedi. O zaman üstün zekalıların bir özelliği karşımıza çıkıyor vazgeçmemek. Sonuna kadar gitmek. Werner Von Brown 9.sınıfta cebirden kalmış. Kimdir Werner Van Brown dersek; İkinci Dünya Savaşı'nda V8 bombalarını geliştiren Alman fizikçilerdendir. Savaştan sonra Amerika'ya giden ve burada uzay çalışmaları yapan aya ilk insanlı uzay aracını gönderen ve uzay aracını desenleyen birisidir Werner Van Brown. Daha öncede dediğim gibi zekayı tek güç olarak almıyoruz. MÖ.ki dönemden 20yy başlarına kadar zeka genel bir güç olarak alınırdı. Her derde deva aspirin misali gibi. Eğer çocuk matematikte iyiye Türkçe'de de iyi olmalı, sosyalde de iyi olmalı, yabancı dilde de. Benim akranım aranızda pek yok. Benim lisede bir arkadaşım vardı. Cebirde çok iyiydi. O zaman üç tahta olurdu yan yana. Yazardı denklemi öğretmen tahtaya bakardı çözememiş bir türlü. Dönerdi Ahmet gel sen yap. Ahmet hemen çözerdi. Fen dersleri iyiydi ama yabancı dilden geçememişti. Kurul toplandı. Ama yabancı dil öğretmenini ikna edemediler, Üniversiteyi kazandığı halde kayıt yaptıramadı. Yabancı dil öğretmeni, matematiği iyi olan bir çocuğun yabancı dili de iyi olmalı dedi ve geçirmedi. Arkadaşımın hayatını söndürdü. O zaman zekayı nasıl algılıyorduk biz? Her alanda eşit bir güç sayıyorduk. 1900 lerde Sperman çıktı. Hayır öyle değil dedi. İki güç vardır. Biri özel güç, biri genel güçtür dedi. Genel güç genel olan zekayı ifade eder. Özel güç genel zekayla az ya da daha çok ilgili olan alanları ifade eder. Buna bağlı olarak Stanford Binet Zeka Testleri geliştirildi. 1905 te. Ondan sonra dediler ki zeka denen şey nasıl hem genel hem özel bir güç? Birbirine salkım gibi bağlı ilişkili minik minik yeteneklerin oluşturduğu bir güçtür dediler. Thurstone dedi ki 7 tane yetenek alanı

vardır. O zaman 5- 7/ 7-11 grup zeka testleri oluşturuldu. Tartışıldı, hala tartışılıyor. Tam o sırada Howard Gardner dedi ki bir dakika zeka dediğiniz şey; ben bunu ölçtüm biçtim, 8 tane zeka var dedi. Bu 8 zeka şimdi genel kabul gören bir durum ama bunun üstüne dediği şeyler de var. Bu geliştirilebilir, öğretilir ve herkeste bundan var. Kiminde az var, kiminde çok var. Çokluğunun eğilimine göre kişinin yetenek alanları belirleniyor. Baktığımız zaman sözel/dilsel zeka, mantık/matematikselsel zeka, görsel/uzamsal zeka, müzik/ritim zeka, bedensel/kinetikselsel zeka, içsel zeka, toplumsal ve doğa zeka olmak üzere var.8 tane zeka var. Sınıflayabiliyor muyuz biz üstün yeteneklileri bu zeka alanlarına göre? Evet, üstün yetenekli çocuk diyoruz, üstün özel yetenekli çocuk diyoruz, yaratıcılık yeteneği ayrıcalıklı olan çocuk diyoruz. Liderlik gizil gücü ayrıcalıklı olan çocuk diyoruz. Örnek verdim size Leyla gibi. Olağanüstü yetenekli çocuk diyoruz. Saksafonu iyi çalıp matematiği iyi olan çocuğumuz gibi.Psikomotor alanlarda olağanüstü yeteneği olan çocuk diyoruz.Bizde çok yok, biz bu alana çok itibar etmiyoruz ama Romanya'da 5-6 yaşlarında yer jimnastiğinde,beden eğitiminde bu alanda iyi olan çocuklar var.Üstün zekalılara baktığımız zaman herkes tarafından benimsenmiş bir kişilik ya da ortak özellikleri ile ilgili bir tanımı yok.Bir defa bunu bilmek lazım.Üstün zeka alanı hangi kuramı temel alıyorsa o pencereden bakılır.Nedir diye baktığımızda normal dağılım eğrisinin sağ ve sol tarafını eşit kabul edersek artı eksi bir standart sapma arasında ise normal bir zeka alanıdır,bir standart sapmanın üstündeki sapmaya kadar olanlar parlak ve2 ss kadar olanlar üstün yeteneklileri alır.Üç standart sapmanın üstünde olanlar üstün zekalı ve özel yeteneklileri alır. Diğer tarafta -1 ile -2 standart sapma arasındaki sınır zekada ve eğitilebilir zihin yetersizliği olanları alır. 2 standart sapmanın altı öğretilirler, klinik vakalar, çok engelliler vs. alır. Aynı standartlar iki taraf içinde söz konusudur. Üstün zeka ve özel yetenek %2,5 dolaylarındadır. Bunu yetenek alanlarına doğru yaydığımızda %4 oranını alır. Ana baba ve öğretmenlerin kafasını karıştıran sorular çoktur. Üstün zekalı çocuklar başkaları kendilerine söylemedikçe farklı olduklarını anlamazlar. Böyle bir şey yok, çocuk algılamaya başladığı dönemden itibaren farklı olduğunu anlar. Düşünebiliyor musunuz, üç yaşındaki bir çocuk sizi sorgulayabiliyor. Örn:9 yaşında bir öğrenci getirdiler bana. Baş belası olan türden. Yabancı dil öğretmeni bir kelime söylediğinde beş tane eş anlamlı, 10 tane zıt anlamlı kelime söyleyip dersi hallediyormuş. Bir de arkadaşları ses nedir? ışık nedir? diye sorduğunda burun kıvrıp onları aşağılıyormuş. Bana geldiğinde ilgi alanı kara deliklerdi. “Ne kadar aptallar hocam ne ışığı biliyorlar ne sesi biliyorlar” dedi. “Saçma saçma soru soruyorlar” dedi. Kara delikler ilgi alanı böyle bir çocuk farklı olduğunun farkında değil mi şimdi?

Onlar bunun farkında. Bu bizlerin geliştirdiği bir söylence yardım almaksızın kendi yollarını kendileri bulur. Bu politikacıların da görüşü, aşağı yukarı çoğu ülkede bunlar zaten hızlı gelişen çocuklar neden bunlara bir de yardım yapalım? Gibi görüşler de var. Mecliste bana sordular. Bu çocuklara eğitim vermemiz gerekiyor mu? Diye. Vermek zorundayız kendi yollarını bulamazlar. Çünkü ilgilerini yönlendirmeniz lazım nereye gittiğiyle ilgili yön vermeniz lazım. Bunu yapmazsanız bir yeteneği köreltirsiniz. Ayrıca bu çocuğun ürettiklerinden hem o toplumu hem de insanlığı mahrum etmiş olursunuz. Aşırı noktalara rahatlıkla gidebilirler. Toplumun başına bela oluşturabilirler. Onun için üstün yetenekli çocuklara yardım etmek gerekiyor. Disiplin etmek diğer çocuklardan daha zordur. Hayır kuralları biliyorsanız, karşınızdaki neden-sonuç ilişkisini bilen bir çocuk, anne olduğunuzu unutmayın. Neden yapmaması gerektiğini mantıksal bir biçimde çocuğa açıklamak gerekir. Toplumumuzda geleneksel ailede baba kural koyandır, çekirdek ailede ise çocuk oluyor. Böyle bir toplumda kaos olur. Disipline etmek dediğimizde kurallı yaşamayı öğretmek gelmektedir.

Onları sürekli meşgul etmek gerekir, yoksa tembel olurlar. Şu an anne babaların en fazla yaptıkları şey bu disipline etmek açısından. Çocuk için dopdolu bir plan hazırlayarak her gününü meşgul olacağı ders ve görevlerle doldurmak çözüm yolu değil. Egosu tatmin olan anne ve babalar, çocuğun eğilimlerinin hiçbir önemi yok. Yıllar önce 80’li yıllarda SBS’ nin yaygın olduğu dönemlerde bir karikatür vardı, dörtlü bir çizim. İki tane 3, sınıf öğrencisi oturuyorlar; bir kız bir erkek. Kız soruyor “Ahmet neler yapıyorsun?”. Erkek cevap veriyor “Perşembe özel matematik dersi, cuma şu, cumartesi şu, pazar şu”. Kız soruyor, “Büyüyünce ne olacaksın?”. Yanıt: “İtfaiyeci”. 9 yaşında erkek çocuklarının hepsi itfaiyeci, ambulans şoförü, asker, polis olmak ister. Çünkü özel uniformaları arabaları var, onlara o cazip gelir. Çocuğun derdi doktor, mühendis olmak değil kimse çocuğun eğilimine bakmıyor. Orda egosu tatmin olan anne ve babalar. Ben olamadım ÖSS’ de tutturamadım puanı çok iyi bir mühendis olacaktım o zaman benim çocuğum mühendis olsun. Çocuğun mühendislikle ilgili bir bilgisi yok. Eğilimine bakılmıyor. Çocuklar bol miktarda meşgul edilme peşindeler. Bir veli toplantısında sıraladılar Pazar gününde programa koydular. Dedim lütfen bunlar 3, sınıf öğrencisi Pazar günleri banyo, gezme günleri olsun, neden bu kadar sıkıştırıyorsunuz? “olmaz SBS’ ye girecek”. Bu çocuk ya çocuk! Oyun çağı çocuğu.

Bu çeşit yoğun ilgi üstün yetenekli çocuk için de doğru değil. Akademik, duygusal, toplumsal, fiziksel açıdan eşit gelişirler diye düşünülür. Hayır, eşit gelişmezler. Bir kız vardı 3 yaşında okuyup yazan. Okula başladı, bir gün öğretmeniyle konuşuyorum durumunu soruyorum. “hocam bazen o kadar kırılğan hissediyor ki kendini kapının arkasına saklanıp ağlıyor, ama

matematikte Türkçede sınıfı alıp götürüyor.” Dedi. Her alanda eşit gelişmiyorlar. En kırılgan oldukları alan duygusal alan, en fazla ortalamaya yaklaştıkları alan bedensel gelişim alanlarıdır. Çocuk gelişim profilleriyle tanımlarız, grup zeka testleri, bireysel zeka testleri, başarı testleri, öğretmen gözlem ve kanaati, anne babalarca aday gösterme üstün zekalı çocuklarla ilgili veri kaynaklarıdır. Anne babaların bu konuda çok dikkatli olmaları gerekir. Her çocuk için doğduğu andan itibaren her şeyin kayıtlarını istiyoruz. Bunlar Terman’ ın 30 yıl boyunca araştırmaları sonucu ortaya çıkan veri kaynaklarıdır. Üstün zekalı çocuklar üstün zekanın kendilerini yabancılaştırdığını düşünürler. Azınlık durumunda olduklarını ve istenmediklerini düşünürler. Üstün zekalılık herkeste olmayan doğal bir yetenektir. Bunun farkındalar. Hangi alanda derinleşirse o alanda gitmesi gerektiğinin farkındalar. Sünger gibi bir zeka, bir beyin. Sürekli almak istiyor, sürekli bilgi edinmek istiyor. Kendisi ve topluma karşı sorumluluğu olduğunu algılıyor.

ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETMENLERİNE ve AİLELERİNE ÖNERİLER

Ayşegül ATAMAN³

Üstün yetenekli çocuk okulda neden başarısız olurdan hareketle öğretmenlerin neler yapması gerektiği üzerinde duracağız. Öğretmenin öğrenciye uyguladığı programın çok kolay olmasından ya da ya sınıf çalışmalarındaki hızın çok ağır gelişmesinden ya aşırı tekrara yer verilmesinden ya derinlemesine tartışmalara yeterince yer verilmemesinden ya da ders konularının öğrenciye ilginç gelmemesi onun olgunluk ve yetenek düzeyini çok altında olmasından kaynaklanmaktadır diyebilir ama Sayın Leana'nın söylediği gibi “çift yönlü özel gereksinimi olan çocuklar grubu “nuda bunun içine katmak lazım yani eğer çocukta bir özgür öğrenme yetersizliği varsa bir asperger sendromu varsa ya da dikkat eksikliği problemi vb. varsa o nedenle ya okulda başarısız olma riski oldukça yüksek ama bunların oranı genel üstün yetenekliler grubu içinde değerlendirdiğimizde normal gelişim gösteren çocuklardaki dağılıma denk bir dağılım gösterdiğini görüyoruz artı bir ayrıcalıkları yok ancak bana değerlendirme için getirilen çocukların şöyle bir şey var ailelerde benim çocuğum hiperaktif mi acaba üstün yetenekli mi? Çünkü, üstün yetenekli çocuklar aşırı hareketli olur sonucu çıkarıyorlar. Ne çocuğun cinsiyetini nede bulunduğu yaş dilimindeki gelişim özelliklerine dikkat etmiyor aileler.

Belli yaşlarda çocuklar hareketli olur onlara baktığında birde biraz hareketliyse belli noktalar üzerine odaklanıyorsa diğer tarafları çok boş veriyorsa bu üstün yeteneklidir diye bir sonuca varıyorlar. Ama büyük kısmının okulda başarısız olmalarının nedeni öğretmenin ortam düzenlemesinde yeterli esnekliği göstermemesi ve çocuklara uygun ortamı sağlamamasıdır diyebiliriz.

Öğretmenin sınıfta yapması gerekenler var genel olarak bunu tüm sınıf öğretmenlerinin uygulamasını bekliyoruz. Oda şunlar: daha güç sorular sorması yani(arkadaşlarım düzenli ayrıntılı bir biçimde stratejileri göstererekte durdular).Yeni düşünceler ve kavramlara ilişkin yeni uygulamalar geliştirmesini isteyerek öğrencini düşüncelerine esneklik kazandırmak diyoruz. Evet düşünmeyi öğretmek güzel ama öyle bir eğitim sistemimiz var ki düşünen öğrenci cezalandırılır bizim eğitim sistemimizde. Yani öğretmen yetiştirirken biz yetiştirdiğimiz öğretmene özgürce düşünen fikirlerini ifade eden çocukları nasıl ödüllendireceği ve geliştireceğini değil de nasıl cezalandıracağı üzerinde ipuçları veririz. Öğretmenin dediğinden farklı düşünen ya da öğretmenin doğru olarak sunduğunu aynı biçimde yazmayan çocukların

³ Prof.Dr.Ayşegül ATAMAN, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

cezalandırıldığı bir sisteme sahibiz. İster yapılandırmacı eğitim diyelim ister farklılaştırılmış program diyelim ister problem çözme deyin ,ne dersiniz deyin öğrencinin öğretmene bakış açısını değiştirmedeğiniz takdirde düşünen çocuk cezalandırılır. Bu üniversitede de öyle, üniversitede de düşünen çocuk cezalandırılır. Biz çocuklara deriz ki sen ancak mezun olduktan sonra düşünebilirsin, lisansı bitiren kişilere artık düşün deriz düşünme becerisini en fazla 3. Sınıfa kadar kazandırılması gereken bir beceri olduğunu biliyoruz. Bu o kadar önemli ki A.B.D’de mantık dersleri 3.sınıfta veriliyor. Bizim programlarımızdan da mantık ve felsefe çıkartıldı. Ne mantık ne de felsefe okumamıza gerek yok, düşünmemize de gerek yok büyüklerimiz bizim için düşünüyor. Onun için üniversiteyi bitiren öğrencilerimiz dahi doğru dürüst dilekçe yazmayı bilmez, kendini ifade etmeyi bilmez, büyük bir kısmı okuduğunu anlamaz. Sınavlarda açık seçik sorarsınız, sorduğunuzu değil de başka bir şeyleri yazar kafasından geçenleri yazar. Sınavı başarmanın ön koşulu soruları anlamaktır anlama açısından da sorunlarımız var. Bunu temeli de ilköğretimde cümle eğitiminin tam verilmemesinde kaynaklanıyor. Ahmet çok güzel gösterdi. O gösterirken de derin derin düşündüm hangi öğretmen bu stratejileri hangi sınıf büyüklüğünde hangi öğrenci profiliyle ya da kendisi bunları öğrenerek nasıl kazanır. Ancak biz bunları seminerlerde verebiliriz. Seminerin ötesine çıkmamız mümkün değil. 2.si düşüncelerini sergileyemedikleri için çocuklar rol oynamak durumunda kalırlar üstün yetenekli çocuklar sanki kabul ediyormuş gibi davranmak durumunda kalıyorlar. Sınıf çalışmalarına ilişkin özel araştırma ödevlerinin verilmesi öneriyoruz bu genel bir strateji olarak bütün öğretmenlere söylediğimiz hangi birine bakacak öğretmen. Sınıf mevcutlarımız çok kalabalık. Sayıyı azalttık ama özel gereksinimli çocuklar için sayının maksimum 20 olması lazım daha 20 ye ulaşamadık sınıf büyüklüğünde. 20 kişinin üstüne çıktımı özel gereksinim kapsamı içinde olan zihinsen engeli olan, öğrenme güçlüğü olan ,işitme engeli olan,üstün yetenekli olan hangisini ele alırsanız alın bu çocukların kaynaştırma eğitimini alması mümkün değil. 20 kişilik sınıfta ancak bunu yaparsınız. Çakılı sınıflarda değil, çakılı sıralarda değil seyyar sıralarda yaparsınız. Sıralarda 2-3 kişini oturduğu Anadolu’ da bırakın Anadolu’yu şurada İstanbul’da bunların yapılması mümkün değil .sınıf çalışmalarını ilişkin özel araştırma konusu ,belki üstün yetenekli çocuk bunu yapabilir ama sınıfın geriye kalanlarının ödevlerini anneler-babalar yapıyor. Onun içinde bu ödev kısmı şu anda bakanlığın üstünde durduğu bir şey. Çok ödev veriliyormuş diye, büyüklerimizden birisi söyledi öğretmene söyleyeceğim az ödev versin diye. Ödev önemlidir, ödev verilmesi gerekir,ödev pekiştirmeyi geliştirir onun için çocuğun ödev yapması gerekir. Ödevin eğitiminde çıkması diye bir şey söz konusu olmaz.

Eğitimden ezberin çıkması diye bir şey olmaz ezberleme bir öğrenme biçimidir. Ezberi ortadan kaldıramazsınız,ezbere hayır sloganıyla ortaya çıkan yaklaşımlar yanlış yaklaşımlardır. Ezberi kaldırmanız mümkün değil. Siz adınızı ezberlersiniz ,annenizin adını ezberlersiniz,telefon numaranızı ,adresinizi ezberlersiniz. Temel becerilerinizin büyük bir kısmını ezberle öğrenirsiniz ama bilgiyi özümseme kısmına gelince ezber değil başka bir şeylerin uygulama boyutu devreye girmesi lazım. Özel araştırmayı çok seviyorlar . geçen yıl yaptırdığımız bir doktora çalışmasında bütün 1. Sınıfların tümüne zenginleştirme uyguladık biz onun için üstün yetenekli çocuklarda vardı. Öğretmenler itiraz ettiler bu aylarda yapıldı bu uygulama kısmı .Bütün sınıf proje yaptı inanılmaz biçimde . bizim beklediğimiz ancak tanı konulmuş olan 3-5 tane çocuğun projelerde başarılı olmasıydı ama çocukların hepsi yaptı sınıftakilerin ve hepsi sunmak istedi ve de aile desteğini araştırdık ve aile desteği çok fazla yoktu ve ailelerde şaşırıldı öğretmenlerde şaşırıldı. O zaman özel araştırma inceleme ödevleri tüm çocuklar için iyi bir zenginleştirme olarak karşımıza çıkıyor. Bu bağlamda bir de öğretmenlere, ailelere şunu söylemek istiyorum çocuklarımızı hafife alıyoruz. Onların gerçek değerlerini çok alt düzeyde değerlendiriyoruz. Çocuklarda doğduklarında anne-babalarından 2 yaş ilerde doğuyorlar bunu bilin bir defa. Sizin doğduğunuz ortamdan çok farklı bir ortamda doğuyorlar. Onun için 1. Sınıfta ki çocuklar şunu yapar bunu yapamaz diye ön yargılardan kurtulup çocukların hepsinin alabileceği yere kadar istedikleri oranda bilgiyle donatmamız gerekiyor hammaliye bilgilerle değil, ilgilendikleri bir bölüme özel projelere fırsat tanınması. Özellikle evde kendi kendileri deney yapıp bu deneyi arkadaşlarına sunmak isteyen çocuklar oluyor. Teşvik ediyoruz öğretmenleri ve annelerini. Arkadaşlarına sunuyorlar bir kısmı çok üst düzeyde oluyor sınıf anlamıyor çocuğun geliştirdiği projeyi, o zaman arkadaşlarına bu projeyi anlatmasını istiyoruz. Projelere her zaman tüm çocuklar için faydalıdır bir örnek var. Okulun birinde 3.sınıfları geziyorum projeler asılmış zaman-saat ile ilgili .bir tanesi çok güzel bir şey yapmış panoda; şehirdeki bütün saatlerin resimleri çekilmiş altı yazılmış falan. Dedim muhteşem bir proje olmuş anlatır mısın dedim. Çocukta duruyor :”Babamla gezdik dedi ” .İyi bir şey babasıyla gezmiş eğitime katkı yapıyor. Nasıl oldu dedim :”Babam fotoğraf makinesini aldı. Bütün saatlerini resimlerini çekti getirdi ondan sonrada annem yapıştırdı bende duvara astım diyor.” Böyle proje istemiyoruz. Baba- anne yanında olsun ama bütün kademeleri çocuğun kendi özgür fikriyle yapması gerekiyor ... Kol başkanı olma bazen bunu angarya olarak alıyorlar. Öğretmen beni bundan uzaklaştırmaya çalışıyor o nedenle beni başkanı yaptı diyorlar ama .kol başkanı olmak çocukların hoşuna gidiyor. Sınıf düzeyini dikkate almadan kendi hızlandığı programda ilerlemelerine fırsat tanımak. Daha öncede söyledim bu her zaman mümkün olmuyor kendi hızlarında gittikleri zaman o hızların

tepersine ulaştıkları zaman nereye gideceklerini kestirmek zor. Onun için kendi sınıf düzeylerinde hızlarına uygun olarak derinlemesine zenginleştirmeler yapmamız gerekiyor. Özellikle temel bilimlerde, uygulamalı bilimlerde bunun yanında sosyal bilimler, edebiyat vb. yatay bir zenginleştirme istiyoruz. Örneğin: Edebiyatta siz Yunus Emre'yi okuyorsanız, Yunus Emreyle ilgili şiirlerin analizini yapıyorsanız bu konuda girişken olan bir çocuğa Yunus'un yaşadığı bir dönemde Avrupa'da hangi şairler vardı, Uzakdoğu'da hangi şairler vardı. Sen Yunus'un döneminde olsan bunu nasıl ifade edersin gibi değişik uygulamaların yapılması lazım. Bunu dışında açık bir biçimde üstün oldukları matematik, fen vb. derslerde daha üst düzey sağlanmalı daha özgür bir ilim çalışmalarına teşvik edilmeli. En nefret ettikleri şey tekrarlayıcı ödevler. Yazı vermiş öğretmen 1. satırı yazmış, 1 sayfa yazması lazım, şöyle bir çapraz çizmiş alt satıra inmiş orda da yazmış. Niye böyle yaptın deyince "ben bunu yazmasını biliyorum. 1 sayfayı tamamladım başta ve sonra var." Diyor. Şimdi bu çocuğa ne diyeceksiniz hiçbir şey diyemezsiniz. Ama yazman gerekiyor deyince 1. cümledeki ilk kelimeyi aşağıya yazmış olduğu gibi.. ikinciyi yazmış aşağıya.. yani cümlenin bütününe değil de parçalara ve hecelere bölerek.. Niye "kendi kendime strateji geliştirdim sıkılmamak için" diyor. Tekrarlayan ödevlerin verilmesi, sıkıcı ödevlerin verilmesi tüm çocukları rahatsız ediyor. Ama bazen bilinçsel gelişimi ağır olan çocuklar için tekrarlayıcı ödevler vermeniz lazım pekiştirmek için. Onu öğretmenin çok iyi keşfetmesi ve belirlemesi lazım. Anne-babalar ve okul aile Birliğiyle ilişki kurulması gerekiyor. Annelerin babaların okul aile birliğiyle, öğretmenlerle çok yakın bir ilişki kurması lazım. Ama bu sınıfın, kapının penceresinden bakıpta içerde ne oluyor tarzında bir ilişki değil. Çocuğun daha fazla kendini geliştirmesi için hangi alanda ne çeşit eşel faaliyetler ekstra dersler alması gerektiği yönünde. Mesela Tekirdağ Bilim Sanattaki gençlerden matematikte çok hızlı giden birileri varsa o zaman onun gelip burada matematik profesörleriyle sohbet etmesi matematik sınıflarına katılması bu çok çok hoş olur. Bana gelen öğrencinin bir tanesi söylediğim daha önce yabancı dilde öğretmenini gagalayan öğrenci. Dedim ki ona arkadaşlarıyla iyi geçineceksin. Bak sömestr sonunda arkadaşların ses-ışık nedir dediğinde burnunu kıvrımadan baktığında ilginç soru sorulmuş gibi davrandığında ben sana bir Asimov kitabını vereceğim birde seni fizik laboratuvarında deneye sokacağım dedim. Benim yardımcımınla girip deney yapacaksın orda. Sene sonu geldiğinde deki arkadaşlarım beni kabul etti... beklerken.. ..oynadık dedi. Orda da ağaç figürü ...replik falan yok. Tamam dedim Asimov kitabını verdim. O zaman Gazi Eğitiminde dekanım yardımcımınla fizik profesörü çağırdım. Arkadaş dedim bu çocuğu alıyorsun fizik laboratuvarına sokuyorsun deney yapıyorsun çünkü ödülü hak etti. Arkadaşlarıyla sene sonuna kadar çok iyi geliştirdi kendisini. O zaman üniversitelerin

bulunduğu yerlerdeki üstün yetenekli çocuklar için anne-babaların o üniversitelerle işbirliği içinde olması lazım. O üniversiteleri de bilim sanat merkezleri, fen lisesi, Anadolu Lisesi gibi yerlerle işbirliği içinde olması lazım. Ama şunu da yaşadım söz konusu öğrencim biyoloji olimpiyat takımına katıldı doktora yapıyor genetik üzerine şu anda. ODTÜ’de bir hocayla araştırma yaptı, hoca çok teşvik etti bunu ve iyi bir sonuç çıktı ve denildi ki bu yayınlansın o zaman öğretim üyesi ben bir lise öğrencisi bir gençle bir yayına imza atmam, yayında yer almam dedi. Şimdi bu önemli diyoruz, koçluk diyoruz. Bunu yapacak olan üniversitedeki genç araştırma görevlileri. Genç yardımcı doçentler. Ondan o çocukta bir şey yapmakta bir ürün ortaya koymakta. Şimdi kocaman Ahmet KURNAZ nasıl kalkarda bilim sanattaki 9 yaşındaki bir çocukla böyle bir şey yazar. Ben buna imza atmam dememe durumunda. Onun için... seçiminde de çok dikkatli olmamız gerekiyor. Bu söyleyeceğimi çok sık kullanıyorum, öğretmenlere de tavsiye ediyorum, ailelere de çok başarılı oluyor. Bazı konuların öğretilmesinde ailelere yardımcı olmalarına arkadaşlarına konuları öğretmelerine izin verme. Buna çok ön bilgiyle hazır geliyorlar. Özellikle ilk 3 sınıfta bildikleri şeyin tekrarı var ve çok sıkılıyorlar. O zaman öğretmene diyorum ki okuması yavaş olan bir arkadaşının yanına oturttur birlikte okumayı öğrettir ya da matematikte bir problemi senin yerine o tahtada çözsün. Çünkü yaptırdığımız bir yığın araştırma var. Akran öğrenmesiyle öğrenen öğrencilerin olduğunu biliyoruz. Kimi çocuklar arkadaşlarıyla birlikte çalışarak daha iyi öğreniyorlar. O zaman o stratejiyi de kullanım o çocuğun hem kendini geliştirmesine fırsat tanımış oluyor hem de diğer çocuğun daha iyi öğrenmesine bir fırsat tanıyoruz. ... farkında olmalarını ve kendini bilmelerini sağlamak. Sabahleyin de söyledim bu çocukları farklı olduklarını fark eden çocuklar ve değerlerinin herkes tarafından bilinmesini ve onlara bunun fark edildiğini hissettirilmesi gerekiyor. Öğretmen böyle yaptığı takdirde çocuklar bu işten mutlu oluyorlar. Peki ne yapmayacak öğretmen; aynı konuda çok uzun ödevler vermeyecek. Söz hakkı vermeme gibi bir durum olmayacak çünkü bunlar ağızından daha soru çıkarken elini kaldıran çocuklar. O zaman sınıf kontrolünü düzenlerken söz vermenin sırayla olduğunu ve mutlaka buna da bir söz hakkı verileceğini bildirmek ve söz hakkı geldiğinde de ona konuşma fırsatı tanımak var. Bir tanesi diyor ki “hep elimi kaldırıyorum söz vermiyor sen nasıl olsa biliyorsun sus diyor.”ben artık vazgeçtim ben okula bu sınıfa bu öğretmenle öğrenimime devam etmek istemiyorum”.dedi. tek düze tekrarlayan görevler ve ödevler verme bunlarda biraz önce örneğini verdiğim gibi hiç hoşlarına gitmeyen bir şey.-Alışılmışın dışındaki görüşlerini reddetme. Arkadaşlarım çok güzel anlattılar o kadar orijinal fikirleri oluyor ki bu çocukların saçmalama şimdi sırası mı diye rahatlıkla öğretmenlerimizin değişik yorumlamaları oluyor. - Zamanlarının boşa harcanmasına neden olma –zaman onlar için çok

önemli eğer bunu boşa harcarsanız buna çok fena tepki gösteriyorlar. Bide öğretmene yardımcı ol dedik ya..hadi sınıf defterini müdürün yanına götür haritayı oradan al getir gibi angarya niteliğinde görevler bunlardan hoşlanmazlar. Ben kendime yardımcı yaptım ya harita taşıma görevi, defter taşıma görevi. Hayır başka bir şey istiyor onun verilmesi lazım. Harita deyince aklıma şöyle bir örnek geldi. Geçen sene getirdiler korkunç tarih merakı var ve kendisine İlber ORTAYLI'yı idol olarak seçmiş ben de İlber ORTAYLI olacağım diyor ve dil öğrenmeye başlamış ve tarih bilgisi o kadar yoğunki Tarihini okumuş bir çocuk. Kitapçı hatta böyle bir şey olmaz demiş kitap istemeye gittiğinde. Tarih öğretmenine demiş ki” Öğretmenim demiş duvarda göç yollarıyla ilgili bir harita var bu haritada demiş atıyorum söylediler de yazmadım şu -anda aklımda değil defterimde yazılı Kırgızistan sınırı yanlış yapılmış . O dönemde Kırgızistan'ın sınırı şuaradan geçmesi lazım bu haritada bir hata var öğretmenim ”demiş. Öğretmeni demiş ki bir bakalım inceleyelim . Hayır, kes sesini dememiş Allah tan. Öğretmeni de meraklı tarihe olan merakını da biliyor. Ertesi gün tarih öğretmenlerinin hepsi birleşmiş haritanın başına geçmişler ellerine kaynakları almışlar evet harita hatalı yapılmış öğrencinin söylediği doğru. Öğrenciye demişler ki teşekkür ederiz. Tarih konusunda korkunç bir öğrenme var hem de biraz önce örnek verdiğim gibi göç zamanı Avrupa da ne oluyordu Asya da ne oluyordu Afrika da ne oluyordu bunların kıyaslamasını yaparak kendisini geliştiren bir çocuk. Yakın bir gelecekte iyi bir tarihçimiz olacak. Olağan sınıflarda neler yapıyoruz. Bir defa şunu bileceğiz öğretmen olarak. Üstün özellikte her çocuğa her semtte her ekonomik tabakada rastlarız. İki kere iki dört. A grubunda var B grubunda yok diye bir şey yok. Ancak çok üstün olanlarla, tüm öğretmenlik süresince ancak 1-2 kere karşılaşsınız. O zaman size karşılaşacağınız çocuk grubu parlak çocuklar ve üstün yetenekli çocuklar. Ancak söz konusu ettiğim...Terman .. araştırması üstün yetenekli çocukların daha çok rastlandığı sosyoekonomik tabakaları bize söylüyor. Bunlarda orta ve ortanın üstü aileler. Her tabakada rastlıyoruz ama orta ve ortanın üstü ailelerde daha çok rastlıyoruz.Peki ne yapacağız,paniğe kapılmıyoruz üstün zekalı öğrencinin mutlaka üstün zekalı öğretmeni olması gerekmiyor arkadaşım söyledi.Normal bir öğretmen çeşitli açılardan o çocukları için daha kaynaklıkla önderlik edebilirler. Ne olması lazım. İstekli ilgili olmayabilir çocuk sınıfı etkinliklerinden kaynaklanıyordur bu. Bunun içinde örnek verdiğim gibi zenginleştirme yapılması lazım . konuların sunulmasında, öğrenilmesinde tekrara dayalı anlatımlardan ödevlerden öğretmenin kaçınması lazım. Zor soruların sorulması lazım. Bunlara öncelik verilmesinin üstün zekalı çocukların derslerden ve okuldan soğutabileceğini unutmamak lazım. Onun için bu çocuklarında Katılması gerekiyor. Burada tekrar ev ödevleri pratik olamayan konular ki arkadaşlarım bunların hepsini anlattı işbirlikli öğrenme

vs. bunların mutlaka yapılması gerekiyor. Öğretmen özellikleri Feyzullah söyledi ama burada benim en çok hoşuma giden şey espri duygusuna sahip olmak. Hakikaten espri duygusuna sahip olan öğretmen üstün zekalı çocuklarda bir artı kazandırıyor. Çünkü bir konunun espri noktasını en fazla fark eden onlar oluyor öncelikle gülen öncelikle katılan . onun içinde öğretmenin bunlara dikkat etmesi lazım. En son nokta hoş bir dış görünüş ve tavra sahip olma bu da çok önemli. Bunlar çocuktur dememek lazım. Bunları estetik duyguları olan güzelliği bilen çocuklar. Onun için hoş bir dış görünüş. Kılığınıza kıyafetinize, saçınıza,başınıza dikkat etmeniz gerekiyor. Bu çocukları önemseyeceğinizi gösteriyor. Eğitim modelleri arkadaşlarım bahsettiler; ayrı eğitim, birlikte eğitim,hızlandırma,erken başlatma bunların hepsi var okul sisteminde.zenginleştirmeyi okul dışı etkinlikler olarak da görebiliyoruz. Geleneksel eğitim modelleri üzerinde ayrıntılı bir biçimde durmuyorum. Kısaca eğitimde zenginleştirme yatay ve dikey oluyor bahsettim. Tam zamanlı kaynaştırmayı bahsettim. Yarı zamanlı hızlandırma ve sınıf atlatma var. Özel okul, özel sınıf,türdeş yetenek. Arkadaşlar bunların hepsi Türkiye de uygulandı. 1964 ten buyan kimisi 10 yıl kimisi 15 yıl uygulandı kimisi halen devam ediyor. Uygulamalar mevcut yapı içinde var ama etkin olarak uygulama dersiniz bu biraz okula, öğretmene, çocuğa ve de okulun durumuna, yönetimine bağlı olarak gidebiliyor. Yeni müfredat programlarını arkadaşım anlattı onun için tekrarlamayacağım. Şöyle hızlıca gösteriyorum. Görsel algıdan faydalanmak için. Zenginleştirme üzerinde de durduk farklılaştırmayı zaten arkadaşlarım anlattı ama öğrenmeye zenginleştiren okul uzmanlaşmış okullarla toplumun bilgi ve kaynaklarını kullanarak, yetenek alanlarını zenginleştirerek ortaya çıkar. Peki ülkemiz için hangisi önemli, hangisini yapacağız? En çok sorulan soru bu. Türkiye de üstün yetenekli üstün zekalı parlak çocuklar için hangi eğitim modeli? Hepsi. Alt yapıları ve büyüklükleri dikkate alınarak özel okulda açabilirsiniz,özel sınıfta açabilirsiniz. Zenginleştirme kaynak kodla hızlandırma tümünü uygulayabileceğiniz buna da artı bireklerseniz tümünü yapabileceğiniz okullarımız ve altyapılarımız var. Hangileri yapar? Devlet okulları da yapar özel okullarda yapar. Son sözüm:Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim....

BİLSEM ÖĞRETMENLERİNE GÖRE ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN SOSYO-DUYGUSAL ÖZELLİKLERİ

Faruk LEVENT⁴

Üstün yetenekli öğrenciler, özellikleri ve gereksinimleri yönünden yaşlılarından belirgin olarak farklılık gösterir ve kendi potansiyellerini geliştiren farklı eğitsel programlarla desteklenmeye ihtiyaç duyarlar (Feldhusen, 1997; Renzulli, 1999; Clark, 2002; Horn, 2002). Buna paralel olarak, üstün yeteneklilerin eğitimine yönelik programların desteklenmesi için bu öğrencilerin özellikleri ve kendine özgü ihtiyaçları hakkında ortak bir farkındalığın ülke genelinde oluşması gerekmektedir (Stephens, 1998: 15). Üstün yeteneklilerin normal bireylerden farklı olarak sahip oldukları özelliklerinin bilinmesi bu bireylere yönelik politikaların oluşturulması açısından da önem arz etmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1972 yılında Federal Hükümetin üstün yeteneklilerle ilgili politikasını belirlemek amacıyla hazırlanan ve halen günümüzde pek çok eyalette bu alanın genel standartları olarak kabul edilen Marland Raporu'na göre üstün yetenekliler aşağıdaki alanlardan birinde ya da bir kaçında üstün performans gösterirler (Davis ve Rimm, 2004: 18-19):

- Genel bilişsel yetenek
- Özel akademik yetenek
- Yaratıcı ya da üretici düşünce yeteneği
- Liderlik yeteneği
- Görsel ve performans sanatlarında yetenek
- Psiko-motor (devinimsel) yetenek

Maker ve Nielson (1996: 25-27) ise üstün yetenekli bireylerin dört temel özelliğe sahip olduğunu belirtmektedir.

1. Öğrenme: Gözle görünür kolaylıkta ve şaşırtıcı hızda özel anlama yeteneğine sahip olma.

2. Hafıza, Bilgi ve Anlayış: Bilgiyi alma veya beceriyi kazanma, devam ettirme, bütünleştirme ve geliştirme konusunda olağanüstü kapasiteye sahip olma.

3. Problem Çözme: Belli bir amaca ulaşma yolunda engellenme ile karşılaştığında güçlükleri ortadan kaldırma ve meydana okuma konusunda olağanüstü yeteneğe sahip olma.

4. Muhakeme: Alternatifleri ve olasılıkları düşünme konusunda olağanüstü yeteneğe sahip olma.

⁴ Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, faruklevent@gmail.com

Levent (2011) tarafından “Üstün Yeteneklilerin Eğitimine Yönelik Görüş ve Politikaların İncelenmesi” başlığında yapılmış olan doktora tezi çalışmasında üstün yeteneklilerin özellikleri bilişsel, sosyo-duygusal ve kişilik özellikleri olarak 3 temel başlık altında incelenmiştir. Bu araştırmada, üstün yeteneklilerin sosyo-duygusal özellikleriyle ilgili alanyazından derlenmiş bilgiler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Levent, 2011: 15).

- Duyguları ve hisleri güçlüdür (Witty, 1958; Dabrowski, 1972; Silverman ve Ellsworth, 1980; Whitmore, 1980; Schetky, 1981; Piechowski ve Colangelo, 1984; Gallagher, 1985; Schiever, 1985; Rogers, 1986; Piechowski, 1991; Clark, 2002; Renzulli ve diğerleri, 2002).
- Duygusal açıdan hassastırlar (Torrance, 1977; Dabrowski, 1972; Whitmore, 1980; Tuttle ve Becker, 1980; Webb, Meckstroth ve Tolan, 1982; Roeper, 1982; Strop, 1983; Piechowski ve Colangelo, 1984; Gallagher, 1985; Piechowski, 1991; Clark, 2002).
- Sosyal içerikli konulara çok ilgilidirler (Terman, 1925; Hollingworth, 1942; Martinson, 1961; Boehm, 1962; Drews, 1972; Vare, 1979; Silverman ve Ellsworth, 1980; Ward, 1985; Passow, 1988; Roeper, 1988; Munger, 1990; Gross, 1993; Clark, 2002).
- Yaşının üstünde bir olgunluk gösterirler (Hollingworth, 1932; Warren ve Heist, 1960; Haier ve Denham, 1976; Rogers, 1986).
- Adalet duyguları gelişmiştir (Silverman ve Ellsworth, 1980; Rogers, 1986; Roeper, 1988; Clark, 2002; Jost, 2006).
- Mizah yetenekleri güçlüdür (Terman, 1925; Hollingworth, 1926; Hildreth, 1938; Getzels ve Jackson, 1962; Rogers, 1986; Shade, 1991; Kanevsky ve diğerleri, 1994; Renzulli ve diğerleri, 2002; Cutts ve Moseley, 2004).
- Güçlü moral (etik) değerlere sahiptirler (Terman, 1925; Hollingworth, 1942; Silverman ve Ellsworth, 1980; Passow, 1988; Roeper, 1988; Gross, 1993; Clark, 2002).
- Liderlik yönleri güçlüdür (Renzulli ve diğerleri, 2002; Clark, 2002).
- Kendinden büyüklerle zaman geçirmeyi severler (Terman, 1925; Hollingworth, 1931; Mann, 1957; O’Shea, 1960; Hildreth, 1966; Lewis ve Michalson, 1985; White, 1985; Rogers, 1986; Gross, 1989; Robinson ve Noble, 1991; Freeman, 2001; Renzulli ve diğerleri, 2002).

Aynı araştırmanın nitel kısmında İstanbul Ataşehir Bilim ve Sanat Merkezi’nde görevli öğretmenlerle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve elde edilen veriler detaylı bir içerik analizine tabi tutulmuştur. Öğretmenlerin üstün yetenekli öğrencilerin sosyo-duygusal özellikleriyle ilgili aktardıkları ifadeler aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Levent, 2011: 216).

Tablo. Sosyo-Duygusal Özelliklerine Yönelik Öğretmen İfadeleri

İfade	Sıklık
Sosyal hayattan kendilerini soyutlayabilirler.	4
Liderlik yönleri kuvvetlidir.	3
İçerikli konulara çok ilgilidirler.	3
İden büyüklerle zaman geçirmeyi severler.	3
İniş adalet duygusuna sahiptirler.	3
İduyguları güçlüdür.	2
Yaşının üstünde bir olgunluk gösterirler.	1
İfikirlerini özgürce söyleyebilen çocuklardır.	1
İları ve hisleri güçlüdür.	1
İendirler.	1
Bazı üstün yetenekli öğrencilerde asperger gibi rahatsızlıklar görülebilir.	1

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere görüşme yapılan BİLSEM öğretmenlerinin üstün yetenekli öğrencilerin sosyo-duygusal özellikleri ile literatürde yer alan bilgiler arasında paralellik bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Boehm, L. (1962). The development of conscience: A comparison of American children of different mental and socioeconomic levels. *Child Development*, 33, 575-590.
- Clark, B. (2002). *Growing up gifted. Developing the potential of children at home and at school.* (5th ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- Cutts, N.E. & Moseley, N. (2004). *Üstün Zekâlı ve Yetenekli Çocukların Eğitimi*, çev: İsmail Ersevîm, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Dabrowski, K. (1972). *Psychoneurosis is not an illness.* London: Gryf.
- Davis, G.A. & Rimm, S.B. (2004). *Education of the Gifted and Talented* (5th ed.), Allyn and Bacon, MA, USA.
- Drews, E.M. (1972). *Learning together.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Feldhusen, J.F. (1997). "Educating teachers for work with talented youth". In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of Gifted Education* (pp. 547-555).
- Freeman, J. (2001). *Gifted Children Grown Up.* London: David Pulton Publishers.

- Gallagher, S.A. (1985). A comparison of the concept of overexcitabilities with measures of creativity and school achievement in sixth grade students. *Roepers Review*, 8, 115-119.
- Getzels, J.W., & Jackson, P.W. (1962). *Creativity and intelligence*. New York: John Wiley.
- Gross, M.U.M. (1993). *Exceptionally Gifted Children*. London: Routledge.
- Haier, R.J., & Denham, S.A. (1976). A summary profile of the nonintellectual correlates of mathematical precocity in boys and girls. In D. P. Keating(Ed.), *Intellectual talent* (pp. 225-241). Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press.
- Harrison, C. (2004). Giftedness in early childhood: The search for complexity and connection. *Roepers Review*, 26(2), 78-84.
- Hildreth, G.H. (1938). The educational achievement of gifted children. *Child Development*, 9(4), 365-371.
- Hildreth, G.H. (1966). *Introduction to the gifted*. New York: McGraw-Hill.
- Hollingworth, L.S. (1926). *Gifted children: Their nature and nurture*. New York: Macmillan.
- Hollingworth, L.S. (1931). The child of very superior intelligence as a special problem in social adjustment. *Mental Hygiene*, 15 (1), 1-16.
- Hollingworth, L.S. (1942). *Children above 180 IQ Stanford-Binet: Origin and development*. Yonkers-on-Hudson, NY: World Book.
- Horn, C. (2002). "Raising expectations of children from poverty". *Gifted Education Press Quarterly*, 16 (4), 2-5.
- Jost, M. (2006). *İleri Zekâlı Çocukları Tespit Etmek ve Desteklemek* (Çev: A. Kanat). İzmir: İlya Yayıncılık.
- Kanevsky, L., Maker, C.J., Nielsen, A., & Rogers, K.B. (1994). Brilliant behaviors. In C. J. Maker & A. Nielsen. *Principles and curriculum development for the gifted*. Austin, TX: Pro-Ed.
- Levent, F. (2011). "Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Görüş ve Politikaların İncelenmesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Lewis, M., & Michalson, L. (1985). The gifted infant. In J. Freeman (Ed.), *The psychology of gifted children* (pp. 35-57). New York: John Wiley.
- Maker, C. & Nielson, A. (1996). *Curriculum development and teaching strategies for gifted learners*. Austin, TX: PRO-ED.
- Mann, H. (1957). How real are friendships of gifted and typical children in a program of partial segregation? *Exceptional Children*, 23, 199-206.

- Marland, S.P. (1972). *Education of the Gifted and Talented*. Report to Congress. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Martinson, R.A. (1961). *Educational programs for gifted pupils*. Sacramento, CA: California State Department of Education.
- Munger, A. (1990). The parent's role in counseling the gifted: The balance between home and school. In J. VanTassel-Baska (Ed.), *A practical guide to counseling the gifted in a school setting* (2nd ed., pp. 57-65). Reston, VA: The Council for Exceptional Children.
- O'Shea, H.E. (1960). Friendship and the intellectually gifted child. *Exceptional Children*, 26, 327-335.
- Passow, A.H. (1988). Educating gifted persons who are caring and concerned. *Roeper Review*, 11, 13-15.
- Piechowski, M.M., & Colangelo, N. (1984). Developmental potential of the gifted. *Gifted Child Quarterly*, 28, 80-88.
- Renzulli, J.S. (1999). "What is thing Called Giftedness, and How Do We Develop it? A twenty-Five Year Perspective", *Journal for the Education of Gifted*, 23 (1), 3-54.
- Renzulli, J.S. & Smith, L.H. & White, A.J. & Callahan, C.M. & Hartman, R.K., & Westberg, K.L. (2002). *Scales for rating the behavioral characteristics of superior students* (Rev. ed.). Mansfield Center, CT: Creative Learning Press.
- Robinson, N.M., & Noble, K.D. (1991). Social-emotional development and adjustment of gifted children. In M. C. Wang, M. C. Reynolds, & H. J. Walberg (Eds.). *Handbook of special education: Research and practice, Volume 4: Emerging programs* (pp. 57-76). New York: Pergamon Press.
- Roeper, A. (1988). Should educators of the gifted and talented be more concerned with world issues? *Roeper Review*, 11, 12-13.
- Rogers, M.T. (1986). *A comparative study of developmental traits of gifted and average children*. Unpublished doctoral dissertation, University of Denver, Denver, CO.
- Schetky, D.H. (1981). A psychiatrist looks at giftedness: The emotional and social development of the gifted child. *Gifted Child Today*, 18, 2-4.
- Schiever, S.W. (1985). Creative personality characteristics and dimensions of mental functioning in gifted adolescents. *Roeper Review*, 7, 223-226.
- Silverman, L.K., & Ellsworth, B. (1980). The theory of positive disintegration and its implications for giftedness. In N. Duda (Ed.), *Theory of positive disintegration:*

- Proceedings of the third international conference* (pp. 179-194). Miami, FL: University of Miami School of Medicine.
- Silverman, L.K. (1993). A developmental model for counseling the gifted. In L.K. Silverman (Ed.), *Counseling the gifted and talented* (pp.51-78). Denver: Love Publishing Company.
- Stephens, K.R. (1998). Promoting gifted education: A parent's guide to public relations. *Parenting for High Potential*, 7, 15.
- Terman, L.M. (1925). *Genetic studies of genius: Vol. 1. Mental and physical traits of a thousand gifted children*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Torrance, E.P. (1977). *Discovery and nurturance of giftedness in the culturally different*. Reston, VA: The Council for Exceptional Children.
- Vare, J.V. (1979). Moral education for the gifted: A confluent model. *The Gifted Child Quarterly*, 24, 63-71.
- Warren, J.R., & Heist, P. (1960). Personality attributes of gifted students. *Science*, 132, 330-337.
- Ward, V.S. (1985). Giftedness and personal development: Theoretical considerations. *Roeper Review*, 8, 6-10.
- Webb, J.T., Meckstroth, E.A., & Tolan, S.S. (1982). *Guiding the gifted child: A practical source for parents and teachers*. Columbus, OH: Ohio Psychology.
- Whitmore, J.R. (1980). *Giftedness, conflict, and underachievement*. Boston: Allyn & Bacon.
- Witty, P.A. (1958). Who are the gifted? In N. B. Henry (Ed.), Education for the gifted, (pp. 42-63). *The fifty-seventh yearbook of the National Society for the Study of Education - Part II*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Zirkel, P.A. (2005). State laws for gifted education: An overview of the legislation and regulations. *Roeper Review*, 27(4), 228-232.

ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN REHBERLİK İHTİYACINA YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARI

Faruk LEVENT⁵

Günümüz eğitim sisteminde uygulanan öğretim programları, normal öğrencilerin öğrenme kapasitesi göz önünde tutularak hazırlandığı için müfredatın kapsadığı alanlar ve konular üstün yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarına yeterince cevap verememektedir. Buna paralel olarak Marland Raporu'nda (1972, s.2) bu öğrenciler; *“kendi yeteneklerini geliştirebilmeleri ve topluma kazandırılmaları için standart okul programı tarafından sunulanların dışında, farklılaştırılmış eğitim programları ve/veya özel hizmetlere ihtiyaç duyan bireyler”* olarak ifade edilmektedir. Üstün yeteneklilere yönelik farklılaştırılmış eğitim ve rehberlik hizmetleri sunulmasının bu kadar önem arz etmesinin nedenleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 2001; Karakurt, 2003; Akarsu, 2004; Akkanat, 2004):

- 21.yüzyılın bilgi ve yaratıcılığa dayalı rekabet dünyasında üstün yetenekliler kendi alanlarında iş, bilim, teknoloji, sanat ve hizmet sektörlerine, doğdukları ya da göç ettikleri ülkelere ve genel anlamda uygarlığa katkıda bulunabilecek değerli bir ekonomik kaynaktır.
 - Üstün yetenekli öğrenciler geleceğin araştırma uzmanları, bilim adamları, askeri liderleri ve yaratıcı sanatçıları olacağı için eğitimleriyle ilgili önlemler alınmadığı takdirde ülkelerin geleceği tehlikeye atılmış olacaktır.
 - Bu öğrenciler evlerinde, okulda ve çevrelerinde fark edilmez ve desteklenmezse, bu özelliği çocuğa ağır bir yük getirebilir. Bu durum, sadece öğrenci için değil, onunla ilişkisi olanlar için de bir problem oluşturabilir.
 - Üstün yetenekli bir öğrencinin okulda elde ettiği kolay başarı, bu öğrencide etkili çalışma alışkanlıklarının gelişmesini engelleyebilir.
 - İlköğretim ve bir dereceye kadar ortaöğretim programları, orta seviyede yetenekleri bulunan öğrencilerin gereksinmelerine göre düzenlenmiştir. Bu durum, üstün yeteneklilerin potansiyellerinin tümünü kullanmadan başarılı olmalarını sağlamaktadır. Bunun sonucu olarak, üstün yetenekli öğrencilerin edindikleri bilgi düzeyi bilişsel düzeylerinin çok gerisine düşmekte ve bu öğrenciler programa ilgisiz kalmaktadır.
 - Diğer akranlarından fazla bilgiye sahip olmak, çok soru sormak, bildiklerini sözle anlatma isteği, bazen öğretmen ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilir.

⁵ Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, faruklevent@gmail.com

- Üstün yetenekli öğrenciler genelde konuşmayı sevdikleri için gerek ders dışında küme tartışmalarında, gerekse ders sırasında öğretmenin sınıf yönetimini zorlaştırabilir.
- Kendini gerçekleştirme ve üretme fırsatını bulamadıkları zaman üstün yetenekliler, kendisine ve çevresine zarar verebilir.
- Erken yaşta yönlendirildiklerinde üstün yetenekli bireylerin gelişimleri hızlandırılabilir; dolayısıyla topluma katkıları artırılabilir.
- Bu öğrencilere farklı eğitim uygulamak ve yeni yollar bulmak için harcanacak çaba, genel eğitime katkıda bulunacak ve genel eğitimin ilerlemesine yardımcı olacaktır.

Gereğinde ve zamanında teşhis edilememek, ihtiyaçlarına uygun eğitim alamamak gibi nedenler yüzünden üstün yetenekli bireylerin ortalama yetenek yığını içinde kaybolması her toplum için telafisi mümkün olmayan bir eksikliktir (Enç, Çağlar ve Özsoy, 1987, s.213). Bu olumsuz ihtimali önlemek için de bu özellikteki çocukları, en güvenilir yollardan erken tanılamak ve durumlarına uygun olan eğitim ortamı içinde yetiştirmek devletin sosyal sorumluluklarından biridir.

Üstün yetenekli bireyler, sadece bilişsel alanda değil, duygusal yönden de akranlarından farklı olarak ileri gelişim özelliği göstermektedir (Gross, 1993). Bu özelliklerine paralel olarak bu öğrencilerin akademik, psikososyal ve kariyer planlama alanlarında rehberlik hizmetlerine ihtiyaçları vardır (Silverman, 1993; Colangelo, 2002; Greene, 2003; Jackson ve Snow, 2004). Dolayısıyla rehberlik ve danışmanlık hizmetleri üstün yetenekli öğrenciler için ilköğretim seviyesinde başlamalı ve ortaöğretim seviyesinde devam etmelidir (Gallagher, Harradine ve Coleman, 1997; Clark, 2002). Örneğin normal gelişim gösteren öğrenciler kariyerleri ile ilgili plan yapmaya lise ya da üniversitede başlarken üstün yetenekli öğrencilerde bu ilgi çok daha erken yaşlarda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu bireylere daha erken yaşlarda meslek seçimi ile ilgili rehberlik yapılması gerekmektedir. Bu yolla, üstün yetenekli öğrencilere yönelik karar verme mekanizmaları, kendi potansiyellerini geliştirme becerileri ve kim olduğunu fark etme yetisi kazandıracak danışmanlık hizmeti verilmelidir (Colangelo, 2002).

Levent (2011) tarafından “Üstün Yeteneklilerin Eğitimine Yönelik Görüş ve Politikaların İncelenmesi” başlığında yapılmış olan doktora tezi çalışmasının nitel kısmında İstanbul Ataşehir Bilim ve Sanat Merkezi’nde görevli öğretmenlerle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve elde edilen veriler detaylı bir içerik analizine tabi tutulmuştur. Görüşme yapılan öğretmenlerin bir kısmı, üstün yetenekli öğrenciler için rehberliğin çok önemli olduğunu ve bu öğrencilere yönelik rehberlik hizmetlerinin etkililiğinin artırılması

gerektiğini belirtmişlerdir. Bu görüşü destekleyen öğretmen ifadelerinden bazıları aşağıda yer almaktadır.

“... Devamsız öğrenciler için yeterli rehberlik çalışması yapılmıyor. Bu tür öğrencilerin BİLSEM’e devam etmeme nedenleri ve bunun altında yatan temel sorunun ne olduğu özellikle rehberlik servisi tarafından araştırılmalı bence. (Ö7)

“Yüksek atlamada Fenerbahçe Spor Kulübüne giden liseli bir öğrencim vardı. Son girdiği yarışmalardan sonra sürmenaj oldu. BİLSEM’e geldiğinde sürekli depresyon durumundaydı. Bu olaydan sonra çocuk bir anda ulaşılabilir oldu. Şimdi görünmezlik peşinde. Kendisini tamamen sosyal hayattan soyutladı. Birçok kez kendisine yaklaşılmaya çalıştım. Ama ona artık ulaşmak çok zor.” (Ö9)

“Anne ve babası boşanmış, parçalanmış bir ailesi olan bir öğrencim vardı. Babası bir alkolikti, BİLSEM’e en yüksek puanı alarak seçilmişti. Fakat bir müddet sonra BİLSEM’e devam etmemeye başladı. Kendisine bir şekilde ulaşmaya çalıştım, sonra öğrendim ki, bu çocuk da alkole başlamış. Kendi okuluna da devam etmiyormuş. Annesiyle görüştüğümde çok ilgisiz davrandı ve bu durumdan babasının sorumlu olduğunu söyledi. Bu öğrencinin BİLSEM’e devam etmesi için çok uğraştım ama başaramadım. Bu tür öğrencilerle zaman zaman karşılaşıyoruz.” (Ö16)

Üstün Yetenekli Öğrencilerin Rehberlik İhtiyacına Yönelik Eğitim Politikaları

1. Bilim ve sanat merkezlerinde, öğrencilerin yetenek alanlarının geliştirilmesinin yanında sosyal ve duygusal gelişimlerini bir bütünlük içerisinde ele alacak eğitim programları hazırlanabilir.

2. YÖK’ün önderliğinde, üniversiteler bünyesinde üstün yeteneklilerle çalışmak isteyen gönüllüler ile üstün yetenekli öğrencileri bir araya getirebilecek ülke ölçekli bir mentorluk programı organize edilebilir. Mentorluk programında mentor (kolaylaştırıcı) olmak isteyenlere; YÖK’ün otorizasyonu ile bireysel çalışma, grup çalışması, proje yönetimi, iletişim becerileri vb. birtakım eğitimler verilebilir. Böylece toplum içinde kendi alanlarında uzman olan başarılı yetişkinler ile üstün yetenekli çocuk ve gençlerin etkileşime girmesi sağlanabilir.

3. Okullarda bulunan her bir üstün yetenekli öğrenci için BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı) hazırlanması ve uygulanmasına yönelik yasal zorunluluklar getirilebilir. Bununla birlikte ilköğretimde uygulanan BEP’lerin ortaöğretimde de devam ettirilebilecek nitelikte olması sağlanabilir.

4. Sınıf öğretmenlerinin üstün yetenekli öğrencilerin özellikleri ve rehberlik ihtiyacı ile ilgili bilgi ve duyarlılıklarını artırıcı hizmet-içi eğitim programları düzenlenebilir. Böylece

üstün yetenekli öğrencilerin öğretmenleri tarafından fark edilmeleri ve onları doğru yönlendirilmeleri mümkün olabilir.

5. Üstün yetenekli öğrencilerin özellikleri, ihtiyaçları ve eğitimi konusunda normal okullarda görev yapan rehber öğretmenlerin duyarlılıklarını artıracak hizmet içi eğitim çalışmaları planlanabilir.

6. Üstün yeteneklilerin resmi olarak tanınmasından sorumlu olan Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin (RAM), bu öğrencilere rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmeti verebilmesi için örgütsel yapısı, teknik materyal ihtiyacı, donanımı ve fiziki şartları ile personel niteliği gibi konularda mevcut durumu gözden geçirilebilir.

7. Ülke genelindeki tüm bilim ve sanat merkezlerinde bulunan öğrencilerin diğer merkezlerdeki öğrencilerle tanışıp kaynaşması ve ortak proje ruhunun geliştirilmesini sağlayacak çalışmalar yapılabilir.

8. Üstün yeteneklilerin eğitsel ve rehberlik ihtiyaçları konusunda toplumun ve ailelerin özenle bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, kitle iletişim araçlarının özellikle de internet, gazete ve TV kanallarının desteği önemlidir. Bu araçların katkıları; yalnızca yapılanları duyurmakla kalmayıp, etkinliklerin bir parçası haline gelmelidir. Özellikle sivil toplum kuruluşları, ailelerin bilgilendirilmesinde ve bu alanda farkındalıkların artırılmasında paydaş rolü oynayabilir.

9. Üstün yetenekli öğrencilerin bazıları, sosyolojik ve psikolojik sorunlar yaşayabilmektedir. BİLSEM’lerde bu özellikteki öğrencilere ve ailelerine yönelik psikolojik danışmanlık hizmeti vermek üzere –rehber öğretmenlerin dışında- uzman psikologlar görev alabilir.

10. Üstün yetenekli bireylerin yetiştirilmeleriyle ilgili 6660 sayılı ve 1416 sayılı kanunlar, değişik alanlardaki üstün yeteneğin tanınması, eğitimi ve istihdamı konularında çağın koşullarına uygun olacak şekilde yeniden düzenlenebilir.

11. Her okulda üstün yetenekli öğrencilerin tanınması, eğitimi ve rehberlik çalışmalarından sorumlu bir “üstün yetenekliler koordinatörü” görevlendirilebilir. Bu koordinatör, devlet okullarında İl Milli Eğitim Müdürlüğüne, özel okullarda genel müdürlüğe bağlı olarak görev yapabilir.

12. MEB İç Denetim Birimi’nce 2011 yılında hazırlanan “Bilim ve Sanat Merkezleri Süreci-Üstün Yetenekli Bireylerin Eğitimi” başlığındaki raporda, öğrencilerin yüzde 50’si sınav sistemi, yüzde 24’ü ulaşım sorunları, yüzde 3’ü tatmin edilemediğinden, yüzde 22’si nakil gibi nedenlerle merkezlere devam etmemektedir. Bu noktada, öğrencilerin BİLSEM’e düzenli devam edebilmesi için etkili rehberlik hizmeti ile bazı önlemler alınabilir.

13. Doğumdan yükseköğretimin sonuna kadar olan süreçte, üstün yetenekli bireylerin takibinin yapılması için ulusal bir bilgi merkezi oluşturulabilir. Bu merkez, üstün yetenekli bireylerin kendi uzmanlık alanlarında istihdamının sağlanmasına yönelik çalışmaları organize edebilir.

14. İstihdam ile ilişkilendirme konusu, üstün yetenekliler eğitiminin etkililiğini ve yapılan yatırımın daha hızlı geri dönüşünü artırmada önemli bir etkidir. İş dünyasının, üstün yetenekliler eğitimine yatırım yaparak destek vermesini sağlayacak çalışmalar yapılabilir. Problem çözme, analitik düşünebilme, yenilik yapabilme, farklı bakış açılarıyla soruna yaklaşabilme gibi beceriler bu kuruluşların işlerini daha iyi yapabilmeleri için güncel olarak ihtiyaç duydukları becerilerdir. Bu beceriler aynı zamanda üstün yeteneklilerin ayırt edici özellikleridir. Sorunların yarattığı ihtiyaçla öğrenme ve geliştirme ihtiyacı bir araya getirilebilirse sonuçtan her iki taraf da kazançla çıkabilir. Bu doğrultuda işadamlarının ya da özel kuruluşların, üstün yetenekli öğrencilere burs vermesini ve bu bireylere eğitimleri sonunda doğrudan iş vermesini sağlayıcı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akarsu, F. (2004). "Üstün Yetenekliler". *Birinci Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*, No:63, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Akkanat, H. (2004). "Üstün veya Özel Yetenekliler". *Birinci Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*, No:63, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Clark, B. (2002). *Growing up gifted. Developing the potential of children at home and at school*. (5th ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- Colangelo, N. (2002). *Counseling gifted and talented students* (RM02150). Storrs, CT: The National Research Center on the Gifted and Talented, University of Connecticut.
- Enç, M. & Çağlar, D. & Özsoy, Y. (1987). *Özel Eğitime Giriş*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 156, Ankara.
- Gallagher, J., Harradine, C. C., & Coleman, M. R. (1997). Challenge of boredom? Gifted students' views on their schooling. *Roeper Review*, 19(3), 132-136.
- Greene, M. (2003). *Gifted adrift: Career counseling of the gifted and talented*. *Roeper Review*, 25, 66-72.
- Gross, M.U.M. (1993). *Exceptionally Gifted Children*. London: Routledge.
- Özsoy, Y. & Özyürek, M. & Eripek, S. (2001). *Özel Öğretime Muhtaç Çocuklar*. (11.Baskı), Ankara: Karatepe Yayınları.

- Jackson, C.M, & Snow, B.M. (2004). Counseling Gifted Students and their Families. In Boothe, D., & Stanley, J. C. (Eds.). *In the eyes of the beholder: Critical issues for diversity in gifted education*. (Chapter 14). Waco, TX: Prufrock Press.
- Karakurt, B. (2003). *Sınıf Yönetiminde Üstün Zekâ ve Yetenekli Öğrencilere Yönelik Öğretmen Tutumu*, http://egitirim.inonu.edu.tr/Bilal_ustunyetenek.htm, Web adresinden 26 Temmuz 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Levent, F. (2011). “Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Görüş ve Politikaların İncelenmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Marland, S.P. (1972). Education of the Gifted and Talented. Report to Congress. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Silverman, L.K. (1993). A developmental model for counseling the gifted. In L.K. Silverman (Ed.), *Counseling the gifted and talented* (pp.51-78). Denver: Love Publishing Company.

ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETMENLERİNİN EĞİTİMİ

Feyzullah ŞAHİN⁶

Öğretmenlerin Eğitiminin Önemi

Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğünce (2006) öğretmen “Sınıfta bulunan öğrencilerin bilişsel, fiziksel, sosyal, dil, duygusal, kültürel gelişleri açısından tanıyan ve öğrenme biçimlerini, güçlü ve zayıf yönlerini, ilgi ve ihtiyaçlarını bilen kişi” olarak tanımlanmaktadır. Öğretmenlerin temel görevleri ise “Ulusal ve evrensel değerleri benimseyen ve sorunlara çözüm üreten, milli eğitimin ve alanı ile ilgili ders programlarının amaçlarını davranışa dönüştüren, öğrenmeyi öğrenen bireyleri, her bireyin gereksinimlerini de dikkate alarak yetiştirmek” olarak ifade edilmektedir (MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2006).

Eğitim sistemi bir bütün olarak değerlendirildiğinde şüphesiz öğretmenlerin eğitimi öğrencilerin başarısı için en önemli etmenlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmen sınıfında bulunan öğrencilerin bireysel farklılıklarını bilen ve buna uygun öğrenme deneyimleri oluşturan bir liderdir. Öğretmenlerden temel olarak beklenen öğrencinin üstünlüğünü doğru şekilde değerlendirebilmeleri ve geliştirebilmeleridir (Sezginsoy, 2007).

Her öğrencinin ilgi, yetenek ve becerileri birbirinden çok farklıdır. Öğretmenlerin sınıflarında bulunan olası üstün yetenekli öğrencilerin mevcut yeteneklerini fark etmeleri mesleki bilgi ve becerilerle donanımlı olmalarını gerektirmektedir. Aksi takdirde birçok üstün yetenekli birey okullarda fark edilmeden çoğunluk içinde gözden kaçabilirler (Levent, 2011).

Üstün yetenekli öğrenciler akranlarından farklı öğrenme, sosyal ve duygusal ihtiyaçlara sahiptirler. Öğretmenin mesleki yeterlilikleri ve kişilik özellikleri öğrencinin akademik, bilişsel ve duyuşsal gelişimini etkilemektedir (Ford ve Trotman, 2001). Öğretmenlerin üstün yetenekli öğrencilerin farklılıklarını anlayabilmesi, ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve doğru şekilde yönlendirebilmesi için öğretmenlerin de üstün yetenekli olması gerekmektedir, öğretim verdikleri alanlarda uzman düzeyinde yeteneğe sahip olmaları gerekmektedir (Sak, 2010).

Öğretmenlerin Eğitimi

Üstün yetenekli öğrencilerin öğretmenlerinin eğitimi lisans, lisan üstü, seçim sonrası görev öncesi eğitim, sertifika programları veya hizmet içi eğitimlerle sağlanabilir (Gökdere, 2004). Bu bağlamda, üstün yetenekli öğrencilerin öğretmenlerinin eğitimi konusuna belli başlı

⁶ Öğr.Gör. (Dr) Feyzullah ŞAHİN, Namık Kemal Üniversitesi, fsahin@nku.edu.tr

bir kaç ülke ile Türkiye’de mevcut durum incelenmiş, aşağıda alt başlıklar halinde sunulmuştur.

Yurtdışı öğretmen eğitimi uygulamaları:

Yurt dışı uygulama örnekleri incelendiğinde öğretmen eğitimlerinin nasıl olması gerektiği hususunda görüş ve uygulama birliği bulunmadığı belirlenmiştir. Örneğin, ABD (Gökdere, 2004), Kanada (Leroux, 2000), İsviçre, İsveç (Persson, Joswig ve Balogh, 2000) ve İsrail’de (Gökdere, 2004) üstün yetenekli öğrencilerle çalışacak öğretmenlerin eğitimine lisans düzeyinde başlanırken; Avustralya, Çin (Gökdere, 2004), Tayvan (Stevenson ve diğer., 1994), Hollanda, İngiltere (Persson, Joswig ve Balogh, 2000) ve Rusya’da (Gökdere, 2004; Persson, Joswig ve Balogh, 2000) lisans eğitiminden sonra başlanmaktadır. Lisansüstü programlar ABD (Gökdere, 2004), Kanada (Leroux, 2000), Avustralya (Akarsu, 2010), Hollanda ve İngiltere (Gökdere, 2004; Persson, Joswig ve Balogh, 2000) gibi ülkelerde mevcuttur. Yukarıda sıralanan ülkelerin hepsinde öğretmen yetiştirilirken seminer veya sertifika programlarına başvurulmaktadır. Öte yandan, İspanya, Portekiz, İtalya, Fransa, Belçika (Freeman, 1992 Akt.:Akarsu, 2010), Hırvatistan, Polonya (Persson, Joswig ve Balogh, 2000), Danimarka ve Yunanistan’da (Mönks ve Pflüger, 2005) ise üstün yetenekli öğrencilerin öğretmenlerinin eğitimine yönelik özellikli herhangi bir çalışma tespit edilememiştir.

Türkiye’de öğretmen eğitimi uygulamaları:

Türkiye’de öğretmenlik programlarında üstün yeteneklilerin eğitimi isimli zorunlu bir ders bulunmamaktadır. Fakat, son on yıl içerisinde üstün yeteneklilerin öğretmenliğine yönelik iki fakülte açılmıştır. Bunlardan birisi, İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, bir diğeri ise Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesidir. Söz konusu fakülteler bünyesinde Üstün Zekalılar Öğretmenliği programları mevcuttur. Lisansüstü düzeyde eğitim ise İstanbul ve Anadolu Üniversiteleri bünyesinde sürdürülmektedir.

Sınıf öğretmeni adaylarının öğretmenliği seçimi sonrası – göreve başlamadan önce üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi konusunda sistematik olarak sunulan uzun veya kısa dönemli herhangi bir eğitim programı bulunmamaktadır. Aynı durum, sertifika programları için de geçerlidir.

Türkiye’de kamuda çalışan öğretmenlerin tümünün hizmet içi eğitimine ilişkin etkinlikler Milli Eğitim Bakanlığı Hizmet İçi Eğitim Dairesi Başkanlığı’na planlamaktadır. Söz konusu Başkanlıkça 2002 yılından bu güne hazırlanan yıllık hizmet içi eğitim planları incelendiğinde sınıf öğretmenlerine verilmesi planlanan üstün yetenekli öğrenciler konulu herhangi bir seminer/hizmetiçi eğitim tespit edilememiştir (MEB, 2012, 2011, 2010, 2009,

2008, 2007, 2006, 2005; MEB, 2004, 2003, 2002, Akt.Gökdere, 2004). Ancak, 2006-2009 yılları arasında BİLSEM yönetici ve öğretmenlerinden toplam 392 kişi MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğünce düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyetlerinden yararlanmıştı (Kılıç, 2010).

Sonuç

Öğretmen yeterliliklerinin tanımlanması ve sınırlarının belirlenmesi, bu mesleğin doğası gereği karmaşık bir nitelik taşımaktadır. Çünkü öğretmenlik mesleği ve öğretmenlerin neleri bilmesi ve yapabilmesi beklentisi sürekli değişen ve dinamik bir özelliğe sahiptir (TED, 2009).

Üstün yetenekli öğrencilerin öğretmenlerinin taşıması gereken özellikler iki alt başlık altında sınıflandırılabilir. Bunlar, öğretmenlerin kişilik ve mesleki özellikleridir. Söz konusu alanlarda yer alan özellikler, öğretmen eğitimi veren kurumların eğitim müfredatı ve mezunlarının yeterliliklerine işaret etmesi boyutu ile önem taşımaktadır.

Kaynaklar

Akarsu, F., (2010): Yabancı Ülkelerde Üstün Yeteneklilere Yönelik Eğitim Uygulamaları, <http://fusunakarsu.com>, 15.02.2010 tarihinde alınmıştır.

Gökdere, M., (2004). *Üstün Yetenekli Çocukların Fen Bilimleri Öğretmenlerin Eğitimine Yönelik Bir Model Geliştirme Çalışması*, Karadeniz Teknik

Ford, D., Y., Trotman, M., F., (2001): Teachers Of Gifted Students: Suggested Multicultural Characteristics And Competencies. *Roeper Review*. 23 (4).

Kılıç, R., (2010): I.Uluslararası Üstün Yetenekliler Eğitimi Sempozyumu, 21-23.

Leroux, J., A., (2000): A Study of Education for High Ability Students in Canada: Policy, Programs and Student Needs. In Heller, A., K., Mönks, F., J., Sternberg, R., J., ve Subotnik, R., F., (Eds) *International Handbook of Giftedness and Talented*, (II. Edition), (695-702), Pergamon Press, Oxford.

Levent, F., (2011): *Üstün Yetenekli Çocukların Hakları*. Çocuk Vakfı Yayınları:87, Erkam Matbaacılık, İstanbul.

MEB, (2012): *2012 Yılı Hizmet İçi Eğitim Planı*. http://hedb.meb.gov.tr/net/_Plan/2012plan.zip, 15.02.2012 tarihinde alınmıştır.

MEB, (2011): *2011 Yılı Hizmet İçi Eğitim Planı*. http://hedb.meb.gov.tr/net/_Plan/2011_plan.zip, 10.03.2012 tarihinde alınmıştır.

MEB, (2010): *2010 Yılı Hizmet İçi Eğitim Planı*. http://hedb.meb.gov.tr/net/_plan/2010_%20Hizmetici_Egitim_Planı.zip, 01.02.2010 tarihinde alınmıştır.

- MEB, (2009): *2009 Yılı Hizmet İçi Eğitim Planı*.
http://hedb.meb.gov.tr/net/_plan/2009_Hizmetici_Egitim_Plani.zip, 01.02.2010 tarihinde alınmıştır.
- MEB, (2008): *2008 Yılı Hizmet İçi Eğitim Planı*,
http://hedb.meb.gov.tr/net/_plan/2008_kur_plan.zip, 01.02.2010 tarihinde alınmıştır.
- MEB, (2007): *2007 Yılı Hizmet İçi Eğitim Planı*, http://hedb.meb.gov.tr/net/_plan/2007.mht,
01.02.2010 tarihinde alınmıştır.
- MEB, (2006). *2006 Yılı Hizmet İçi Eğitim Planı.*, http://hedb.meb.gov.tr/net/_plan/2006.mht,
01.02.2010 tarihinde alınmıştır.
- MEB, (2005): *2005 Yılı Hizmet İçi Eğitim Planı.*, http://hedb.meb.gov.tr/net/_plan/2005.mht,
01.02.2010 tarihinde alınmıştır.
- MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü (2006): *Temel Eğitime Destek Projesi "Öğretmen Eğitimi Bileşeni": Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri*, Ankara.
- Mönks, F., J., Pflüger, R. (2005): *Gifted Education in 21 European Countries: Inventory and Perspective*. Nijmegen University
- Persson, R., S., Joswig, H., Balogh, L., (2000): Gifted Education in Europe: Programs, Practices and Current Research. In Heller, A., K., Mönks, F., J., Sternberg, R., J., ve Subotnik, R., F., (Eds,) *International Handbook of Giftedness and Talented*, (II. Edition), (703-734) Pergamon Press, Oxford.
- Sak, U., (2010): *Üstün Zekalılar Özellikleri Tanımlanmaları Ve Eğitimleri*, Maya Akademi, Ankara.
- Sezginsoy, B., (2007): *Bilim ve Sanat Merkezi Uygulamasının Değerlendirilmesi*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir.
- Stevenson, H., W., Lee, S., Chen, C., Kato, K., Londo, W., (1994): *Education of Gifted and Talented Students in China, Taiwan, and Japan*, ERIC Document No:303215.
- Türk Eğitim Derneği, (2009): *Öğretmen Yeterlilikleri*. Ankara; Adım Okan Matbaacılık.

ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN TANILANMASINDA TÜRKİYE'DE MEVCUT DURUM

Feyzullah ŞAHİN⁷

Üstün Yetenekli Öğrencilerin Tanılanması

Ülkemizde resmi olarak kabul gören üstün yetenekli birey tanımı, “Zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarında akranlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren birey” şeklindedir (MEB, 2009).

Üstün yeteneği doğası gereği tanımlama güç ve bir o kadar da karmaşık bir durumdur. Ayrıca, üstün yeteneklilik kavramında ortak bir görüş birliği olmaması değerlendirme sürecinin nasıl olması gerektiğine ilişkin cevabın oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. Hallahan ve Kaufman'a (1982) göre üstün yeteneğin göstergesi olduğu düşünülen davranış veya becerinin alt ve üst sınırlarının tam tanımlanamamış olması, üstün yeteneğin nasıl ölçüleceği, tanılamada temel alınacak eşik değerlerin ne olacağı ve tanılamaya dahil edilen grupların doğasına bağlı olarak tanılamada görüş birliği oluşmamaktadır (Akt.Feldhusen ve Jarwan, 2000).

Üstün yetenekli çocuklara, yetenek ve potansiyellerini geliştirebilecekleri eğitim ortamlarının sağlanması için erken ve doğru tanılama ilk adımdır. Araştırmalar erken çocuklukta üstün yetenekli çocukları tanılamak için uygulanması kolay ve pahalı olmayan ölçüklere ihtiyaç olduğunu göstermektedir (Darga, 2010). Ancak, çocuğun yetenek yelpazesi henüz billurlaşmadığından dolayı (Ataman, 2000) okul öncesi dönemde tanılamada kullanılan yöntemlerin geçerlik ve güvenilirlikleri oldukça düşüktür (Ataman, 2000; Feldhusen, 1998). Öte yandan, değerlendirmede göz önünde bulundurulması gereken temel hususlardan birisi üstün yetenekliliğin sadece bir potansiyel olduğu, bu potansiyelin her zaman ve mutlaka kendiliğinden performansa dönüşmediğidir (Jost, 2006).

Değerlendirme, objektif ya da sübjektif kaynaklardan elde edilen verileri belirli ölçütlere göre yorumlayarak yargıya varmaktır (Özgüven, 2007). Değerlendirme, öğrencilerin zeka düzeyi, yaratıcılığı, motivasyon ve liderlik gibi bireysel özelliklerine ilişkin bilgilerin toplandığı ve bu bilgiler doğrultusunda öğrencilerin zihinsel kapasiteleri ve gizil güçleri hakkında kararların alındığı bir süreçtir (Sak, 2008). Amaç, merak duygusunu giderme veya öğrenciyi etiketleme değil öğrencinin ihtiyaçları, yetenekleri ve bireye sağlanacak hizmetler ile en iyi örtüşecek hedeflerin seçimini sağlamaktır (Feldhusen, 1998; Sak, 2008).

⁷ Öğr.Gör. (Dr) Feyzullah ŞAHİN, Namık Kemal Üniversitesi, fsahin@nku.edu.tr

Değerlendirmede temel olarak iki türlü yaklaşım kullanılabilir. Bunlardan ilki bireyin başarısının bir başka öğrencinin başarısından bağımsız olarak değerlendirildiği ve kullanılan ölçütün önceden değişmez standartlar olarak belirlendiği değerlendirmedir, ölçüt (mutlak) değerlendirme olarak adlandırılır. Bir diğeri ise, önceden bu testi alan benzer özellik sergileyen öğrencilerin performansına bağlı değerlendirme biçimidir. Bu değerlendirme türü ise norm (bağlı) değerlendirme olarak isimlendirilir (Duman, 2010).

Üstün yetenekli birey tanılanırken, değerlendirmede ekonomi sağlamak için genellikle başvuru, tarama/aday gösterme/yönlendirme, test etme ve karar verme adımları sırası ile takip edilmektedir (Feldhusen, 1998; Feldhusen ve Jarwan, 2000; Sak, 2010).

Türkiye’de Tanılama Sistemi

Türkiye’de genel eğitim okullarında tanılamanın temel amacı destek eğitim hizmetleri sağlanması amacıyla üstün yetenekli olanların belirlenmesidir. Destek eğitim kapsamında Bilim ve Sanat Merkezleri okul dışı zamanlarda hizmet vermektedir. Tanılama işlemleri ile bu merkezlere kayıt yaptıracak bireyler belirlenmektedir. Dolayısıyla tanılanmaya yönelik işlemler zihinsel alanda üstün olanlarla sınırlıdır.

BİLSEM’lerce yürütülen tanılama uygulaması BİLSEM Yönergesinde (MEB, 2007) belirtilen esaslara göre sürdürülmektedir. Yönergede başvuru, aday gösterme, test etme ve karara varma aşamaları izlenmekte ve bu aşamaların nasıl gerçekleştirildiği şu şekilde açıklanmaktadır:

Başvuru aşaması:

İlde bulunan bilim ve sanat merkezince, değerlendirme için başvuruda izlenmesi gereken adımları içeren açıklama ve olası üstün yetenekli bireyleri aday gösterme formları her öğretim yılının ekim ayı içerisinde İl genelindeki tüm ilköğretim birinci kademe okullara duyurulur.

Aday gösterme aşaması:

Merkezlere, üstün yetenekli çocuk/öğrencileri belirlemek amacıyla okul öncesi eğitimi çağındaki çocuklar için veliler veya okul öncesi eğitim kurumları öğretmenlerince, ilköğretim çağı öğrencileri için örgün eğitim kurumu sınıf ve şube öğretmenlerince, ortaöğretim öğrencileri için sınıf rehber öğretmenler kurulunca aday gösterilir.

Aday gösterilecek okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki çocuk/öğrenciler için, her öğretim yılının ekim ayı içinde Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan gözlem formları, il ve ilçelerde bulunan okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarına, merkez tarafından gönderilir.

Bu gözlem formları;

a) Okul öncesi eğitimi çağında olup herhangi bir okul öncesi kurumuna devam edemeyen 3-6 yaş grubu çocukların velilerince,

b) Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 3-6 yaş grubu çocuklar için okul öncesi öğretmenleri veya velilerince,

c) İlköğretim kurumlarında 1-5 sınıflar için sınıf öğretmenleri; 6-8 sınıflar için şube öğretmenler kurulunca,

ç) Ortaöğretim kurumlarında sınıf rehber öğretmenler kurulunca doldurulur.

Aday göstermede sürecinde bir diğer yöntem Öğretmenler, kurullar, veliler ve Rehberlik ve Araştırma Merkezleri üstün yeteneğe sahip olduklarını gözlemledikleri çocuk/öğrencileri aday gösterirler.

Ön Değerlendirme:

Örgün eğitim kurumlarınca aday gösterilen öğrencilerin gözlem formları, tanılama komisyonunca değerlendirilir. Değerlendirme sonucuna göre grup taramasına alınacak öğrenci listeleri okullarına veya velisine bildirilir.

Test etme aşaması:

Bu aşama iki bölümden oluşmaktadır. Birinci aşamada grup zekâ testi, ikinci aşamada bireysel zekâ testi uygulanır. Grup zeka testi olarak, rehberlik araştırma merkezlerinde -MEB yetkililerince sertifikalandırılmış öğretmenlerce- “Temel Kabiliyetler Testi (7-11 Formu)” uygulanmaktadır. Ön değerlendirme sonucunda grup taramasına katılması uygun görülen öğrenciler grup taramasına alınır. Grup taramasında yeterli performans gösteren öğrenciler bireysel incelemeye alınır. Bireysel incelemede, “Weschler Zeka Testi (WISC-R)” kullanılmaktadır. Bireysel değerlendirme sonucuna göre bireyin zihinsel alanda üstün yetenekli olup olmadığı sonucuna varılır.

Karar verme aşaması:

Bireysel inceleme ve değerlendirme sonuçlarına göre sıralanan öğrenci listesi MEB Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğüne gönderilir. Genel müdürlükçe yapılacak değerlendirme sonucunda Merkeze katılımı uygun bulunanların isim listesi Bakanlık yetkililerince onaylandıktan sonra ilgili BİLSEM’e gönderilir.

Kaynaklar:

Ataman, A., (2000): “Üstün Zekalılar ve Üstün Yetenekliler”. Eripek, S., (Editör). *Özel Eğitim* içinde, (151-170). Anadolu Üniversitesi Yayın No:1411, Eskişehir.

Darga, H., (2010): *Brigance K&I Screen II İle İlköğretim 1.Sınıfta Saptanan Üstün Yetenekli Çocuklara Ve Sınıf Arkadaşlarına Uygulanan Zenginleştirme Programının Çoklu Zeka*

- Alanlarındaki Performans Düzeylerini Arttırmaya Etkisi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek doktora tezi, Ankara.
- Duman, B., (2010): Sınıf Öğretmeni Adaylarının Bağlı Değerlendirmeye İlişkin Görüşleri, *9.Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (20-22 Mayıs 2010)*, Elazığ 2010, s.840-845.
- Feldhusen, J., F., (1998): Identification And Assessment Of Talented Learners, In Vantassel-Baska, J., (Eds), *Excellence in Educating Gifted and Talented Learners*, (III.Edition), (193-209), Love Publishing, Colorado.
- Feldhusen, J., F., Jarwan, F., A., (2000): Identification Of Gifted and Talented Youth for Educational Programs, In Heller, A., K., Mönks, F., J., Sternberg, R., J., ve Subotnik, R., F., (Eds), *International Handbook of*
- Jost, M., (2006): *İleri Zekalı Çocukları Tespit Etmek Ve Desteklemek* (A.Kanat Çev.). İlyayayınevi, İzmir. (Orijinal Çalışmanın Basım Yılı:2005).
- MEB, (2007): *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi.* http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2593_0.html, 01.01.2009 tarihinde alınmıştır.
- MEB, (2009): *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.* http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26184_0.html, 05.04.2011 tarihinde alınmıştır.
- Özgüven, İ., E., (2007): *Psikolojik Testler*. PDREM Yayınları, Ankara.
- Sak, U., (2008): Üstün Zekalı Öğrenciler. Diken, İ., H (Editör) *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim içinde* (499-535), Pegem Yayınevi, Ankara.
- Sak, U., (2010): *Üstün Zekalılar Özellikleri Tanılanmaları Ve Eğitimleri*, Maya Akademi, Ankara.

ÜSTÜN YETEKLİ ÇOCUKLARDA DEĞER EĞİTİMİ

Ahmet KURNAZ⁸

“Ne gelir elimizden insan olmaktan başka...” (Cansever, 1987)

Değerler bireyin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkarlar ve toplumsal bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluştururlar (Durmuş, 1996). Değer tanımlarında değerlerle bağlantısı en sık vurgulanan kavramlar; inanç ve eğilimler, normatif standartlar ve amaçlardır (Mehmedoğlu, 2006). Özgüven (1994) ise, değerlerin bir yandan bireysel tutum ve davranışları, bilişsel süreçleri etkilediğini, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğunu ve onları yansıttığını kabul etmektedir.

Değerlerin etik, estetik, dinsel vb. olmak üzere çeşitleri olduğunu bilinmektedir. Ama içeriği ve niteliği farklı olsa da, bütün değerler; insan ürünü olmaları, insan tarafından gerçekleştirilmeleri bakımından ortak bir özelliğe sahiptirler. İnsan ve kültür dünyasında meydana gelen olayların ve gerçekleştirilen eylemlerin temelinde, yine insandan kaynaklanan anlam ve değerler bulunur.

Değerler Alport (1999), Vernon ve Lidzey (1960) tarafından türlerine göre hiyerarşik olarak gruplandırılarak incelendiğinde estetik, bilimsel, ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değerler şeklinde kategorize edilmiştir (Topçuoğlu, 1999). Değerler şahsi ve sosyal değerler olarak da sınıflandırılmıştır. Mesela iç huzur, selamet gibi değerler şahsa özgüken, barış içinde bir dünya, kardeşlik gibi nihai durumlar şahıslar arası bir nitelik taşır (Şirin, 1983). Tüm bunlarla birlikte değerler evrensel değerler olarak ana başlıklar halinde gruplandırılmıştır.

Evrensel olarak kabul edilen sosyo-kültürel ve insani değerler şunlardır;

- a) Sevgi (merhamet, dostluk, cömertlik, şefkat, doğayı sevme)
- b) İç huzur (kanaatkârlık, mutluluk, sabır, kendini kontrol, saygı duyma, sağlıklı yaşam, sebatkârlık)
- c) Hakikat (Evrensel sevgi, merak, ayırt etme, kendini analiz etme, tüm hayata ilgi duyma)
- d) Doğru Davranış (dürüstlük, cesaret, liderlik, zamanı kullanma, birlik, minnettarlık)
- e) Şiddetten Kaçınma (bağışlayıcılık vatandaşlık, iyimserlik, hoşgörü, paylaşma, doğru sözlülük) (Dilmaç, 1999).

Değerler eğitimi öğretimde örtük programlar ve duyuşsal davranışların öğrencilere kazandırılması aracılığıyla yapılır. (Horn, 2003; Sarı, 2007). Eğitimde duyuşsal boyutun

⁸ Yrd.Doç.Dr.Ahmet KURNAZ, Konya Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, ahkurnaz@hotmail.com

ihmal edilmesi, insanların sahip olduğu önemli bir potansiyelin kullanılmamasını doğuracaktır. Duygular, tercihler, sevinçler, duygulanımlar, inançlar, beklentiler, tutumlar, takdir duyguları, değerler, ahlak ve etik gibi öğelerden oluşan (Bacanlı,1999) duyuşsal boyut hem bireysel hem de toplumsal bir yaşam için vazgeçilmez bir boyuttur (Doğanay, 2006).

Bilişsel açıdan yaşlılarından birkaç yaş önde olan ÜZÖ'nün duyuşsal özellikler açısından da ileri düzeyde becerilere sahip olduğu belirtilmektedir (Ataman, 2003; Enç, 1979; Cutts, 2001; Dabrowski, 1994; Gross, 1998; Lovecky, 1999; Renzulli; 1999; Silverman, 1994; Witty, 1963). Üstün zekâlı çocukların aynı zamanda bütün insanları ilgilendiren evrensel nitelikte manevi ve ahlâkî meselelere özel ilgisi olduğu görülür. Genel olarak üstün zekâlı çocuklarda, ilk yaşlardan başlayarak ahlâkî duyarlılığın belirtileri görülür. Bu çocuklar başkalarını dikkate alma eğilimindedirler; acıları hafifletme, güçlükleri giderme isteği taşırlar. Ayrıca adalet ve doğruluk gibi soyut düşünceler hakkında gelişmiş düşünme kabiliyeti sergilerler. Yüksek ahlâkî duyarlılıklarının bir sonucu olarak üstün zekâlı çocuklar başkalarına karşı empatik tavır, hoşgörü, başkalarına ve kendine karşı sorumluluk, dürüst bir tutum (herkese aynı standartlarla davranma); yardımlaşma; yaralıları, hor ve hakir görülenleri, sakatları, çaresizleri, hastaları ve kendi yalnızlıklarıyla perişan olmuşları düşünme; doğruluk, gerçeklik gibi yüksek ahlaki değerlere sahiptirler. Fakat bu değerlere sahip olan bireyler bunlara duyarsız bir ortamda itilip kakılma ve onlara sanki uyumsuz tiplermiş gibi davranılma riskiyle karşı karşıya bulunurlar (Hökelekli ve Gündüz, 2004; Silverman, 1994).

Üstün zekâlı çocuklardaki gelişimsel aykırılık, özellikle ahlâkî duyarlılık alanında, özel bazı sorunların da dikkate alınmasını gerektirir. Üstün zekâlı öğrenciler yaşlılarından ileride olmaları nedeni ile çevrelerince anlaşılma ve sosyal uyum, problemleri yaşayabilirler (Cutts, 2001; Kearney, 1996). Ayrıca, başkalarının olayları aynı şekilde görmediği ya da farklı değerlere sahip olduğunda altında yatan çatışmayı çözme, farklılıkları hoşgörü ile karşılamayı öğrenme ihtiyacındadırlar (Lovecky, 1997).

Toplumda sağlıklı nesiller yetiştirilebilmesi bir anlamda verilen eğitim sürecinin değerler sistemiyle ilişkilendirilmesiyle (Wilkins, 2000) mümkün olabilir. Sağlıklı nesiller ve buna bağlı olarak da sağlıklı bir toplum yetiştirilmek isteniyorsa değerler öğretiminin gerçekleştirilmesi gerekir.

Dünyada pek çok buluş ve yeni bilgi, üstün zekâlı bireyler tarafından gerçekleştirilmektedir. Üretmenin yanı sıra, üretilen bilginin insanın yararına yönelik kullanılması, insana ilişkin değerler açısından değerlendirilmesi içinde yaşadığımız toplumun, yaşadığımız çağın gelişmişlik düzeyinin bir göstergesidir (Ang, 1996).Günümüz teknolojik gelişmelerin bizim dünya görüşlerimizde ve inançlarımızda birtakım değişikliklere yol açması

ile birlikte, inanç ve görüşlerimizin de teknolojik gelişmeler üzerinde büyük etkisi olduğu muhakkaktır. Teknolojik gelişmenin hızı, sosyal gelişmeden fazla olduğu zaman insani değerlerin tehlikede olduğu söylenir. Bu gelişim sürecinde önemli olan manevi değerlerimiz ile maddi değerlerimiz arasındaki karşılıklı ilişkiyi sağlamaktır. Eğer bunu gerçekleştirecek olursak, hayatın asıl gayesi olan insani değerlere ulaşma süreci daha kolay olacak, içinde bulunduğumuz toplumda yaşam standartlarımızı daha sağlam zemin üzerine oturtmuş olacağız (Güngör, 1995).

Üstün zekalı öğrencilerin değerleri nasıl algıladıklarının ortaya konulabilmesi için Kurnaz (2011) tarafından yapılan bir çalışmada üstün zekalı öğrencilerin değerlerle ilgili metaforlar üretmeleri istenmiştir. Üstün zekalı öğrencilerin değerlerle ilgili metafor üretme durumları ve ürettikleri metaforlardan bazıları şöyledir;

Merhamet değeri ile ilgili olarak öğrencilerin 43'ü (%27,56) metafor üretmiştir. Öğrencilerin “merhamet” değerine ilişkin ürettikleri metaforlarda “anne” metaforu öne çıkmış ve annenin affedici, her halükarda “yavrularına acıması” vurgulanmıştır. Metaforlarda öğrencilerden biri “Merhamet bir ağaç gibidir; her koşulda meyve verir.” derken diğeri “Merhamet güneş gibidir; her şeyi ısıtır.” demiş, bir diğeri “Merhamet kuşa benzer; yaralı arkadaşının yanından ayrılmadan bekler.” demiştir.

Dostluk değeri ile ilgili olarak öğrencilerin 55'i (%35,26) metafor üretmişlerdir. Öğrenciler dostlukla ilgili “Dostluk sağlam binaya benzer, çünkü kolay kolay yıkılmaz.”, “Dostluk yıldız benzer, çünkü gündüz (iyi günde) görünmez, gece (kötü günde) görünür.”, “üzüm ile çekirdeğine, biri olmadan diğeri olmaz.” şeklinde metaforlar üretmişlerdir.

Cömertlik değerine ilişkin öğrenciler 33 (%21,15) metafor üretmiştir. Öğrenciler “Cömertlik ağaca benzer; meyvesini karşılıksız verir.” “Cömertlik anne kuşa benzer; yavrusunda hiçbir şey almadan onu besler.” “Cömertlik çanta gibidir, içinden size sürekli aradığınızı verir.” gibi cömertlik değerinin anlamın uygun metaforlar oluşturmuşlardır. Öğrencilerin 28'i (%17,95) cömertlik değerini bilmediklerini söylemişlerdir.

Şefkat değerine ilişkin öğrenciler yoğun olarak “anne”(22) metaforunu kullanmışlardır. “Anne şefkati, sıcaklığı, başı okşaması, karşılıksız affetmesi, koruması, sevmesi” anne ile ilgili yapılan vurgulamalardır. Bununla birlikte “Buzdolabı çok şefkatlidir; soğuk olmasına rağmen içindekileri korur.”, “Şefkat yastık gibidir; üzerine konulanı sarar.”, “Şefkat güneş gibidir; karşılıksız ısıtır.” gibi 46 (%29,49) metafor üretmişlerdir. Öğrencilerin 34'ü (%21,79) şefkat kavramını bilmediklerin söylemişlerdir.

Doğayı sevme değeri ile ilgili olarak öğrencilerden 53'ü (%33,97) metafor üretmiş ve “Doğayı sevmek anneyi sevmeye benzer, çünkü doğa her şeyimizdir.”, “Doğayı sevmek

defteri kullanmaya benzer, kötü kullanırsan yıpranır.”, “Doğayı sevmek gitarını kullanmaya benzer, dikkat etmezsen bozular.” ifadelerinde bulunmuşlardır. Doğayı sevmeye ilişkin öğrencilerin 12’si (%7,69) “bilmiyorum” demiştir.

Dürüstlük değerine ilişkin öğrencilerin 29’u (%18,59) metafor üretmişlerdir. Öğrenciler dürüstlikle ilgili olarak “Dürüstlük arabaya benzer, bizi istediğimiz yere götürür.”, “Dürüstlük e-okul gibidir, her şeyi olduğu gibi gösterir.” “Dürüstlük meteorolojiye benzer, ne olacaksa onu söyler.” ve “Dürüstlük karınca gibidir, hile yapmadan çalışır.” gibi metaforlar üretmişlerdir. Öğrencilerin 21’i (%13,46) dürüstlük değerini bilmediklerini ifade etmişlerdir.

Cesaret değerine ilişkin öğrenciler az sayıda (15;%9,62) metafor üretmişlerdir. Bu metaforların “Cesaret ağaca benzer, meyvelerinin koparılmasından korkmadan meyve verir.”, “Fenerbahçe, şike yapmaktan korkmaz.”, “Cesaret ıssız bir ormanda gezmek gibidir, ne olacak diye korkmazsın.” şeklinde olduğu görülmüştür. Öğrencilerin 6’sı (%3,85) cesaret kavramını bilmedikleri belirtmişlerdir.

Liderlik değeri ile ilgili olarak öğrencilerin ürettikleri 34 (%21,79) metaforda liderlik özelliği yüksek öğelere vurgu yapılmıştır. Öğrenciler Atatürk’ün “en büyük lider, ülkemizin lideri, kurtuluş savaşının lideri.” özelliklerine dayalı metaforlar üretmişlerdir. Bir öğrenci için liderlik “kraliçe arı gibi çalışmaktır; kolonisini yönetir.” derken bir diğeri “Liderlik ön tekerleğe benzer; o nereye giderse diğer tekerlekler onun gittiği yere gider.” demiştir. Öğrencilerin 20’si (%12,82) liderlik kavramını bilmediklerini belirtmiştir.

Zamanı kullanma değeri ile ilgili olarak öğrenciler ürettikleri metaforlarda “Zamanı kullanma saate benzer, hiçbir anını boş geçirmez, sürekli çalışır.” “Zamanı kullanma test çözmeye benzer, her şeyi belli zamanda yapmak gerekir.” “Zamanı kullanma dans etmeye benzer, her saniyede uygun hareket yapılmalıdır.” gibi metaforlar üretmişlerdir. 43 öğrenci (%27,56) zamanı kullanma tanımını bilmedikleri belirtmiştir. Bu durum öğrencilerin zamanı kullanma değerine ilişkin yaygın ve net bir görüşe sahip olmadıklarını göstermektedir.

Birlik değeri ile ilgili öğrencilerin 33’ü (%21,15) metafor üretmiştir. Birlik değerine ilişkin öğrenciler “Birlik karıncalar gibidir, birlikte çalışır, başarır, yaşar, hareket eder.”, “Birlik el ele tutuşmaktır, bizi güçlendirir, bağımızı artırır.” “Birlik koro, tiyatro gibidir, uyum içerisinde olmak gerekir.” “Birlik daire gibidir, güçlü bir bağ olur.” metaforlarını oluşturmuşlardır. Oluşturulan metaforlar birlik değerinin anlamı ile uyumludur.

Minnettarlık değeri ile ilgili olarak öğrencilerin yaptığı metaforların sayısı ise oldukça düşük 5 (%3,21) olmuştur. Öğrenciler minnettarlık değeri ile ilgili olarak “Minnettarlık beyne benzer, hiçbir şeyi unutmaz.”, “Minnettarlık çocuk gibidir, onu büyüten ve eğitenleri

unutmaz.”, “Minnettarlık aya benzer, karanlıkta yolumuzu aydınlatır.” metaforlarını oluşturmuşlardır.

Bağışlayıcılık değeri ile ilgili olarak öğrencilerin 34’ü (21,79) metafor oluşturmuştur. Öğrenciler oluşturdukları metaforlarda “Bağışlayıcılık Allah’ın bağışlamasına benzer, çünkü O pek çok şeyi affeder.”, “Bağışlayıcılık ağaca benzer, kessek bile bize fayda vermeye devam eder.”, “Bağışlayıcılık anneye benzer, genellikle affeder.”, “Bağışlayıcılık öğretmene benzer, yanlışlarımıza bizi affeder.” ifadelerini kullanmışlardır.

Vatandaşlık değeri ile ilgili olarak Öğrenciler “Vatandaşlık Atatürk’e benzer, çünkü O vatanını çok sever”, “Vatandaşlık hepimize benzer, çünkü biz vatanımızı severiz.”, “Vatandaşlık kalem kutsuna benzer, çünkü içinde kalem, silgi kalemtraş var ve içinde iyi geçinirler.” gibi metaforlar oluşturmuşlardır. Ancak 34 (%21,79) öğrenci vatandaşlık değerini bilmediğini belirtmiştir.

İyimserlik değeri ile ilgili olarak öğrenciler ürettikleri metaforlarda “İyimserlik öğretmene benzer, her zaman iyimser düşünür.”, “İyimserlik Hz. Muhammed’e benzer, hep yapılanların iyi yönünü görür, müjdeler, iyi şeyler söyler.”, “İyimserlik melek gibidir, iyi şeyleri görmekten yanadır.” ifadelerini kullanmışlardır. Öğrencilerin 32 ise (%20,51) bilmediklerini belirtmişlerdir.

Hoşgörü ile ilgili olarak öğrenciler yaptıkları 17 metaforunda (%10,90) “Hoşgörü Mevlana gibidir, hoşgörünün sembolüdür, hoşgörü demek Mevlana demektir.”, “Hoşgörü Osmanlı olmaktadır, hoşgörü ile yönetmiştir.”, “Hoşgörü silgi gibidir, kesen bile kızmadan görevine devam eder.” metaforlarını üretmişlerdir. Öğrencilerin 15’i (%9,62) hoşgörü ile ilgili tanımlama yapamamıştır.

Paylaşma ile ilgili olarak öğrencilerin 29’u (18,59) “Paylaşma sevgiye benzer, paylaştıkça çoğalır.”, “Paylaşma doğa gibidir, her şeyini paylaşır.” “Paylaşma çikolata gibidir, ne kadar bölsen o kadar çok çikolata elde ederiz.” metaforlarını üretmişlerdir.

DEĞER ÖĞRETİMİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR*

Değerlerin programlarda sistematik, açık, kazanımlarla entegre şekilde öğretimi 2005 yılında uygulamaya giren öğretim programları ile karşımıza çıkmaktadır. İlköğretim 4-5. Sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim programında değer öğretimi ile ilgili ayrı bir bölüm yer almaktadır. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü öğretim elamanlarından Dr. Oktay Akbaş tarafından hazırlanan bu bölüm aşağıda aynen alınarak aktarılmıştır.

* Dr. Oktay Akbaş, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Okullarda değer öğretiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Okullarda seçilen değerler, geleneksel telkin yöntemiyle aktarılabilmesi gibi değer açıklama yaklaşımı ile öğrencinin kendi değerlerinin farkına varması sağlanabilir. Ayrıca öğrencinin değerlerini anlamak ve değerinin sistematik analizini yapmak amacıyla ahlâkî muhakeme ve değer analizi yaklaşımları da kullanılabilir. Alanla ilgili kaynaklar incelenerek değer öğretiminde kullanılan farklı yaklaşımlar aşağıda verilmiştir.

1. DEĞER AÇIKLAMAK

Bu yaklaşım bireyin kendi duygu, inanç, öncelik ve değerlerinin farkında olmasını, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesini ve yaşam onuruna sahip olmasını kapsar. Bu yaklaşım bireyin yaşam değerlerini fark etmesine, karar almasına, kararını uygulamasına ve başarmasına yardım eder. Yaşam becerileri eğitimi olarak da anılır. Değişen dünyada öğrencinin yaşamının tümünde ona rehberlik edecek bilgi, beceri ve duyguları öğrenmesine yardım eder. (Kirschenbaum, 1995:16)

Veliler ve öğretmenler tarafından telkine dayalı direkt değer öğretimi etkisini yitirmeye başlamıştır. Çünkü genç bireyler veli ve öğretmenlerinin dışında, akran gruplarından, televizyondan, yazılı basından ve sinema ve sanat dünyasının yıldızlarından etkilenmeye başlamıştır. Genç insanın kendisine örnek alabileceği insan sayısı artmış, öğretmen ve velinin öğrenci üzerindeki etkisi azalmıştır. Öğrencinin modeli velisi, öğretmeni olabileceği gibi, bir şarkıcı, politikacı veya sinema yıldızı da olabilmektedir. Bütün bu etkiler altında genç insanın değerleri yetişkinler tarafından yönlendirildiğinde kendileri değerlerinin farkına varamamaktadırlar. Bu yüzden yaşamlarında önemli kararlar alma durumlarında akran gruplarının baskısıyla ve propagandanın etkisi altında kalmaktadırlar (Simon, 1972:3).

Öğrencilerin hayatını nasıl yaşayacağı, seçimlerinde ve karar almada nasıl davranacağı ve aklına gelen soruların cevaplarını doğru verebilmesi için kendi değerlerini açıklığa kavuşturması gerekir. Genç veya yaşlı herkes otorite, çalışma, arkadaşlık, para, cinsellik, din, siyaset, boş zaman, okul gibi konularda anlaşmazlığa ve karışıklığa düşer ve değer çatışması yaşar. Bu günün genç ve çocukları geçmişe nazaran daha çok seçimle karşı karşıyadır. Alternatiflerin çok olması onları daha çok karmaşaya ve görgüsüzlüğe itmiştir. Bu karmaşıklık ve anlaşmazlık karşısında öğrencilere yardım gereklidir (Simon, 1972:4).

Bu yaklaşımda öğrencilere kendi değerlerinin farkına varması için yardımda bulunmaktadır. Bu tekniğin altında yatan varsayım bireylerin kendi değerlerini açık bir şekilde anlayamayacaklarıdır (Welton and Mallan, 1999:140). Değer açıklama yaklaşımı, öğrencilere yardım ederek kendi değer sistemlerini kurmalarına yardımcı olur. Bu yaklaşım değerlerin içeriğinden çok değerlerin oluşma süreciyle ilgilenmiştir (Simon, 1972:6).

Ryan'a (1991:742) göre, değer açıklama, sınıf oyunları, sergiler, farklı zaman ihtiyaçlarında alıştırmalar ve özel olarak seçilmiş konular sayesinde yapılır. Öğretmenler değer açıklamasını tüm yaş seviyelerinde ve konularda kullanabilir. Bu yaklaşımı benimseyen öğretmenler grupla çalışmaya önem verirler. Uygulama sırasında her düşünceye saygı gösterir ve belli değerleri empoze etmeden öğrencilerin değerlerini açığa vurmalarını teşvik ederler (Bacanlı, 2000:199).

Değer açıklama yansız bir yaklaşımdır. Değer açık bir şekilde öğretildiğinde etkisinin azalacağı düşünülmektedir. Bu nedenle değerler empoze ve zorlama yapılmadan, yedi basamakta değer kazandırmayı temel alır (Simon, 1972:8).

Seçme

- 1.Özgürce seçim ya da bağımsız seçim yapma (seçme özgürlüğü)
- 2.Bir dizi mevcut seçeneği değerlendirdikten sonra alternatifler arasından seçebilme
- 3.Her alternatifin olası sonuçlarını düşünerek değerlendirdikten sonra seçebilme

Ödüllendirme

- 4.En önemli ve değerli olduğu düşünülen şeyleri ödüllendirme ve değer verme
- 5.Serbestçe (özgür) seçilen bir değeri açıkça söyleyebilme

Hareket

- 6.Serbestçe (özgür) seçilen değerle uyumlu olan bir hareket tarzı (tavır) hareket edebilme
- 7.Seçilen değerle uyum içerisindeki bir hareket tarzında tekrar tekrar hareket edebilmek

Değer açıklama yaklaşımında amaç, yukarıda verilen yedi basamağı kullanarak, öğrencilerin kendi yaşantıları yoluyla değerleri içselleştirmelerini sağlamaktır. Bu basamakların kullanılması durumunda öğrencilerin değer ve davranışlarının farkına varması beklenir.

Değer açıklamanın anahtar ögesi cevap açıklamadır. Cevap açıklama öğrencinin kendi fikirlerinin denemesi durumunda onu cesaretlendirir. Öğretmen cevap açıklarken, kendi doğru cevabını önermemeli, değerlendirmemeli, eleştirmemeli ve ahlâki hale dönüştürmemelidir. Öğrencinin verdiği cevabı açıklamasına yardım etmek amacıyla aşağıda verilen tipte sorular sorulabilir (Welton and Mallan, 1999:140).

- Senin için bu önemli midir?
- Şu an mutlu musun?
- Diğer alternatifleri yapabileceğini düşündün mü?
- Gerçekten yapabilir ve konuşabilir misin?
- Aynı şeyleri tekrar yapabilir misin?

Sonuç olarak öğretmen, sınıf içinde ve dışında öğrencilerin kendi seçim ve değerlendirmelerinin bilinçli olarak geliştirmeleri için fırsatlar sunar.

Değer açıklama yaklaşımında kullanılabilecek örnek uygulamalar şunlardır:

1 1.Aşağıda verilen değerleri en önemliden en önemsiz doğru sıralayınız.

Cesur olmak	Araştırmacı olmak
Sorumluluk sahibi olmak (görev bilinci)	Meraklı olmak
Çalışkan olmak	Güvenilir olmak
Girişimci olmak	Tutumlu olmak
Hayattan tat almak	Saygılı olmak
Başarılı olmak	Yaratıcı olmak

Öğretmen, sıralama sonrasında öğrencilerin cevaplarını işaretler ve sonuçları tartışır. Öğretmen öğrencilerin cevaplarını açıklamaları için onlara açık uçlu sorular sorar. Bu değer senin için kesinlikle önemli midir? gibi sorularla öğrencilere cevaplarını açıklama fırsatı verilir.

2.Aşağıda verilen ifadelere katılıp katılmadığınızı belirtiniz.

Katılıyorum **Katılmıyorum**

Düşünce

☐	☐	İnsanlara yardım etmek onları tembelliğe alıştıırır.
☐	☐	Her insan bir gün yardıma muhtaç duruma düşebilir.
☐	☐	Yardımsever olmak diğer insanlarla geçinmeyi kolaylaştırır.
☐	☐	Yardımsever olunmadan da bir toplum varolur.
☐	☐	Mutlu olmak için yardımsever olmak gerekir.
☐	☐	Her insan yardıma layık değildir.

Bu tip alıştırma da öğrencilere, her biri için en azından iki seçenek olan bir dizi ifade sunulur. Öğrenciler seçimlerini yaptıktan sonra öğretmen kendi yaptığı bir çeteleye öğrencilerin verdikleri cevapları işaretler. Verilen cevaplar tartışılır ve öğrencilerin mantığını araştırmak için açıklayıcı sorular kullanılır.

3.Cümleleri tamamlayınız?

İnsanlarınöğrendim.

.....beni mutlu ettiğini öğrendim.

.....ihtiyaç duyduğumu öğrendim.

.....mutsuz ettiğini öğrendim.

.....düşündüm.

.....üzüldüm.

.....memnun oldum.

Boşluk doldurulmalı sorular ile öğrenciye değerlerini ve kendisi için önemli olan durumları açıklama fırsatı verilir. Öğretmen verilen cevapları eleştirmeden öğrenciye cümleleri açıklama için fırsat verir.

4.Sonu –malı-meli ile biten on cümle yazınız.

İyi bir lise kazanmalıyım.

Çok iyi bir futbolcu olmalıyım.

.....

.....

Bu uygulamada öğrencinin geleceğini ve davranışlarını yönlendiren değerleri ortaya çıkarma amaçlanmaktadır. Öğretmen öğrenciye açık uçlu sorular sorarak onun cevaplarını açıklamasına olanak tanır.

2.AHLÂKÎ MUHAKEME

Kohlberg tarafından geliştirilen bu yaklaşımda amaç öğrencilere verilen ahlâkî ikilem içeren hikayelerle onların ahlaki yargılarını ortaya çıkarmaktır. Kohlberg yaptığı araştırmalarda aynı hikayelere farklı yaş grubunda bulunan öğrencilerin farklı yargılarda bulunduğunu saptamıştır. Araştırmaları sonucunda öğrencilerin gelişme dönemlerinin üç düzey ve altı basamakta toplandıklarını görmüştür. (Selçuk, 2000:112)

I.Gelenek öncesi düzey:Bu düzeyde değerler dışa bağımlı ve kişinin kendi ihtiyaçları ön plandadır.

1.Dönem: Ceza ve İtaat (4-6 yaş); kişi cezadan kaçındığı için kurallara uyar.

2.Dönem:Çıkara dayalı alış-veriş (6-9 yaş); ödüle ulaşmak için kurallara uyar.

II.Geleneksel Düzey:Başka kişilerin ve grupların ihtiyaçlarını dikkate alır. Geleneksel değerler benimsenir.

3.Dönem:Kişiler arası uyum (10-15 yaş); iyi çocuk evresinde olup başkalarının onayını almak için kurallara uyar.

4.Dönem: Kanun ve düzen (15-18 yaş); otoriteye, sosyal kurallara ve kanunlara suçluluk ve dışlanma kaygısından dolayı uyar.

III.Gelenek ötesi düzey: İnsan haklarının gözetildiği evrensel değerler benimsenir.

5.Dönem:Sosyal anlaşma (18-20 yaş); davranışlarına insanlığın ortak mutluluğu için gerekli olan değerler yön verir.

6. Dönem:Evrensel ahlaki ilkeler (20-üstü); davranışlarına insan hakları, eşitlik, demokrasi, özgürlük gibi evrensel ilkeler yön verir.

Bu yaklaşımda öğretmenin rolü, ahlâkî ikilemlerin bulunduğu örnekler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım etmektir. Öğretmen bunu yaparken her öğrenciyi ahlaki ikilemle karşılaştırır ve diğer öğrencilerin verilen örnek olayla ilgili söylediklerini duyma fırsatı verir. Bu yaklaşımda amaç, öğrencilerin zihnine seçilmiş değerleri yerleştirmek değildir (Leming, 1997:7).

Öğretmen uygulama sırasında sınıfı gruplara böler ve örnek olayda yapılacak en iyi davranışın ne olduğunu sorar. Her grup bu soru etrafında tartışır. Çıkmazlar, öğrencilerin deneyim ve gelişim seviyelerine göre çözülür. Araştırmalar öğrencilerin görüş belirtme sırasında diğer öğrencilerin tesiri altında kalmadıklarını göstermiştir (Ryan, 1997:741). Bu yöntemde esas amaç öğrencilerin davranışlarına rehberlik edecek ahlâkî ilkeler geliştirmelerine yardım etmektir. Yaklaşım tüm okul seviyelerinde kullanılabilir.

Kohlberg'in öykülerinden uyarlanmış bir öykü aşağıda verilmiştir (Erden ve Akman, 1998:118).

Ege bölgesinde bir ilçede bir kadın kanserden ölmek üzeredir. O ilçedeki bir doktor da bitki özlerinden yaptığı bir ilâcın kanseri tedavi ettiğini söylemektedir. Gerçekten de ilâcı kullanan bazı hastalar iyileşmiş görünmektedir. Ancak doktor ilâcı kendisine mal oluşunun 10 katı fazlasına satmakta, bir doz ilâç için bir milyar TL. istemektedir. Hasta kadının kocası ilâcı satın alabilmek için her türlü çareye başvurmuş, gerekli paranın ancak yarısını toplayabilmiştir. Bunun üzerine doktora giderek karısının ölmek üzere olduğunu anlatmış ya ilacı kendisine daha ucuz vermesini ya da ilâcın parasını taksitle ödeyebilmeyi rica etmiştir. Ancak doktor bunu kabul etmemiş “Bu ilâcın isteklisi çok fazla, parası olana satarım” demiştir. Çaresiz kalan hasta kadının kocası sonuçta bir gece gizlice ilâcı çalmıştır.

Sizce ilâcı çalmalı mıydı?

Adam suçlu mudur?

Suçluysa neden suçludur?

Suçsuzsa neden suçsuzdur?

Öykünün sonunda öğrencilerin görüşleri alınır. Öğrenci değerlendirme yaparken bir çok bileşeni dikkate alır. Verdiği kararında dayanakları bireyin ahlâkî gelişimi hakkında bilgi verir. Burada öğrencinin çözümü önemli değildir. Önemli olan öğrencinin çözüme ulaşırken kullandığı akıl yürütme ve neden o çözüme ulaştığıdır.

İlaç çalma ikilemine ilişkin muhtemel öğrenci cevapları aşağıda verilmiştir.

Gelenek öncesi düzey:

Adam suçludur. Nedeni ne olursa olsun çalmak kötüdür.

Adam suçsuzdur. Çünkü karısı da onun için aynı şeyi yapardı.

Geleneksel düzey:

Adam suçludur. Toplumdaki insanlar onu ayıplar.

Adam suçludur. Çünkü kanunlara aykırı davranmıştır.

Adam suçlu değildir. Çünkü iyi bir eş, karısının hayatını kurtarmak için elinden geleni yapmalıdır.

Gelenek ötesi düzey:

Adam suçludur. İnsanlar toplum içinde birbirlerinin özel eşyalarına saygı göstermek zorundadır.

Adam suçsuzdur. Çünkü insan yaşamının devamı için çaba göstermek, her şeyin üzerinde olmalıdır.

3.DEĞER ANALİZİ

Değer analizi yaklaşımı, değer eğitiminde dikkati, düşünceyi ve ayırt etmeyi gerektiren bir analizdir. Değer soruları üzerinde duygusal olmadan, akılcı bir şekilde değer sorularını test eder. Bu yaklaşımda ahlâkî gelişim teorisinin tersine öğrenciler bir pozisyon alır ve yargılar. Değer analizi yaklaşımı gerçek ya da yapay bir problemle karşılaşıldığı zaman uygulanan bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşımda öğrenciler örnek olaylarla ahlâkî düşünme becerisini kazanırlar. Aynı zamanda öğrenciler bilimsel problem çözme yöntemini sosyal problemlere uygulamayı da öğrenirler (Ryan, 1991:742). Öğrencilere değerlerle ilgili soruları anlamaları için analiz yeteneklerinin ve dikkat yeterliliklerinin geliştirilmesi gereklidir.

Değer analizinde temel görevler şu şekildedir (Welton and Mallan, 1999:147; Ryan, 1991:742).

- 1.Konunun (Çıkmazın) tanımlanması
- 2.Alternatiflerin açıklanması
- 3.Her alternatifle ilgili kanıtlar toplayarak sonucun tahmini
- 4.Kanıtların değerlendirilmesi ve uzun vadeli sonuçların tahmini
- 5.Muhtemel durumların tanımlanması
- 6.Her durum için mümkün olan sonucun değerlendirilmesi ve açıklanması
- 7.Alternatifler arasından seçme ve uygun hareket için karar alma

Öğrenciler bütün yeterlilikleri kazanana kadar, her bir aşamayı uygular. Değer analizi çoğu kez desteklenir ve çok az eleştirilen bir yaklaşımdır. Ancak, bazı basamakları değer öğretiminin diğer yaklaşımlarına benzer. Değer analizinde de bir çok basamak öğretmenin soracağı seri sorulara bağlıdır. Öğretmen 25 kişilik bir sınıfta öğrencinin biriyle meşgulken, diğer öğrenciler ilk başlarda dikkatlice dinleyecektir. Ama öğretmenin öğrenciyle diyalogun

uzaması durumunda diğer öğrenciler ilgilenmemeye başlayabilirler. Bu durumdan kurtulmak için aşağıda verilen çözüm yolları uygulanabilir.

1.Öğretmen öğrencinin ilgi seviyesine dikkat etmelidir.

2.Mümkün olduğu zaman yaklaşım küçük gruplar biçiminde uygulanmalıdır.

3.Öğrencinin dikkati dağıldığı zaman özetleme yapılmalıdır.

4.Değer analizine, çözüme ulaşmayı görmeye yetecek zaman ve konunun yeterli içeriği olmadıkça başlanmamalıdır.

Aşağıda değer analizi yapılabilecek bir örnek olay verilmiştir (Naylor and Diem,1987:368).

Köpek ve Kurt

Açlıktan ölmek üzere olan bir kurt varmış. Öyle zayıfmış ki kemikleri kısa tüylü kürkünden bile belli oluyormuş. Zar zor yürüyormuş. Yiyecek bulmaya da pek ümidi yokmuş.

Bir ağaca yaslanmışken bir köpek ona doğru yaklaşmış “Çok kötü görünüyorsun çok uzun zamandır yemek yememiş gibisin” demiş.

“Doğru söylüyorsun” demiş kurt. “Sen ve arkadaşların koyunları çok iyi koruduğunuz için uzun zamandır açım. Şimdi çok güçsüzüm ve yiyecek bulma konusunda ümitsizim. Sanırım yakında öleceğim.”

“O halde neden bize katılmıyorsun?” diye sormuş köpek. “Ben düzenli olarak çalışıyorum ve karnımı doyuruyorum. Sen de aynısını yapabilirsin. Bana yardım edersen ve beraber koyunları koruruz. Böylece biz de senin koyun çalmandan korkmayız. Sen de aç kalma konusunda endişelenmezsin. Bu hepimiz için iyi bir anlaşma olur.” Demiş köpek.

Kurt, birkaç dakika düşünmüş ve köpeğin haklı olduğuna karar vermiş. Birlikte köpeğin yaşadığı kulübeye doğru ilerlemeye başlamışlar. Fakat yürürken kurt köpeğin boynundaki tüylerin azalmış, boynunun incelmış olduğunu fark etmiş. Köpeğe bunu sormaya karar vermiş ve sormuş.

“Bunun için endişelenme” demiş köpek. “O boynuma bağladıkları tasmanın yeri, sahibim beni geceleri bağlar.”

“Bağlamak” diye bağırması kurt. “Sen geceleri bağlandığını mı söylüyorsun? Öyleyse benimle gelirim benim de boynuma tasma takıp bağlayacaklardır.” Demiş kurt.

“Bu doğru” diye cevap vermiş köpek. “Fakat buna sonra alışacaksın. Ben bunu artık düşünmüyorum bile.”

“Fakat tasmayla bağlanırsam istediğim gibi yürüyüşe çıkamam ve koşmak istediğim yere koşamam” demiş kurt. “Eğer seninle gelirim özgür olamam” ve böyle dedikten sonra kurt dönmüş ve kaçmaya başlamış.

Köpek kurdun arkasından bağırmış. “Bekle geri dön, istediğim zaman istediğim her şeyi yapamıyorum. Ama ben sağlıklıyım ve uyumak için sıcak bir yerim var. Sen hayattan zevk alarak yaşamak için çok endişeleniyorsun. Ben senden daha özgürüm.” demiş.

Sorular:

- 1.Köpeğin değerleri nelerdir?
- 2.Kurdun değerleri nelerdir?
- 3.Öğrencilerin köpeğin değerlerini desteklemeleri için nedenleri nelerdir?
- 4.Öğrencilerin kurdun değerlerini desteklemeleri için nedenleri nelerdir?
- 5.Kurdu ve köpeği nasıl bir yaşam beklemektedir?
- 6.Köpek mi yoksa kurt mu doğru seçimi yaptı?
- 7.Bu tip değer çatışması hayatta nasıl karşımıza çıkabilir?
- 8.Böyle bir durumla karşılaştığımızda nasıl hareket etmeliyiz?

Verilen hikaye öğretmen tarafından dramatik bir tavırla okunur. Öğrencilerin olayı analiz etmeleri için yukarıda verildiği gibi sorular sorulur.

4. DEĞERLERİN ÖĞRETİMİNDE YARARLANILABİLECEK ARAÇ VE TEKNİKLER

Bu bölüm 26-28 Ekim 2011 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından düzenlenen “Sosyal ve Kuramsal Yönleriyle Değerler Eğitimi” sempozyumunda sunulan bildiriler ve Kongre Özet Kitapçığında yer alan bildiri özetlerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

1. Atasözleri

Atasözleri, doğrudan doğruya halkın inanç, düşünce, ahlaki tutum ve davranışlarla insanlar arası ilişkilerini ve hayata bakış biçimlerini yansıtan kısa; fakat aynı zamanda anlam dolu özlü sözlerdir. Geçmişte pek çok şey söylenmiş olmasına rağmen, bunların pek çoğu itibar görmezken, atasözleri, uzun bir süreçten süzülerek gelmiş ve genel kabul görmüş sosyal tefekkür ürünleridir. Atasözleri üzerinde çalışılarak değer öğretimine katkı sağlayacağı gibi bir değerler öğretimi etkinliğinin ardından o değere uygun atasözü bulma etkinliği ile özetleyici şekilde de kullanılabilir.

2. Sosyal Etkinlikler

Değerler toplum içinde yaşayan öğelerdir. Okullarda ve sınıflar gibi formal ortamlarda öğretsek bile informal ortamlarda sergilenmeleri gerekir. Bu nedenle öğretmenlerin öğrencilerle informal ortamlarda da etkinlikler yürütmesi gerekir. Bunun en kolay yolu öğrencilerle piknikler ve kır gezileri düzenlemek, öğrencilerle kafe ya da çay bahçelerinde oturmak, sportif faaliyetler yapmak, maç izlemeye, sinemaya ya da tiyatroya gitmek gibi

sosyal etkinlikler yapmaktır. Bu tür ortamlarda öğrenciler bir taraftan hayatın içinde öğrenirken diğer taraftan öğretmenlerin öğrencileri doğal ortamlarda gözleme ve tanıma imkanı bulurlar.

3. Hizmet Ederek Öğrenme

Hizmet ederek öğrenme ile bireyler hem sosyal ilişkiler örüntülerini geliştirebilecek hem de duyuşsal özelliklerini fark ederek kendilerini daha yakından tanıyacak; bir bakıma da duyuşsal tatminkarlığa ulaşabileceklerdir. Ayrıca sosyal ve duyuşsal gelişimin yanı sıra, toplum içerisinde alınan bu aktif rollerin kazandıracığı beceriler akademik yetiştirmeyi kolaylaştıracak ve nihayetinde de bireylerin kariyer beklentilerini daha çok karşılayacak beceri ve alışkanlıklar kazandıracaktır. Bu yapıyla hizmet ederek öğrenme, öğrencilerin yaparak-hizmet ederek ve deneyimleri hakkında kafa yorarak en iyi şekilde öğrenebileceği fikrine dayalı çoklu bir pedagojik anlayışın ürünüdür. Hizmet süreci öğrencilerin farklılıklara saygı duymalarına, daha hoşgörülü olmalarını sağlayan ve akademik kurumlar için yurttaşlık bağını geliştiren bir araç olarak görülmektedir.

Özellikle ilköğretim çağındaki öğrencilerin yakın çevrelerindeki toplumsal sorunları tanıma, sorunların çözümü için fikir üretme ve fikirlerini uygulama için girişimde bulunmanın yanı sıra bir işin başarılması için gerekli tüm değerleri doğrudan uygulama fırsatı bulmalarını sağlayacaktır. Bu bağlamda mahalledeki bir yaşlıyı ziyaret, okula gelemeyen bir engelli çocukla oynama, mahallenin yoksul çocuklarına oyuncak toplama ve çocuklarla ilgili sorunları yakın çevrelerinin farkına varmasını sağlayıcı etkinlikler yapılabilir.

4. Tarihi olaylar kültürel mirasımız

Tarihimiz dünyaya insanlık dersi verecek örnek olaylarla doludur. Farklı tarihi olaylarda sergilenen değerler öğrencilerin değerleri bariz bir şekilde görebilecekleri önemli fırsatlardır. Sadece Çanakkale savaşı bile bir savaşın ötesinde değerlerin sergilendiği bir müze gibidir. Aynı şekilde kurtuluş savaşımızda yönetici ve komutanlarımızla birlikte askerlerimizin yaşadıkları, Anadolu ve Balkanların fethinde ve yönetiminde yaşananlar, tarihi eserlerimizdeki estetik, zarafet ve insanın değerini vurgulayan unsurların barizce çocuklar için büyük bir değer timsalidir. Bu nedenle çocukların tarihimize ilişkin olayları çok iyi öğrenmesi gerekir. Burada dikkat edilecek şey tarih bilgisinden çok tarih yoluyla değerler eğitiminin yapılması gereğidir. Bu nedenle tarihimiz ve kültürümüzle ilgili yerinde geziler, filmler, çizgi filmler, belgeseller yanı sıra hikaye, roman ve çizgi romanların yaygınlaştırılması şarttır. İlköğretim öğrencilerinin gelişim özellikleri gereği öğretimi zor olan vatan sevgisi, millet, cesaret gibi kavramlar tarihi olaylarla ilgili filmler aracılığıyla daha kolay öğretilir.

5. Nasreddin Hoca Fıkraları

Nasreddin Hoca, Türk halk felsefesinin sembolü, zirvesi, daha yerinde bir ifadeyle Türk düşünce sisteminin bilgeler bilgedir. Toplumumuz kültürünün kristalize olarak espriye dönüştüğü ürünlerdir. Bu arada Nasreddin Hoca'ya mal edilen yabancılardan alınan ve kültürümüze uymayan fıkralar konusunda dikkatli olmak gerekir. Günümüzde Nasreddin Hoca'ya ait olduğu bilinen 600'e yakın fıkra vardır. Osman Muzaffer Fidan (2011) tarafından yapılan araştırmada bu fıkralar 27 farklı değer in öğretiminde kullanılabilir.

6. Değerli Sıram

Her değer için bir haftalık uygulama süreci yaşanır. Değerleri yansıtan şiirler, sözler, hikayeler, makaleler, resimler, karikatürler, sloganlar ve görsellerden oluşan materyaller haftanın ilk günü sıraların üzerine dosya içerisinde yerleştirilir. Her öğrenci sırasının üzerindeki materyali inceler ve yorumlar. Haftanın değeri hakkındaki düşüncelerini, anılarını, yaşantılarını arkadaşları ile paylaşır. Öğrencilerden hafta boyunca haftanın değeri ile ilgili bir uygulama, çalışma ya da ürün ortaya koymaları ve sınıfta paylaşmaları istenir.

7. Kur'an Kıssaları

Kur'an'da geçen kıssalar tüm semavi dinler açısından önemli şahsiyetlerin hayatından ve yaşadıkları ibret dolu olaylardan oluşmaktadır. Bu öğretiler birer teolojik metin olma ötesinde hayatın içinde yaşanmış ve tüm zamanlarda ders çıkarılacak öğretiler içermektedir. Kıssalar üzerinde düşünmek dini öğretiye bir eksiklik vermeyeceği gibi, kıssalar üzerinde çalışanlarda da dogmatik bir bağnazlık oluşturmaz. Bu konuda daha fazla bilgi <http://www.kurankissalari.tr.gg> adresinden edinilebilir.

8. Büyük şahsiyetlerin hayatları

Tarih boyunca değişik zaman ve mekanlarda insan grupları bir araya gelip sevdiklerini kendilerine örnek aldıkları pek çok kişinin hayatı ve genel ahlak yapısı ile pek çok konuda örnek yaşantılarından kesitler naklettikleri bilinir. Öncelikle bu şahsiyetlerin hayatı görselleştirilmeli, film ve çizgi filmlerle kamuoyu gündemine getirilmelidir.

Anadolu'nun alınmasında değerler kılıçlardan daha etkili olmuştur. Anadolu'da kaleler fethedilmeden gönüller fethedilmiştir. Mevlana'ya gayri Müslimlerin sevgisi?

9. Afişler

Afişler ağırlıkla görsel öğeler taşımakla birlikte sözel öğelerin yanı sıra tam bir düşünce ürünüdür. Bu nedenle bir afiş oluşturulmasında öğrencilerin kavramı zihinsel olarak çok iyi bir şekilde içselleştirmiş olmaları gerekir. Değerleri çok çarpıcı bir şekilde ortaya koymaları açısından öğrencilerin değerlere dikkatlerini çekmede kullanılabileceği gibi öğrencilerin değerleri nasıl anladıkları ve yorumladıklarını sergilemelerine imkan tanınması yönüyle de afişler değerler eğitiminde faydalı araçlardır.

10. Karikatürler

Karikatürler tüm yaş gruplarındaki bireylerin dikkatini çeken çok çarpıcı öğelerdir. Sayfalarca bilgiyi ve çok karmaşık fikirleri bir karikatürle sunmak mümkündür. Değerler eğitimi için de değerlerin somutlaştırılması, daha iyi anlaşılmasının sağlanması ve öğrencilerin değerlere ilişkin görüşlerini mizahi bir yapıda eğlenceli bir şekilde sunmalarına fırsat vermesi açısından önemli araçlardır.

11. Spor

Değerler eğitiminin içeriği; toplumsal yaşantının temel yapısını oluşturan milli, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerden olan yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, misafirperverlik, vatanseverlik doğruluk, iyilik temizlik, çalışkanlık, dürüstlük, sevgi, saygı, duyarlı olma, adil olma, paylaşımcı olma gibi değerlerle ilgili olarak öğrenci yeterliliklerinin artırılması ve bunların davranışlarına yansımalarının sağlanmasıdır. Bütün bu özellikler insana önce kendini, sonra başkalarını tanıyabilme fırsatının olabileceği yoğun yaşantılar sayesinde kazanılabilir. Spor bunun en güzel örneklerinden biridir. Spor ortamı içinde birey kendi yeteneklerini ve başkalarının yeteneklerini tanımayı, eşit koşullarda yarışmayı, yenilgiyi kabullenerek başkalarını takdir edebilmeyi, kazandığı zaman mütevazî olabilmeyi, başkalarına yardım etmeyi, doğayla ve zamanla yarışarak zamanını ve emeğini en uygun şekilde kullanmayı ve kurallara uymayı öğrenir. 2010/53 sayılı genelgede de Bir spor karşılaşmasında oyuncuların ve seyircilerin centilmence davranışlarının ön plana çıkarılması önerilmektedir. Tüm bu etkinlikler sonunda sporcuların da zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklı olmaları sağlanacaktır. Bu nedenle okullarda spor müsabakaları dikkatli bir şekilde düzenlenmeli, müsabakalara önce öğrenciler için birinci önceliğin kurallara uyarak değerleri sergilemeleri olduğu belirtilmeli, kaybedenler de kazananlarla birlikte kutlama etkinliklerinde yer almalı ve ödüllendirilmelidir.

12. Şiirler, Türküler ve Şarkılar

Müziksel ritmik zekaya sahip bireyler öğrendiklerini müzikal yöntemlerle ifade etmekten hoşlanırlar. Ayrıca bu öğrenciler müzikal uyaranları daha çabuk fark eder ve öğrenirler. Şiirlerimiz, halk türkülerimiz ve şarkılarımız da toplumsal değerlerimizi yüksek düzeyde barındıran kıymetli kültür ürünleridir.

13. Hikayeler

Evrensel değerler barından, doğru yanlış olgusu hakkında farkındalık kazandıran hikayeler, öğrencilerin davranışlarına, bakış açılarına ışık tutarak değerleri öğrenmelerine ve içselleştirmelerine yardımcı olur. Hikaye okuyan ya da dinleyen kimse oradaki kahramanların

rolleri ile çok hızlı bir biçimde empati kurmakta, kahramanların yerine kendini koyup mizaç ve vasıfları itibariyle kendine uygun veya en yakın biriyle özdeşleşmektedir.

Hikayelerden değerler öğretimi yapılırken bu hikaye ile öğretilmek istenen ahlaki sonuçlar açıkça ve sonuç halinde –örneğin, bu hikayeden alınacak dersler; kıssaden hisse gibi- gösterilmeden anlaşılır ve hissedilir biçimde düzenlenmeli ve sonuç öğrenciler tarafından çıkarılmalıdır. Hikaye işlenmek istenen değeri tam olarak yansıtacak şekilde seçilmeli ve öğrencilerin seviyesin uygun olmalıdır. (Hülya Kasapoğlu)

14. Yaratıcı Drama

Değer öğretiminde, olumlu ve özgür bir ortamın oluşturulması ve gerçek yaşam durumlarına yakın durumlar üzerinde çalışılması özellikle değerlerin etkili olarak öğrenilmesi ve hayata geçirilmesi açısından önemlidir. Yaratıcı drama da, hoş görülme ve demokratik bir ortam içermesi, bireyin etkin bir şekilde eğlenerek öğrenmesini sağlaması ve gerçek yaşam durumlarının öğrenme ortamına bireyin kendi ürettiği roller içerisinde taşınabilmesi gibi özellikleri ile değerler öğretiminde kullanılabilir bir yaklaşımdır. (Sıddıka Demirtaş, 2011)

15. Mentorlük

İlköğretim dönemindeki öğrencilerin arkadaşlarından yüksek düzeyde etkilendikleri bilinmektedir. Aynı zamanda ilköğretim öğrencilerinin kendilerinden birkaç yaş büyükleri ile güçlü etkileşimler yaşadıkları da bilinir. Bu sistemde lise ve üniversite öğrencilerinden değerlere yüksek düzeyde sahip oldukları bilinen öğrencilerle ilköğretim öğrencilerinin arkadaşlık kurarak onlara örnek olmaları, okul dışındaki zamanlarda olumsuz ortamlardan korunmaları ve değerleri edinmeleri amaçlanır.

16. 100 temel eser

100 temel eser seti içerisinde yabancı ve yerli eserler mevcuttur. Yapılan araştırmada (Özkan ve Sivrikaya, 2011) yabancı eserlerde işlenme sıklığına göre en çok demokrasi, bireysel gelişim, empati, hürriyet, bilgi, verimlilik, çağdaşlaşma değerleridir. Yerli eserlerde ise eserlerde işlenme sıklığına göre en çok demokrasi, hürriyet, bilgi, bireysel gelişim, empati, çağdaşlaşma ve verimlilik değerleri ele alınmaktadır.

17. Bilge İnsanlar

Bilge insanların olayları bilgelikle ortaya koyabilmeleri, yaşayan bir değer olmaları, dile getirdikleri değerler ile hayatlarında belirgin bir başarı göstermiş olmaları ve gerçek yaşamdan örnekler sunmaları öğrencileri son derece etkilemektedir.

18. Çevremizdeki Kötü Örnekler

Çocuk ve gençler günlük hayatlarında iyi örneklerle karşılaştıkları kadar kötü örneklerle de karşılaşmaktadırlar. Hatta bu örnekler bazen onlar için cazip hale gelmektedir. Bu noktada Yunus'un yöntemi eğitimciler için bir yöntem olabilir.

19. Filmler, belgeseller ve Çizgi Filmler

Günümüzde çocukların televizyon izleme oranları çok yüksektir. Aynı zamanda çocuklar yazılı materyallerden çok görsel-işitsel materyallerle daha çok ilgilenmekte ve bunlardan daha çok etkilenmektedir. Filmler, çizgi filmler ve belgeseller değerler öğretiminde son derece etkilidir. Yapılan bir uygulamada (Kurnaz, 2007) öğrencilere Mevlana'nın yedi öğüdüne ilişkin bir çizgi film izletilmiş, öğrencilere çizgi filmin hangi değeri işlediği sorulmuş, öğrencilerin tespiti sonucu değerler açıklanmış, son etkinlik olarak ele alınan değerle ilgili isteyen öğrenci kompozisyon, isteyen şiir yazmış, isteyen de resim yapmıştır. Bu etkinliğin öğrencilerin Mevlana'nın yedi öğüdünü anlamasında büyük etki sağladığı görülmüştür.

20. Gölge Oyunları

Hacivat ve Karagöz oyununun karakterleri aykırı tipleri barındırması açısından değerleri eğitimi için oldukça uygundur. Çelebi (genç ve özentili duyan aşırı bir tip), Altı Kulaç Beberuhi (cüce ve aptal), Tuzsuz Deli Bekir (Sarhoş, zorba), Efe (zorba), Matiz (sarhoş), Zenne (kadın), Kastamonulu (oduncu, bekçi), Bolulu (Aşçı), Kayserili (pastırmacı), Rumelili (pehlivan, arabacı), vb. adlandırılan karakterler hem dil kullanımı hem de dille topluma ait kültür ve değerlerin kazandırılması açısından uygun tiplerdir (Sağlam ve Çalışkan, 2011). Gölge oyunu gerek eski dönemlerin değerlerini yansıtması gerekse günümüz değerlerinin kolayca bu oyuna yansıtılmasını kolaylaştırması açısından değerler öğretiminde oldukça kullanışlıdır.

21. Sanat ve Estetik

Dünyanın en eski felsefi akımları ve filozofları da dahil olmak üzere insan ruhunun estetik olarak eğitilmesinde ses, görsel ve dil sanatlarından yararlanılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Kendi kültürümüz açısından düşünüldüğünde Kur'an'ın kendi başına bir müziksel güzelliği olduğu bilinir. Ayrıca pek çok tarikat ve düşünce sistemleri de müzikal motiflerin yanısıra hat, tezhip ve süsleme gibi görsel sanatlardan ve şiirden yoğun olarak yararlanmışlardır. Toplumumuzda müzik ve değerlerin kazandırılması açısından yanlış bir algılama da yok değildir. Bunun sebebi olarak müzik ile uğraşanların toplumun değer yargılarını dikkate almamış olmaları gösterilebilir. Ayrıca toplumda değerleri önemseyen bireylerin müzikle ilgilenmemesi de buna ortam hazırlamıştır. Ancak müzik insanın ruhunu beslenmesi ve terbiyesi için önemli bir araçtır. Çünkü hepimiz biliriz ki müzik ruhun gıdası ve aynı zamanda sesidir. Kendi kültürümüze ait sanat öğelerinin genç kuşaklara tanıtılması

gerekir. Bilinmelidir ki kültür boşluk tanımaz ve bizim dolduramadığımız alanlar başka kültürlerce özensizce doldurulacaktır.

22. Çocuk Oyunları

Çocuklar oyunlarında pek çok rol üstlenirler. Bu roller genellikle hayatın içinden gerçekçi rollerdir. Çocuk oyun aracılığıyla kendine güven, kendini denetleme, işbirliği yapma, doğruluk ve disiplin gibi kişisel ve toplumsal alışkanlıklar kazanmaktadır. Çocuklar oyun oynarken diğer insanlarla iletişim kurmayı, gözlem yapma ve sorumluluk duygularını geliştirebilirler. Ayrıca başkalarına saygı gösterme, başkalarının ve kendi hakkını koruma, verilen görevleri üstlenme ve başarıma, anlık karar verme ve uygulama, işbirliği yapma gibi sosyal kurallar da oyunla öğrenilir. Çocuklar oyunlarında üstlendikleri anne-baba, kız-erkek gibi rollerde aynı zamanda cinsel kimlik de kazanmaktadır.

23. Mevlana ve mesnevi

Mevlana uluslar arası bir değer abidesi olarak günümüzde hala yaşayan tarihi bir şahsiyettir. Mesnevide yer alan hikayeler halkın içinden olayları anlatır ve günümüzde de önemini koruyan değerleri ele alır. Bu yönü ile ulusal ve evrensel alanda değerler eğitiminde Mevlana ve Mesnevi hikayeleri önemli bir araçtır.

24. Masallar

Masalların en önemli işlevlerinden biri sunulan iyi örneklerle bireylerin ruh dünyalarını geliştirmek, onları inandıkları yolda yürüyebilecek, önlerine çıkacak engelleri yenerek şahsiyetli bir insan yapmaktır. Çocuklar bir birilerine masal anlatırken farkında olmadan toplumun dilini, inançlarını, gelenek ve göreneklerini de aktarırlar. Masalların eğitimsel yönü üzerinde yapılan çalışmalarda masallarda çok sayıda eğitimsel iletiler bulunduğu görülmektedir. Bu iletilerin genelde tevazu, yardım etme, yalan söylememe, dürüstlük, arkadaşlık, dostluk, namus, sabır, kararlılık, umut, şans, kıskançlık, şantaj, korku, merak, özeleştirici, iyilik-kötülük haklılık-haksızlık, zeka, sağduyu, dikkat, paylaşım, bağışlayıcılık, incelik, dostluk, özveri, saygı, aile, hukuk, adalet, yönetim, öteki insan ilişkileri üzerine olduğu söylenebilir.

25. İzcilik

İzcilik tüm dünyada öğretimi destekleyen bir etkinlik olarak değerlendirilmiş ve okullara bağlı olarak izcilik organizasyonları kurulmuştur. Ulusal ve uluslararası izcilik teşkilatları izciliğin, uygulamalı bilgi ve beceri kazandıran bir eğitim niteliği taşıması yönünde ortak anlayış geliştirmişler; izciliğin ilk kuruluş felsefesine hızlı bir dönüş gerçekleştirmişler; yeni uygulama alanları geliştirerek bir bütünlük içinde çocuk ve gençleri hayata hazırlama gayesi taşıyan politika ve programlar geliştirmişlerdir. İzcilik etkinlikleri

sonunda birey kendi yeteneklerini ve başkalarının yeteneklerini tanımayı, başkalarını takdir edebilmeyi, başkalarına yardım etmeyi, doğayla ve zamanla yarışarak zamanını ve emeğini en uygun şekilde kullanmayı ve kurallara uymayı öğrenir.

26. Bir dakika dinler misi?

Burada amaçlanan uzun ve sıkıcı anlatımlar yerine dikkatleri bir anda toplayarak verilmek istenen mesajın adeta bir şok etkisiyle kısa ve öz bir şekilde ortaya konması, mesajın akılda kalıcı olmasını sağlamaktır. Bunun için kısa bir dramatizasyon, sessiz sinema, bir dakikalık bir sunumun izlenmesi, slogan üretme yarışması gibi çalışmalar yapılabilir.

27. Türk Mitolojisi

Mitoloji eski insanın eğitim sistemi olarak kabul edilir. Doğa ve cemiyetteki olaylar insanı eğiterek onu hayata hazırlayan birer felsefi kanıt olarak ortaya çıkar. Mitoloji olayları değil, olayların meydana çıkma sebeplerini açıklar, gerçek dünyanın resmini çizmemekle birlikte bu dünyanın simgelerle anlaşılmasına hizmet eder. Mitlerin en belirleyici özelliği, inançlarla ilgili olmasıdır. Aynı zamanda mitler tabiatla ilgili değerleri de barındırır.

28. Karnenin sağ tarafı

Okullarımızda bir veli öğrencisinin okuldaki durumunu öğrenmek için okulda öğretmen odasına girerek “Ben Ahmet nin babasıyım, durumu nasıl hocam?” dediğinde pek çok öğretmen önce Ahmet’i hatırlayamaz, yerinden kalkar ve dolabındaki not defterini alır, oradan Ahmet’in resmine bakar ve yazılı vb. etkinliklerden aldığı notlarla iyi ya da kötü olduğu söylenir. Dönem sonundaki ödülleri de notlara göre verilir. Öğretmenlerin bir öğrenciyi sevmesinin koşullarından biri de öğrencinin notlarının iyi olmasıdır. Ne zaman ki biz öğretmenler öğrencinin değerlerini de dikkate alan değerlendirmeler yaparsak karnenin sağ tarafına o zaman bakılacaktır.

29. Değerini kendin belirle

Sınıfta öğrencilerin uyacakları kuralları ve sergileyecekleri değerleri öğretmenin rehberliğinde kendilerinin belirlemesidir.

30. Sorumluluk Etkinlikleri

- ✓ İyilik kutusu
- ✓ Kuşaklar buluşuyor
- ✓ Hediye topları
- ✓ Orda bir kardeşim var
- ✓ Oksijenimiz tükenmesin
- ✓ Oyunağımı paylaşıyorum
- ✓ Abla-ağabeyle bir gün

✓ Eğitim koçluğu

KAYNAKLAR

- Alport, G.W. (1937). *Personality: a psychological interpretation*. New York: Holt
- Topçuoğlu, A.(1999). Üniversite gençliğinin değerleri. Ankara: Vadi Yayınları.
- Ataman, A., (2003). Üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocuklar. A. Ataman .(Editör) *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim içinde* (s. 179-198). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Bacanlı, H. (1999). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bakioğlu, A. N. Silay. (2011) *Yüksek öğretim ve öğretmen yetiştirmede karakter eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Beck, C. T. (1997). *Humor in nursing practice: a phenomenological study*. Int. J. Nurs. Stud..
- Berkowitz, M. W., Mary A. H. (2009). *Character education and gifted children*. Center for character and citizenship, university of missouri-St. Louis, 402 Marillac Hall, One University Blvd, St. Louis, MO 63121-4400, USA
- Bilsky, W. ve Schwartz, S.H. (1994). Values and personality. *European Journal of Personality*. 8, 163-181.
- Cansever, E. (1987). *Nerde antigone*. İstanbul, Adam Yayınları.
- Cutts, E., N., Moseley, N. (2001). *Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların eğitimi*, (Çev. İ. Ersevîm). İstanbul, Özgür Yayınları.
- Dabrowski, K. (1996). *Multilevelness of emotional and instinctive functions*. Lublin:Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Dilmaç B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınılanması*, Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınılanması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Doğanay, A.(2006). Değerler eğitimi. *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi, yapılandırmacı bir yaklaşım*. (Editör, C. Öztürk). Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Durmuş. Ç.(1996). *Değerlerin meslek grupları açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 79-96.

- Enç, M. (1979). *Üstün beyin gücü*, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No:83.
- Gökdere, M., Çepni, S. (2004), *Üstün yetenekli çocuklara verilen değerler eğitiminde öğretmen rolü*. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili. (Editörler) *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı* içinde (s. 176-182). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Guba, E. G., Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth generation evaluation*. California: Sage Publications.
- Gross, M. (1998) The 'me' behind the mask: Intellectually Gifted Students And The Search For Identity. *Roeper Review*, 20 (3), 167-174.
- Güngör, E. (1995). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Horn, R. A. (2003). *Developing a critical awareness of the hidden curriculum through media literacy*. *The Clearing House*, 76 (6), 298-300.
- Hökelekli, H., Gündüz, T. (2004), *Üstün Yetenekli Çocukların Karakter Özellikleri ve Değerler Eğitimi*. M. R. Şirin (Ed.). *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler El Kitabı* içinde (s.214-221). İstanbul; Çocuk Vakfı Yayınları.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kurnaz, A. (2011) "Üstün Zekâlı Öğrencilerin Sevgi, Doğru Davranış ve Şiddetten Kaçınma Değerlerine İlişkin Algılarının ve Değerlere Sahip Olma Düzeylerinin İncelenmesi" "Sosyal ve Kuramsal Yönleriyle Değerler Eğitimi Sempozyumu" Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 26-28 Ekim 2011.
- Kurnaz, A. , A.M. Sünbül. S. Arslantaş. (2007) *Effect Of Student Activities Based On Mevlana's Seven Pieces of Advice" On Students' Values* *Caucasus Educational Journal*, (in pres)
- Kearney, K. (1996). *Highly gifted children: In full inclusion classrooms*. (Haziran 6, 2005). Haziran 6, 2011 tarihinde <http://members.aol.com/discanner/hgfull.html> adresinden alınmıştır.
- Lovecky, D. V. (1997). *Identity development in gifted children: Moral sensitivity*. (Mayıs 26, 2005). Mayıs 26, 2005 tarihinde <http://search.epnet.com/direct.asp?an=14899&db=aph> adresinden alınmıştır.
- Lovecky, D. V. (1999) *Gifted children with AD/HD*. (Haziran 24, 2005). Haziran 24, 2005 tarihinde <http://ericec.org/fact/lovecky.html#top> adresinden alınmıştır.

- Mehmetoglu, U. (2006). Gençlik, değerler ve din. U. Mehmetoğlu (Ed.). *Küreselleşme, ahlak ve değerler* içinde (s. 54-68). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Özgüven. İ.E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Psikolojik Danışma, Rehberlik Eğitim Merkezi (PEDREM)
- Raths, L.E., Harmin, M. ve Simon, S.B. (1966). *Values and teaching: working with values in the classroom*. Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Books, Inc.
- Renzulli, J. S. (1999). What is thing called giftedness and how do we develop it? A twentyfive year perspective. *Journal for the Education of Gifted*. 7, 78-83.
- Saban, A. (2009). *Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının "öğretmen" kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar*. (Nisan 21, 2011). Nisan 21, 2011 tarihinde www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2009_cilt7/sayi_2/281-326.pdf adresinden alınmıştır.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: düşük ve yüksek "okul yaşam kalitesi"ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. Yayınlamamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Silverman, L. K. (1994) "The moral sensitivity of gifted children and the evolution of the society". (Haziran 22, 2009). Haziran 22, 2009 tarihinde <http://search.epnet.com/direct.asp?an=9501205368&db=aph> adresinden alınmıştır.
- Schwartz, S. H. ve Bilsky, W. (1987). Towards a psychological structure of human values. *Journal of Personality Social Psychology*, 53, 550- 562.
- Şirin, A.(1983). *Gençlerin değerler sıralaması üzerine bir araştırma*. Yayınlamamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Stake, R E. (1995). *The Art of Case Study Research*. Colifornia: Sage Publications.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2009). *Türkçe sözlük. (Cilt I ve II)*. Ankara:Yazar
- Wilkins, C.(2000). Citizenship Education. R. Bailey (Ed). *Teaching values and citizenship across the curriculum* içinde (S. 25-29). London: Kogan Page.
- Witty, P. (1963). *Üstün yetenekli çocuklara nasıl yardımcı olabilirsiniz?* (çev. İ.Özgentaş). Ankara: E.M.H.M.

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNDE FARKLI STRATEJİLER

Hakkı KONTAŞ⁹

Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı ve istendik değişmeler meydana getirme süreci (Ertürk, 1993) olarak tanımlanabilir. Öğretim hizmeti, okulda öğrenme ile ilgili olarak öğretime ilişkin niteliklerin ve sınıftaki öğrenme ortamının önemini açıklayabilir. Bu hizmetin niteliği, öğrenilecek olan ünitelerdeki öğelerin sunuluş, açıklanış ve kurgulanış biçiminin eldeki öğrencilerin öğrenmelerine en uygun gelen şekle yakınlık derecesi olarak tanımlanmaktadır (Bloom, Çev: Özçelik, 1996). Bireylere istendik davranışlar kazandırma sürecinde, bireylerin yaşantılarından yola çıkmak, eğitimin birey için daha anlamlı olmasını sağlar.

Öğrenme yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bu nedenle bireylerin öğrenmeyi öğrenmeleri, onların yaşam boyu gerek duyacakları doğru bilgiyi nasıl ve hangi yollarla elde edebileceğine yol gösterir. İyi bir öğretim, öğrenciye nasıl öğreneceğini, öğrencinin kendi öğrenmesini nasıl yöneteceğini kapsar.

Sınıf içinde öğrenme-öğretme sürecinin etkili olabilmesi, uygun yöntemlerin seçimi ile doğru orantılıdır. Seçilen strateji, yöntem ve teknik öğrenciyi etkin hale getirecek ve hedefe ulaştıracak biçimde olmalıdır (Demirel, 2005).

Öğrenme, çoklu öğretim modellerinin ve araçlarının etkili bir şekilde, bir bütünlük içinde kullanımıyla gerçekleşir (Senemoğlu, 2004). Bu nedenle öğrenmeyi tek bir cümle veya tek bir kalıp içinde tanımlamak da doğru bir yaklaşım değildir. Öğrenmeyi tek bir etkene bağlamamak, öğrenmenin farklı bileşenlerinin bulunduğunu göz ardı etmemek gerekir. Bu bağlamda öğrenme, farklı etkenlerin bir araya gelerek oluşturduğu bir uyum sürecinin sonunda gerçekleşir.

Öğretim programları genellikle ortalama yetenek düzeyine göre hazırlanmaktadır. Bireysel ihtiyaçları karşılama işlevini yerine getirememektedir. Benzeşik özellikler dışında bulunan üstün veya özel yetenekli çocuklar bu durumdan olumsuz etkilenirler.

Üstün yetenekli öğrencilerin öğretim programının sınırlarının ötesine geçmesini sağlamak amacıyla içeriğin, sürecin, elde edilecek ürünün ve öğrenme ortamının farklılaştırılması vurgulanmaktadır. Bunun yanında öğretim programı çerçevesinde çalışmak ve kavramlara yeni açıklamalar aramak için fırsatlar yaratılmalıdır (Sisk, 1987).

Üstün yetenekli çocukların sahip olduğu özellikler, öğretim-öğrenme sürecinde onlara yönelik farklı öğrenme ortamlarının hazırlanmasını ve farklı düzenlemelerin yapılmasını

⁹ Yrd.Doç.Dr.Hakkı KONTAŞ, Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

gerektirir. Bu durum öğretimin zenginleştirilmesini ve buna bağlı olarak farklı özelliklere sahip bireylerin öğretimden en düzeyde yararlanmasına hizmet edecektir.

Üstün yetenekli öğrenciler göz önünde bulundurulduğunda onlar için uygulanabilecek tek bir program ve öğretim kalıbı veya formülü yoktur. Genelde iyi bir program ve öğretim, iyi bir program ve öğretimle başlar. Program ve öğretim iyi yapılandırılmış, zengin ve üst düzeyde olmalıdır (Tomlinson, 2005). İyi yapılandırılmış bir program ve öğretimden öğrencilerin tamamı hazır bulunuşluk düzeyine uygun olarak öğrenme fırsatlarını yakalamış olacaktır.

Üstün yetenekli öğrencilerin potansiyel ve performanslarını artırmak için programda çoklu yaklaşımlar kullanılmalıdır (Rogers, 2002; Tomlinson, 2002; Akt. Tomlinson, 2005). Çoklu yaklaşım anlayışı, bireysel yeteneklerin ve hazır bulunuşluk düzeylerinin farklılığını kabullenmek ve buna yönelik olarak gerekli eğitsel düzenlemeleri gerçekleştirmek olarak da düşünülebilir.

Öğretim hedefleri belirlenirken bireyin içinde bulunduğu gelişim sürecinin dikkate alınması gerekir. Üstün yetenekli öğrencilerin sahip olduğu potansiyel onlar için eğitim düzenlemelerinde dikkate alınmalıdır. Böylelikle onların sahip olduğu yetenekler ile onlara sunulan öğretim hizmeti arasında bir paralellik kurulacak, onların potansiyellerini kullanma ve geliştirme imkanı da sağlanmış olacaktır (Kontaş, 2009).

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİM

Farklılaştırılmış öğretim öğrencilerin ön bilgi, ilgi, öğrenme stilleri gibi farklı bireysel özelliklerini kabul eden, bu özelliklere uygun tasarımlar geliştirerek her bireye başarılı olma fırsatı tanıyan ve öğrenme sürecinde öğrencilerin öz-düzenleme, problem çözme, iletişim kurma ve biliş ötesi becerilerini geliştirmeyi amaçlayan bir öğrenme tasarımıdır (Heacox 2002). Farklılaştırılmış öğretim, öğrencilerin öğrenme ilgileri ve yetenekleri, öğrenme stilleri ve öğrenme gereksinimleri bakımından bireysel farklılıklara sahip oldukları düşüncesine dayanır. Üstün yetenekli öğrenciler için farklılaştırılmış öğretim tasarımı bir seçenek olarak düşünülebilir.

Farklılaştırılmış öğretimde öğrencilerin hazır bulunuşluk, ilgi ve öğrenme stillerine göre içerik, süreç ve ürün sistematik olarak farklılaştırılır. Bunu yapabilmek için çeşitli öğretim, yöntem ve stratejileri işe koşulur (Tomlinson, 2005). Farklılaştırılmış öğretim öğrencileri grupla öğrenmeye teşvik edebilir ve öğrenciler için bireysel öğretim seçenekleri veya bağımsız öğrenme fırsatları oluşturabilir (Lawrence-Brown, 2004; Tomlinson, 2001).

Üstün yetenekli çocukların hazır bulunuşluk düzeyi ve ön öğrenmeleri onlar için düzenlenecek öğretim hizmetinin daha işlevsel olmasını sağlayacaktır. Böylelikle öğretim,

üstün yetenekliler için bireyselleştirilmiş olacak, öğretimin bireyselleştirilmesiyle de her öğrenci öğretimden en üst düzeyde yararlanma olanağı bulacaktır.

Farklılaştırılmış öğretim tasarımında öğretme-öğrenme süreci sınıftaki her öğrencinin öğrenme deneyimlerine ve beceri düzeylerine uygun olarak gerçekleştirilir. Örneğin, bir derste öğrencilerin hazır bulunuşluğuna göre içerik farklılaştırılırken, diğer derste ilgilerine göre süreç farklılaştırılabilir. Böylelikle bir yandan farklı yetenekli bireylerin tekdüze eğitime tabi tutulmasının önüne geçilmiş olacak, diğer yandan da bu öğretim sayesinde öğrencilerin zengin öğretim etkinlikleriyle istedik hedeflere ulaşmaları sağlanmış olacaktır.

Farklılaştırılmış öğretim, öğrencilerin kişisel sınırlarının ve potansiyellerinin farklılığını kabul ederek öğrencilerin farklı ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde öğretimin düzenlenmesi gerekliliğini savunur (Tomlinson, 2001).

Davaslıgil (2004) farklılaştırılmış öğretim programının ilkelerini şöyle sıralamaktadır:

- İçerik bir birinden bağımsız üniteler yerine, geniş kapsamlı tartışma konuları, temalar veya sorunlara dayandırılmalıdır.
- Çeşitli disiplinler çalışma alanıyla bütünleşmeli, yani işlenen konu tarih, coğrafya, Türkçe, matematik, müzik, resim vb. gibi çeşitli disiplinler açısından ele alınmalıdır.
- Çalışma alanı içinde kapsamlı ve birbiriyle ilişkili deneyimler sunulmalıdır. Araya birbirinden bağımsız materyal parçalarını eklemekten kaçınılmalıdır.
- Alışlagelmiş eğitim programına eklemeler yapmak yerine öğrencinin ilgi alanı dikkate alınmalı, öğrenci tarafından seçilmiş konunun derinlemesine öğrenimine imkân sağlanmalıdır. Bu amaçla, sınıfın dışındaki kaynaklardan yararlanmalıdır.
- Üstün öğrencilerde sıklıkla rastlanan bağımsız çalışma eğiliminin sağlıklı bir şekilde işlerlik göstermesi için bağımsız çalışma becerileri geliştirilmelidir.
- Bilgi yükü yerine, bilgi kazanma süreçlerine önem verilmelidir. Araştırmacılık, keşif, inceleme ile karmaşık ve soyut düşünme üzerinde durulmalı, analiz, sentez, değerlendirme yapma gibi yüksek düzeyli düşünme becerilerinin geliştirilmesine çalışılmalıdır. Yaratıcılığın geliştirilmesine de ayrıca önem verilmelidir. Öğrencileri sorunlara yeni çözümler geliştiren üretken bireyler haline getirmek üstünlerin eğitim ve öğretiminde başlıca amaçlardan biri olmalıdır.
- Öğrenciler açık uçlu görevlerde yoğunlaşmalıdır.
- Öğrencilerde araştırma beceri ve yöntemleri geliştirilmelidir.
- Öğretmen hazır bilgi veren biri olmak yerine, bilgiye ulaşma yollarını gösteren bir rehber olmalıdır.

Farklılaştırılmış sınıf, tüm öğrencilerin ortak öğrenme ihtiyaçları ile bağımsız öğrenen diğer öğrencilerin daha özel ihtiyaçlarına cevap verir (Tomlinson, 2001). Farklı ihtiyaç ve gereksinimlerin karşılanmasında, öğrencilerin yeteneklerini geliştirebilecekleri ve kendilerini gerçekleştirebilecekleri ortam için farklılaştırılmış sınıf bir seçenek olabilir.

Farklılaştırılmış sınıflarda öğretmenler öğrencilerin gelişim düzeylerine ve konunun doğasına uygun çeşitli yöntemler uygular. Ayrıca aşağıda yer alan özellikler de bu sınıfların özellikleri olarak sıralanabilir (Tomlinson ve Kalbfleisch, 1998; Akt: Karadağ, 2010):

- Öğrenci ve öğretmenler birbirlerinin haklarını ve farklılıklarını kabul eder ve birbirlerinin haklarına ve farklılıklarına saygılı bir ortamda öğrenme sürecine katılırlar.
- Öğretmen, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri, ilgileri ve öğrenme profillerini öğrenmeye çalışır ve bunlarla ilgili bilgi edinir.
- Öğretmen, öğrenciler hakkında öğrendiği bilgileri onlara çeşitli öğrenme fırsatları sağlamada ve öğrenme deneyimleri oluşturmada kullanır.
- Öğrencilerin tümü, öğrenme deneyimlerinden eşit oranda yararlanırlar.
- Öğretmen, farklı hazır bulunuşluk düzeyine sahip öğrencilere uygun değişim yaratmak için farklı zorluk düzeylerinde farklı öğrenme fırsatları yaratır.
- Öğretmen, öğrencilere çalışılacak konu, öğrenme yöntemi, kendilerini ifade etme biçimi ve çalışma şartları gibi konularda seçim olanağı sağlar.
- Öğretmen bilgiyi görsel, işitsel, sözel, tümdengelimsel, tümevarımsal vb. çeşitli biçimlerde sunar. Öğretim uygulamaları, öğrencilerin bireysel gereksinimleri göz önüne alınarak gerçekleştirilir.
- Öğrenciler sınıf arkadaşları ve öğretmenle işbirliği içinde çalışır, her öğrencinin gelişimi sağlanmaya çalışılır.
- Öğretmen, öğrencilerin bireysel gelişimlerinin yanı sıra tüm sınıfın gelişiminde de köç rolü üstlenir. Öğretmenin amacı her öğrencinin gereksinimlerini ve sürekli gelişimini karşılamaya çalışmaktır.
- Öğretmen, öğrencileri benzer hazır bulunuşluk düzeyi, ilgi, öğrenme profili gibi özelliklerini göz önüne alarak gruplandırabilir. Grupların belirlenmesi öğretmen tarafından belirlenebileceği gibi öğrenciler tarafından da belirlenebilir.
- Öğretmen, öğrencilerin becerilerini geliştirmek amacıyla ev ödevlerinden yararlanır.
- Portfolyo, otantik problem çözme, sözlü sunum ve test gibi çeşitli değerlendirme teknikleri kullanır.

Üstün yetenekli çocuklar için programda uygulanması gereken içerik farklılaştırma yöntemlerini şu şekilde ifade edilmektedir:

- **Basit görevlere karşılık daha karmaşık yapıda görevler:** Üstün yetenekli çocuklara yaşıtlarına göre uygun olan pek çok etkinlik basit gelebilmektedir. Bu nedenle bu çocuklara daha zor ve düşünmeye yönelten görevler sunulması gereklidir.
- **Somuta karşı soyut örnekler:** Başlangıç seviyesinde daha somut deneyimler gerekecektir, çocuklar ilerleme kaydettikleri zaman daha karmaşık bilgiler içeren soyut problemlerin uygun olduğu belirtilmektedir..
- **Küçük adımlara karşı daha büyük adımlar:** Program yavaş ilerlememeli, sık tekrarlar yapılmamalıdır. Bu çocukların normalden üç kat daha hızlı bir süreçte konuyu kavradıkları ve ustalaştıkları unutulmamalıdır.
- **Bilgi vermeye karşı kavram ustalığı:** Yaşıtlarına göre daha fazla bilgi sahibidirler, daha az tekrara ihtiyaçları vardır, daha geniş kavramlar üzerinde yoğunlaşmaya zaman ayrılmalıdır.
- **Tek boyutluluğa karşı çok boyutluluk:** Konu ile ilgili temelleri kavradıktan sonra konuyu çok boyutta ele alabilirler. Fikirler arasında daha fazla bağlantı kurar ve çeşitli açılardan değerlendirirler.
- **Yapılandırılmışlığa karşı açık uçluluk:** Çocuklar bir alanda deneyim kazandıktan sonra açık uçlu etkinliklerle baş edebilirler.
- **Derinliğe karşı açık görüşlülük:** Bütün çocuklar, alanlar karşısında becerilerinin geniş bir kısmını elde etmek zorundadırlar. Onlar, bu hedeflerine ulaştığı zaman, daha ileri düzeyde anlama başarısı konusunda cesaretlendirilebileceklerdir (Patton & Kokoski 1996; Van Tansel Baska, 1997; Akt.: Porter, 1999).

İçerik farklılaştırma yöntemlerinden de anlaşılacağı gibi, yoğun bir içerik sunumundan öte üstün yetenekli çocukların özellikleriyle de örtüşen derinlemesine öğrenmeyi sağlayacak, her öğrenci ilgi ve ihtiyaç duyduğu konu üzerinde yoğunlaşabileceği, öğrencilerin öğrenme gereksinimlerine uygun bir içerik yapısının hakim olduğu görülebilir.

Farklılaştırılmış öğretim tasarımında öğretme-öğrenme süreci öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine, ilgi alanlarına, öğrenme özelliklerine, yetenek alanlarına ve sahip oldukları becerilere uygun olmalıdır. Öğretme-öğrenme sürecinin farklılaştırılmasıyla her birey, öğrenme sürecinde aktif hale gelerek kendi öğrenme sorumluluğunu üzerine almış olur. Yapılandırmacı yaklaşım da bireye kendi öğrenme sorumluluğunu üzerine almasını savunur. Bu bağlamda farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının yapılandırmacı yaklaşımla da bağdaştığı söylenebilir.

Öğretme-öğrenme sürecinde içerik unsurunun farklılaştırılmasında proje tabanlı öğrenme, probleme dayalı öğrenme, işbirliğine dayalı öğrenme, küçük grupla öğretim, katlı öğretim, sorgulama stratejileri, öğrenme istasyonları ve bağımsız çalışma gibi farklı öğrenme strateji ve yöntemleri işe koşulabilir. Farklı yaklaşımların bir arada ele alınması, farklı niteliklere sahip öğrencilerin öğretimden etkin bir şekilde yararlanmasını sağlar.

Öğretmenler tüm öğrenciler için özellikle üstün yetenekli öğrencilere daha fazla öğrenme fırsatları ve onları yaratıcı düşünmeye teşvik edici yöntemler oluşturmak zorundadır. Üstün yetenekli öğrencilerin öğretilmesi, öğretim programlarını geliştirmek ve değiştirmek konusunda yaratıcı olmalıdırlar (Rejskind, 2000). Böylelikle öğretim programının daha işlevsel olması sağlanmış olacaktır.

Farklılaştırılmış öğretim uygulamalarının özellikleri arasında daha çok zenginleştirmeye önem verildiği görülmektedir (Davaslıgil, 2004). Zenginleştirme stratejileri süreç ve içeriğe ilişkin hedeflere ulaşma yöntemleridir. Süreçlerden yaratıcı düşünme, problem çözme, kritik düşünme, bilimsel düşünme vb., içerikten ise bu süreçlerin geliştirildiği ders konuları, projeler ve etkinlikler kastedilmektedir (Ataman, 2004; Davaslıgil, 2004).

Üstün yetenekliler için düzenlenecek öğretim-öğrenme sürecinin, onların hazır bulunuşluk düzeylerine, ilgi alanlarına ve sahip oldukları yetenek alanlarına uygun şekilde oluşturulmasına özen gösterilmelidir. Bu da öğrenci merkezli eğitim anlayışının sınıfta egemen olmasıyla sağlanabilir. Tüm öğrencilerin özelliklerinin dikkate alındığı ve öğretimin buna göre düzenlendiği bir sınıf ortamında, yetenek ayrımı olmadan tüm öğrenciler bundan en üst düzeyde yararlanma olanağına kavuşacaktır.

KAYNAKÇA

- Ataman, A. (2004). *Üstün Zekalı ve Üstün Özel Yetenekli Çocuklar*, Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları
- Bloom, B. (1996). *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*. (Çev: D.A. Özçelik) İstanbul: MEB Yayınları.
- Davaslıgil, Ü. (2004). *Üstün Zekalı Çocukların Eğitimi*. Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları
- Demirel, Ö. (2005). *Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ertürk, S. (1993). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan Yayınları.
- Heacox, D. (2002). *Differentiating Instruction in the Regular Classroom: How to Reach and Teach All Learners, Grades 3-12*. ABD: Free Spirit Publishing.

- Karadağ, R. (2010). İlköğretim Türkçe Dersinde Farklılaştırılmış Öğretim Yaklaşımının Uygulanması: Bir Eylem Araştırması. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kontaş, H. (2009). Bilsem Öğretmenlerinin Program Geliştirme İhtiyaçlarına İlişkin Geliştirilen Programın Etkililiği. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lawrence-Brown, D. (2004). Differentiated instruction: Inclusive strategies for standards based learning that benefit the whole class. *American Secondary Education*, 32(3).
- Porter, L. (1999). *Gifted young children (a guide for teachers and parents)*. Buckingham: Open University Press.
- Rejskind, G. (2000). Only the creative need apply. *Roeper Review*, 22.
- Senemoğlu, N. (2004). Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sisk, D. (1987). "Creative teaching of the gifted". USA: Mc Graw-Hill Book Company.
- Tomlinson, C. A. (2005). Quality curriculum and instruction for highly able students. *Theory Into Practice*, Vol. 2, Spring.
- Tomlinson, C. A. (2001). Differentiated instruction in the regular classroom. *Understanding Our Gifted*, 14(1).

ÜSTÜN ZEKÂLİ ÇOCUKLARDA ÖĞRENME GÜÇLÜKLERİ

Marilena Z. LEANA - TAŞCILAR¹⁰

İki Kere Farklı Olmak

İki kere farklı (twice exceptional) en geniş manada üstün zekalı ve yetenekli bireylerinin üstünlüklerinin yanı sıra sahip olabilecekleri ikincil bir problem alanının var olmasıdır. Bu durum şaşırtıcı olmak ile birlikte ailelerin ve eğitimcilerin doğal olarak sergiledikleri ilk tepki, "inkar"dır. Çünkü *iki kere farklı olmak* bir tezat durumunu barındırır. Bir yandan olumsuz bir durum nedeniyle özel eğitime muhtaç olan çocukları, başka bir yandan yaşıtlarına göre çok daha ileri düzeyde bazı yeteneklere ve becerilere sahiptir. Bu durumun açıklanması ve kabullenmesi oldukça zordur.

İki kere farklı olma durumu, *fiziksel olarak iki kere farklı olma* (görme engelli, işitme engelli, bedensel engelli üstün bireyler) ve *zihinsel olarak iki kere farklı olma* (özel öğrenme güçlüğüne sahip olma, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, otizm ve asperger gibi zihinsel sorunlara sahip olan üstün çocuklar) durumlarını içermektedir (Montgomery, 2003).

Fiziksel olarak iki kere farklı olan çocuklar

Bazı öğrenciler görme, işitme ya da bedensel engellerine rağmen üst düzey zihinsel işlevler sergileyerek yaşıtlarına göre çok daha ileri düzeyde bir performans sergilemektedir. Bu çocukların fark edilmesi ve eğitimlerinde engellerine uygun farklılaştırma ile birlikte üstün olan yönlerinin de desteklenmesi ve geliştirilmesi için bireyselleştirilmiş eğitim programlarına ihtiyaçları vardır. Sadece engellerine odaklanarak zayıf olan yönlerinin geliştirilmeye çalışması kuvvetli olan zihinsel becerilerinin körelmesine ve zaten zedelenmiş olan benlik algılarının daha da olumsuz etkilenmesine sebebiyet vermektedir. Ancak ne yazık ki çoğunlukla fiziksel engelleri hemen farkedilerek gerekli önemler alınmasına karşın, zihinsel yönden sahip oldukları potansiyel göz ardı edilmektedir. Öğretmenlerin ve ailelerin bu konuda farkındalıklarının artırılması ve gerekli eğitimsel ve yasal önlemlerin alınması konusunda girişimde bulunmaları gerekmektedir.

Zihinsel olarak iki kere farklı olan çocuklar

Zihinsel olarak iki kere farklı olan üstün zekalı çocuklar, kuvvetli yönlerinin yanı sıra dikkat eksikliği, hiperaktivite, dürtüsellik, öğrenme güçlüğü, asperger gibi zihinsel sorunlar yaşayan çocuklardır. Bu çocuklar için *farklı zihinler* terimini kullanan Lovecky (2004)

¹⁰ Yard.Doç.Dr.Marilena Z. LEANA – TAŞCILAR, İ.Ü.Özel Eğitim Bölümü/ Üstün Zekalı Eğitim ABD, www.facebook.com/pages/Üstün-Zekalı-Çocuklarda-Öğrenme-GüçlükleriTwice-Exceptional-Children, mleana@istanbul.edu.tr

özellikle dikkat, iletişim, sözel olmayan beceriler, hafıza gibi alanlarda sorun yaşadıklarını vurgulamaktadır. Sorun ne olursa olsun bu çocukların kabul edilmesi fiziksel olarak iki kere farklı olan üstün zekâlı ve yetenekli çocuklara göre çok daha zordur. Sahip oldukları sorun, üstün zekâlılıklarını maskeleymektedir, böylece bu çocukların kuvvetli olduğu yönler sıklıkla fark edilmemektedir

Zihinsel olarak iki kere farklı olan çocuklar arasında özellikle öğrenme güçlüğüne sahip olan üstün zekâlı öğrencilerin çok dikkatli bir şekilde ele alınmaları gerekmektedir. Bireylerin bilgiyi işlemede sorunlar yaşamalarına neden olan bir sorun olarak görülen öğrenme güçlüğü, algılama, organize etme, anlama, geri çağırma ve/veya duyulardan gelen uyarılara tepki vermede sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır (??????). Bu bağlamda nöropsikolojik bir sorun olarak değerlendirilen öğrenme güçlüğü, ortalamada ya da ortalamanın üstünde zihinsel bir kapasiteye sahip olmayı; temel psikolojik süreçlerde sorunlar yaşamayı; sözel ifade, yazılı ifade, temel okuma becerileri, dinlediğini anlama, okuduğunu anlama, matematik hesaplamalar ya da matematiksel muhakeme gibi alanların birinde ya da birkaçında potansiyel ile gerçek performans arasında farklılık göstermeyi; ve tüm bunlar yaşanırken görsel, işitsel ya da motor sorunların, zihinsel gerilik, duygusal, çevresel, kültürel ya da ekonomik temellerden bağımsız öğrenme sorunlarına sahip olmayı gerektirmektedir (Akt. Özkardeş, 2004).

Öğrenme güçlüğüne sahip olan üstün zekâlı ve yetenekli çocuklar, bir yeteneğe sahipken ya da belirli alanlarda üst düzeyde performans sergileyebiliyorken, akademik alanlarda sorunlar yaşamalarına neden olan öğrenme problemleri sergileyen çocuklardır. Bu çocukların çok azı fark edilmekte ve ihtiyaçları uygun bir şekilde karşılanabilmektedir. Fark edilmeyen çocukları ise üç ayrı grupta ele almak mümkündür (Baum, 1994):

1. *Üstün olarak belirlenen ama okulda sorun yaşayan öğrenciler:* Üstün zekaları fark edilir ancak “unutkan”, “tembel”, “isteksiz”, “motivasyonsuz” olarak nitelendirilir.
2. *Öğrenme güçlüğüne sahip olarak nitelendirilen ama üstünlükleri fark edilmeyen öğrenciler:* öğrenme problemleri ağır bastığından, okulda sürekli sorun yaşayan öğrenciler olarak nitelendirilirler ve kuvvetli yanları fark edilmez.
3. *Yeteneklerin ve sorun alanlarının birbirlerini maskeleydiği öğrenciler:* bu çocuklar sıradan öğrenci gibi algılanır. Herhangi bir alanda tanılanmadan akademik yaşantılarına devam ederler.

Öğrenme güçlüğü yaşayan üstün öğrencilerin özellikleri

- Agresif
- Dağınık

- Dikkatsiz
- Zayıf hafıza
- Zayıf algı becerisi
- Kuvvetli soyut düşünme
- Gelişmiş problem çözme becerisi
- Akademik olmayan ortamlarda yaratıcı ve üretken
- İlgi duydukları alanlarda yüksek motivasyon
- Zayıf akademik benlik algısı
- Arkadaşlarına ayak uyduramama
- Umutsuzluk
- Genel motivasyon kaybı sergiler (Baum ve Owen, 1988).

Bu özellik listesinden de fark edildiği üzere, öğrenme güçlüğüne sahip üstün öğrenciler üstün olmalarının yanı sıra öğrenme güçlüğüne getirdiği bazı dezavantajlara da sahip olabilmektedir. Bu durum, ortaya çıkan tablonun tanılanabilmesini zorlaştırmakta ve öğretmenlerin gerekli önlemleri alabilmeleri konusunda yetersiz kalmalarına neden olabilmektedir.

Özellikle akademik becerilerde sorun yaşayan bu öğrenciler okuma, yazma, matematik gibi temel akademik alanlarda ciddi sıkıntılar yaşayabilmektedir. Okumayı öğrenmede zorlanma, yazarken ve okurken harfleri karıştırma, ses birimlerini ayırtmada/birleştirmede, matematik işlemlerde eldeleri unutma, işleme dikkat etmediği için yanlış sonuca ulaşma, alfabe gibi sıralı bilgiyi öğrenmede zorlanma gibi alanlarda zorlanabilmektedirler (Pendarvis, Howley, Howley, 1990; Montgomery, 1997). Öte yandan yazı yazmayı sevmemekte ve yazarken çabuk sıkılmaktadırlar, yazıları düzensiz ve hatalarla doludur (Fall ve Nolan, 1993), dikkat konusunda yaşadıkları konsantrasyon sorunları ya da dikkat aralığının dar olması da bir başka problem olarak karşımıza çıkmaktadır Suter ve Wolf, 1987).

Organize olma, zaman yönetimi, hedef belirleme, verimli ders çalışma gibi yönetim becerilerinde yaşanan sorunlar, okula karşı olumsuz bir tavır içinde olmalarını tetiklemektedir (Davis ve Rimm, 1994). Tüm bu alanlarda sorunlar yaşarken, öğrenme güçlüğü olan üstün zekâlı öğrenciler *problem çözme* becerilerini gelişmesini sağlayan üst düzey düşünme becerilerine sahiptir (Willard –Holt, 1999). Bu becerilerini problem çözmeye, soyut düşünmede kullanırlar. Olaylara farklı bakış açılarıyla bakmada, yeni fikirler üretmede akıcı

ve esnektirler (Dix, Schafer, 1996). Bu öğrencilerin kavrama becerileri de kuvvetlidir, ancak bunu ifade etmeleri istendiğinde yazılı yollardan çok sözel ifadeleri tercih etmektedirler.

Bu çocukların duygusal özelliklerini incelendiğinde, zayıf yönlerinin bilincinde olmalarından ötürü düşük benlik algısına sahip olabildikleri görülmektedir (Suter, Wolf, 1987) Gerçekçi hedefler belirleyememe, özellikle üstün tanısı alanların ailelerinin ve öğretmenlerinin yüksek beklentilere sahip olmaları düşük benlik algısını tetiklemektedir. Öğrenme güçlüğü olan üstün zekâlı öğrencilerin ilgi duydukları alanlarda inanılmaz bir üretkenliğe ve yüksek motivasyona sahip olmaları muhtemeldir, ancak okul etkinlikleri ne yazık ki bu kategoriye girmemektedir (Baum, Emerich, Herman, Dixon, 1989).

Tanılanma Sorunları

- a) Zihinsel Değerlendirme
- b) Başarının Değerlendirilmesi
- c) Motivasyonun Değerlendirilmesi
- d) Davranışın Değerlendirilmesi
- e) Duygusal Durum Değerlendirmesi
- f) Arkadaşlık ve Sosyal Becerilerin Değerlendirilmesi (Lovecky,2005).

Tüm bu bahsedilen değerlendirme alanları mutlaka ele alınmalıdır. Ancak ne yazık ki bunların formel değerlendirmesinin yapılması için elimizde çok fazla standart araç olmadığından yapılan değerlendirmelerin bir kısmı da informel olacaktır. Böylece tüm alanlardan elde edilen veriler sayesinde öğrencilerin sağlıklı bir şekilde tanılanması ve değerlendirilmesi daha mümkün olacaktır.

Alınması Gereken Eğitimsel Önlemler

Özel eğitimde var olan iki temel bakış açısı, iki uçta bulunan çocukların eğitime odaklanmaktadır. Birinde zorlandıkları alanları temel alarak onları geliştirmeye çalışırken; diğesinde ise üstün zekâlı ve yetenekli çocuklarda olduğu gibi kuvvetli olan yönleri tespit edip onları geliştirmeyi hedeflemektedir. Öğrenme güçlüğü olan üstün zekâlı öğrenciler, kuvvetli yönleri fark edilmediğinden sıklıkla zorlandıkları alanlarda destek görebilecekleri sınıflara ya da gruplara yerleştirilmektedirler. Kuvvetli yönlerinin ön plana çıkartılabileceği zenginleştirme programlarına dahil edilmemektedirler (Vaidya, 1993).

Öğrenme güçlüğü olan üstün zekâlı ve yetenekli öğrenciler her ne kadar onlar için hazırlanmış özel programlarda en çok yararı görebilse de ne yazık ki bu tarz programların sayısı dünyada az olmakla birlikte ülkemizde hiç yoktur. Bu nedenle bu öğrencilere verilebilecek en sağlıklı eğitim her tür okulda uygulanabilecek olan

- a. özel sınıflar uygulaması,

- b. normal sınıflarda eğitimleri ya da
c. bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanmasıdır (Brody ve Mills, 1997).

Eğitimcilere Bazı Öneriler

- Öğrencilerin kuvvetli olduğu yönleri sergileyebilmeleri için eğitim programında esnekliklerin sağlanması gerekmektedir.
- Öğrencilere zayıf yönlerini kuvvetli yönleriyle telafi edebilme stratejileri öğretilmelidir. Öğrencilerin motivasyonlarını arttırabilmek ve füstre olmalarını engellemek adına çeşitli teknolojilerden yararlanabilmeleri için olanaklar tanınması gerekmektedir (örneğin çarpım tablosunu ezberleyemeyen bir öğrencinin hesap makinesi kullanması)
- Öğretmenlerin uygun beklentiler sergilemeleri ve temel becerilerin kazandırılması hedeflenmelidir (Fetzer, 2000).
- Öğretmenlerin yönergeleri vermeden önce öğrencilerle göz kontağı kurmaları ve öğrencinin yönergeleri anlayıp anlamadığından emin olmaları gerekir.
- Bir defada birden fazla yönerge vermemeye dikkat edilmelidir.
- Yönergelerin tahtaya yazılması ya da öğrenciye hazır verilmesi iki kere farklı öğrencilerin işlerini kolaylaştırabilir.
- Öğrenme güclüğü olan üstün zekâlı öğrencilerin yeni bir göreve başlamadan önce başkalarını gözlemelerine fırsat verilmelidir.
- Sınıfta mümkün olduğunca çok farklı öğrenme stiline hitap edecek malzemeler bulundurulmalı ve ders sunum yöntemleri mümkün olduğunca çeşitlendirilmelidir.
- Oluşturulan bireyselleştirilmiş eğitim programları ekiplerine tam katılımın sağlanması toplantıların verimliliğini sağlayacaktır.
- Hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim programlarının sık sık değerlendirilmesi, aksayan kısımlar varsa anında müdahale edilmesi gerekmektedir.
- Öğretmenlerin, anne babaları çocukları için önemli kararların alınacağı bireyselleştirilmiş eğitim toplantılarına katılmaları konusunda teşvik etmeleri gerekmektedir (Silverman, 1989).

Kaynakça

- Baum, S. (1994). Meeting the needs of gifted/learning disabled students. *The Journal of Secondary Gifted Education*, 5 (3), 6-16.
- Baum, S.M., Emerich, L.J., Herman, G.N., Dixon, J. (1989) Identification programs and enrichment strategies for gifted learning disabled youth. *Roeper Review*, 22, (1) September, 48 – 53.

- Baum, S., Owen, S.V. (1988). High ability learning disabled students: how are they different? *Gifted Child Quarterly*, 32 (3), 321 – 326.
- Brody, L.E., Mills, C.J. (1997). Gifted children with learning disabilities: A review of the issues. *Journal of Learning Disabilities*, 30 (3), 282 - 286.
- Davis, G.A., Rimm, S. B. (1994). *Education of the Gifted and Talented* (3rd ed.) Boston: Allyn and Bacon.
- Dix, J., Schafer, S. (1996). From paradox to performance; practical strategies for identifying and teaching GLD students. *Gifted Child Today*, January/February, 22-31.
- Fall, J., Nolan, L. (1993). A paradox of exceptionalities, *Gifted Child Today*, January/February.
- Fetzer, E.A. (2000). The gifted/ learning – disabled child: A guide for teachers and parents. *Gifted Child Today*, 23 (4), 44 – 56.
- Lovecky, D.V. (2005). *Different minds: Gifted children with ADHD, asperger syndrome, and other Learning deficits*. London, UK: Jessica Kingsley Publishers.
- Montgomery, D. (1997). *Spelling: Remedial strategies*. London: Cassell/Continuum.
- Montgomery, D. (2003). *Gifted and talented children with special education needs, double exceptionality*. London: Fulton Publishers.
- Özkardeş, G. O. (2004) “İki Kere Farklı: Üstün Yetenekli Olan Çocuklarda Özel Öğrenme Güçlüğü Sorunları” in *1.Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Bildiriler Kitabı*. Ed. A. Kulaksızoğlu, A.,E.Bilgili,M.R. Şirin, Çocuk Vakfı Yayınları 64, 333 - 347.
- Pendarvis, E.D, Howley, A.A, Howley, C.B. (1990). *The abilities of gifted children*. New Jersey: Practice Hall.
- Silverman, L.K. (1989). *Invisible gifts, invisible handicaps*. Roper Review, 12, 37 – 42.
- Suter, D.P., Wolf, J.S. (1987). Issues in the identification and programming of the gifted/learning disabled child. *Journal for the Education of the Gifted*, 10 (3), 227-237.
- Vaidya, S.R. (1993). Gifted children with learning disabilities: theoretical implications and instructional challenge. *Education*, 113(4), 568-574.
- Willard – Holt, C. (1999) *Dual exceptionalities*, (ERIC Document Reproduction Service No. E574).